

CSALÁD GYERMEK IFJÚSÁG

XII. évfolyam
2005-évi
4. szám

■ A CSALÁDOK BULLI
PÁRTOLÁSÁSA

■ A SZÁRNYASZÓRÍTÓ
PÉLDÉNYEK
HASZNÁLATÁNA

■ GYERMEKJÓLÉTI
KOMMENTÁRIUS

■ MIRE VÁR LEJÁRÓK
A SZÓRÁS
VISSZAFELISZÉR

CSALÁD GYERMEK IFJÚSÁG

- Főszerkesztő
Herczog Mária
- Olvasószerkesztő
Kiss Anna
- Munkatársak
Gáborjáni Szabó Orsolya, Szalai Dóra
- Felelős szerkesztő
dr. Gyórfi Éva

- Fotó
Gyenes-Kovács Zoltán
- Lapterv és nyomdai előkészítés
Zaft Stúdió
- Nyomás
InnovaPrint

▪ SZERKESZTŐSÉG

1027 Budapest, Varsányi Irén u. 17. 1. em.
tel: 225-3524, fax: 225-3527
e-mail: csagyi@mail.datanet.hu
weboldal: www.szochalo.hu

▪ ALAPÍTÓK

Országos Orvostudományi Információs
Intézet és Könyvtár gyermek- és
ifjúságvédelmi felügyeleti és továbbképzési
önálló osztálya és a Fővárosi Önkormányzat
Gyermek- és Ifjúságvédelmi Ügyosztálya

▪ KIADÁS ÉS TERJESZTÉS

Család, Gyermek, Ifjúság Kiemelten
Közhasznú Egyesület
ISSN 1216-8416

■ SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG

- Aczél Anna**
pszichológus
- Bognár Mária**
pedagógus
- Drosztemné Kánnai Magdolna**
szociális munkás
- Gáspár Károly**
pedagógus
- Gáspár Sarolta**
pszichológus
- Gayer Gyuláné**
szociológus
- Gedeon Andor**
gyógypedagógus
- Dr. Geréb Ágnes**
szülész-nőgyógyász
- Ihász Márta**
szociálpolitikus
- Dr. Kovács Ágnes**
gyermekorvos
- Dr. Mátay Katalin**
gyermekorvos
- Neményi Eszter**
szociálpolitikus
- Molnár László**
szociálpolitikus
- Piegelné dr. Csényi Magdolna**
jogász

Pik Katalin

- szociológus
- Salné Lengyel Mária**
gyógypedagógus
- Dr. Sáska Géza**
pedagógus
- Szirmai Gábor**
gyógypedagógus

■ SZÁMUNK SZERZŐI :

- Bányai Emő**
szociális munkás
- Dörnyei Balázs**
szociális munkás
- Kiss Anna**
jogász
- Neményi Eszter**
szociálpolitikus, szociális munkás
- Pinezics Mária**
pedagógus
- Sziklai István**
szociálpolitikus, szociológus
- Szöllősi Gábor**
jogász, szociálpolitikus
- Vajda Györgyi**
szociálpolitikus, közgazdász

MEGRENDELÉS

A magyar család-, gyermek-, és ifjúságvédelem jelenleg egyetlen szakmai folyóirata kéthavonta jelenik meg. Szerkesztőkként fontosnak tartjuk, hogy az érezhető szakmai és egzisztenciális bizonytalanságban megkíséreljük egy-egy jelenség objektív és többoldalú megközelítését, a vélemények ütköztetését, a korrekt tájékoztatást. Nem kötelezzük el magunkat egyetlen gyermekvédelmi irányzat mellett sem. Az optimális megoldásokat, a legeredményesebb formákat, a segítség legcélszerűbb módozatait keressük. Szeretnénk részt vállalni a bizonytalanságok megszüntetésében, a család- és gyermekvédelem döntéshozóinak befolyásolásában. Lapunk nyitott: minden hasznos, gon-

dolatébresztő javaslatot, kezdeményezést szívesen veszünk és érdeklődéssel várunk. Ön is érdekelt - legyen olvasónk, szerzőnk, támogatónk!

- A megrendelőlapot kérjük a következő címre elküldeni:
Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület,
1537 Budapest, Pf.:417

A megrendelés alapján átutalási postautalványt küldünk az előfizetés megkönnyítése céljából. Kérjük feltüntetni a pontos címet, ahová a kézbesítést kéri, amennyiben az nem azonos a számlán feltüntetett címmel!

A lap ára 450.-Ft, az éves előfizetési díj 2400.-Ft, diákkedvezményel 1600.-Ft.

MEGRENDELŐ

Alulírott, előfizetek a Család Gyermek Ifjúság 2003. évi számaira. Kérem, küldjenek számlát és befizetési csekket!

NÉV:

INTÉZMÉNY:

(a számlán szereplő cím)

POSTÁZÁSI CÍM:

Dátum, aláírás:

TARTALOM

■ BEVEZETŐ	
▪ Györfi Éva: Megújultunk!	4
■ FÓKUSZBAN	
▪ Szöllősi Gábor: A családon belüli bántalmazás és a szociális szakma viszonyáról	5
■ MÉRLEG	
▪ Fióka Gyermek és Ifjúsággjóléti Szolgálat és Módszertani Központ és társai: A gyerekjóléti szolgálat tevékenysége a törvény és a gyakorlat tükrében	25
■ NÉZŐPONT	
▪ Neményi Eszter: Okok, amiért az iskolapszichológusok nem jelentik a gyerekekkel szembeni szexuális visszaéléseket	36
■ ESETTANULMÁNY	
▪ Dörnyei Balázs: Tűzoltás vagy családgondozás?	42
■ CSATLAKOZÓ	
▪ Sziklai István-Vajda Györgyi: Az Európai Unió szegénység és társadalmi kirekesztődés elleni stratégiája	44
■ BESZÉLGETÉS	
▪ Gáborjáni-Szabó Orsolya: Nap-apa, Felhő-anya	48
■ AJÁNLÓ	
KÖNYV:	
▪ Szalai Dóra: Gyermek- és ifjúságvédelem, család- és gyermekérdekek	50
▪ Györfi Éva: Üzenetek a méhből	51
PROGRAMOK:	
▪ Erőszakmentes kommunikáció	52
▪ Gyermekalkotások galériája	53
▪ "Együtt-Érzések"® - Szociális ágazatban dolgozók III. országos videófilm-szemléje	54
▪ "Új dimenziók - Innovatív és intenzív családtámogató programok és szolgáltatások"	55
▪ MindenGyermekKonferencia	
■ BESZÁMOLÓ	
▪ Bányai Emő: Video Interaction Guidance Konferencia	56
■ ÁLLÁSFOGLALÁS	
▪ Loránd Ferenc: Az Országos Köznevelési Tanács állásfoglalása a drog-probléma pedagógiai kezeléséről	58
■ BEMUTATJUK	
▪ Nyitott Kapu Alapítvány: A változások küszöbén	59
■ GÖRBETÜKÖR	
▪ Pinezics Mária: Való világ – gyermekvédelmi show	60
■ IRODALMI JOGESETEK	
▪ Kiss Anna: Görög Ilona örökbefogadás című novellájának jogi kérdései	62
■ MOZAIK	
▪ UNICEF: Utólérjük-e Európát a jódhiány felszámolásában?	65

MEGÚJULTUNK!

■ Kevés nagyobb öröm létezik egy lapszerkesztő számára, mint amikor olyan folyóiratot nyújthat át olvasóinak, amely tartalmi, szakmai minőségében és megjelenésében egyaránt képes időrelődőre megújulni. Belső tartalékait megtöbbszörözve, egyre jobban tudja szolgálni az érdeklődőket. A Család Gyermek Ifjúság tavaly ünnepelte fennállásának 10. évfordulóját. A lap mindig törekedett a gyermekvédelem és családpolitika különböző témaköreinek a lehető legkomplexebb feldolgozására, az e területeken tevékenykedő szakemberek módszertani segítségére, a sokszor bizonytalanul bontakozó új kezdeményezések bemutatására, támogatására. Nem lesz ez másként ezután sem. Legkedveltebb állandó rovataink megmaradtak, hiszen az évek során bebizonyosodott: szükség van nagyobb lélegzetű, átfogó tanulmányokra, az eltérő szakmai álláspontok, vitás kérdések fórumára, vagy éppen a gyakorlatközeli élményekre.

Lényegesnek tartjuk a gyermekeket és a gyermekekkel dolgozó szakmákat érintő, olykor komoly vitákat kiváltó, vagy épp beszédesen visszhangtalan ügyek körbejárását.

Fókuszban mindig aktuális, a szakmai - és talán a laikus közvéleményt is - leginkább foglalkoztató gyermekvédelmi kérdések lesznek, idei első kiemelt témánk is ilyen: a családon belüli bántalmazás. Objektív értékelésre, elemzésre szolgál Mérlegünk: szakmai követelmények, az elfogadott vagy épp kialakulóban lévő zsinórmértékek alapján szerzőink megvizsgálják az alapvető ellátási formákat, a fennálló jogi kereteket és reformtörekvéseket, a meglévő gyakorlatot. Nézőpont rovatunkban megengedett a szubjektivitás is: karakteres, időnként bizony eltérő vélemények jelenhetnek meg, elgondolásaink és reményeink szerint ugyanarról a jelenségről, több szerző tollából. Továbbra is fontosnak tekintjük olyan Esettanulmányok bemutatását, melyek méltán tarthatnak számot közérdeklődésre, és amelyeket példaértékűnek tekinthetünk. Lényegesnek tartjuk a gyermekeket és a gyermekekkel dolgozó szakmákat érintő provokatív, olykor komoly szakmai felháborodást kiváltó, vagy épp beszédesen visszhangtalan, de a közvélekedést befolyásoló ügyek körbejárását: riportösszeállításaink, inter-

jüink az érintetteket vonják be e témák tárgyalásába. Beszélgetés természetesen nemcsak "nagy port felkavaró" esetekben készül majd, hanem - mint mostani számunkban - olyankor is, ha épp csak találunk valami izgalmasat... És amit 2003-ban nem lehet kihagyni: tapasztalatok, eredmények, jól bevált modellek a nemzetközi, európai gyermekvédelemből. Európai Unió mellékletünk, a Csatlakozó, arra a nem kis feladatra vállalkozik, hogy bemutassa a család- és gyermekpolitikákat, a gyermekvédelmet érintő uniós szabályozást - már ha beszélhetünk ilyenről egyáltalán -, az integrációval együtt járó kihívásokat. Ajánlónkba könyveket, filmeket és programokat válogatunk. Természetesen helye lesz kritikának is, hiszen napjainkban alig találunk biztos eligazodási pontot a gyermekvédelemhez kapcsolódó, hétről-hétre megjelenő, sajnos nagyon különböző színvonalú munkák megválogatásához. Hagyományainkhoz híven, továbbra is teret adunk hazai és külföldi szakmai Beszámolóknak, Bemutatunk új kezdeményezéseket, és a területen fontos tevékenységet végző szervezeteket, kiemelkedő programokat. A Görbetükör rólunk szól. Magunkat vagy társainkat pillanthatjuk meg benne, és minden bizonnyal mosolyoghatunk, vagy épp bosszankodhatunk az élénk táruló képen. Engedjék meg, hogy külön figyelmükbe ajánljam Irodalmi jogeseteinket. A világ számos egyetemén, főiskoláján jogot vagy épp gyermekvédelmi szociális munkát tanítanak az adott ország gazdag irodalmának vagy más művészeti alkotásainak megismertetésén, feldolgozásán keresztül. Új rovatunkkal arra teszünk kísérletet, hogy - az elsősorban hazai irodalom ismert és kevésbé ismert darabjainak gyermekvédelmi megközelítésű bemutatásával - igazi intellektuális kalandra csábítsuk olvasóinkat. Töredékek, kispublicisztikák, rövid felvetések vagy közlemények helye a Mozaik, ahová várjuk azokat az olvasói gondolatokat is, amelyeket nem lehetett már tovább bent tartani!

Reméljük megújult szaklapunk továbbra is kedvelt és hasznos olvasmánya lesz mindazoknak, akik eddig is megtiszteltek bennünket választásukkal, és bízunk abban, hogy új, érdeklődő olvasóink gyarapítják a velünk együtt gondolkodók, írók táborát!

Gyórfi Éva

A családon belüli bántalmazás és a szociális szakma viszonya

A magyar média az utóbbi hónapokban többször is tárlt olyan tragikus eseteket, amikor egy szülő megölte gyermekét, vagy éppen fordítva, a gyermek ölte meg szülőjét. Másrészt, napjaink egyik jellegzetes hazai mozgalma azért folytat kampányt, hogy a kormányzat alkalmazzon intézkedéseket (elsősorban a büntető anyagi és eljárásjog keretébe tartozókat) a feleséget és a gyermeket bántalmazók ellen. A nyilvánosság napirendjén tehát jelen van a – gyakran alkalmazott kifejezéssel élve – bántalmazás kérdése.

■ Magyarországon a társadalmi nyilvánosság egyetért abban, hogy rossz dolog bárkinek a megölése, sőt az is, ha gyermeket, házastársat vagy bárki mást bántalmaznak. Ezért az, hogy valaki „elítéli a bántalmazást”, és hogy szerinte „tenni kell valamit”, nem hordoz semmiféle érdemi információt. Valamit mégis jelez: azt, hogy Magyarországon a bántalmazásra vonatkozó kommunikáció fő áramát inkább a morális megnyilatkozások, mint a szakmai állásfoglalások képviselik.

büntető anyagi jogi eszközök fogják jelenteni. Igaza van azoknak, akik ilyen eszközök alkalmazása mellett érvelnek; ez az igazság azonban csak részigazság. Az jelenti a teljesebb igazságot, hogy bántalmazás-problémával szemben - a nemzetközi elvárásoknak megfelelően - komplex szemléletet és komplex megoldásokat kell alkalmazni.

Ezzel az írással arra teszek kísérletet, hogy felvázoljam azokat a szakmai kérdéseket, amelyeket a szociális szakma képviselőinek figyelembe kell venniük a bántalmazás-problémához való viszonyuk kialakításához. Ma Magyarországon egyoldalú és hiányos a bántalmazással kapcsolatos kommunikáció, ezért a közvélemény, a szociális szakma képviselői, sőt a kormányzat képviselői is egyoldalú és hiányos információs bázisra építik a bántalmazásra vonatkozó véleményüket. E sajátos helyzetre tekintettel ez az írás is némileg sajátos szerkezetű lesz: nem mond el mindent a bántalmazásról (hiszen nem is lehetne), hanem arra törekszik, hogy jelezze a probléma egyéb (nálunk kevésbé emlegetett) dimenzióit.

■ A KÖZVÉLEMÉNYT A BÁNTALMAZÁSSAL KAPCSOLATOS DISKURZUSNAK ELSŐSORBAN A KÖVETKEZŐ ELEMEI BEFOLYÁSOLJÁK:

- a bántalmazás jelenségét többnyire a súlyos (halálos végű, súlyos sérülést eredményező, illetve folyamatos jellegű) magatartásokkal ábrázolják, tipikus elkövetőként pedig a feleséget és gyermekét egyaránt súlyosan bántalmazó férfit jelölik meg;
- a jelenség értelmezésének domináns (szinte kizárólagosan említett) módja szerint a bántalmazás oka az elkövető vétkes, sőt büntetőjogilag bűnös cselekménye;
- a probléma kezelésének magától értetődő módjaként a következetesebb rendőri fellépést, a hatékonyabb nyomozást és a szigorúbb büntető ítéleteket nevezik meg.

Nem kétséges, hogy Magyarországon is jelen vannak azok a helyzetek, amelyeket – a külföldön elterjedt kategóriák szerint – gyermekbántalmazásnak, gyermekelhanyagolásnak, feleségbántalmazásnak minősítenek. Az sem lehet vitás, hogy Magyarországon hiányosak, illetve nem kellően hatékonyak a „rossz bánásmód” elleni eszközök. (Másrészt látni kell, hogy nem nulláról indul a rossz bánásmód elleni közcselekvés.) A bántalmazás elleni szervezettebb fellépés egyik elemét feltétlenül a rendészeti, büntető eljárásjogi és

■ MONDANIVALÓM LÉNYEGE A KÖVETKEZŐ:

A társadalmi problémák egy körének „bántalmazás”-ként való felfogása társadalmi produktum. A bántalmazás nem valamiféle egységes tulajdonságokkal bíró jelenség, hanem különböző helyzetek ember-alkotta gyűjtőfogalma. A helyzeteket az fogja össze, hogy mindegyiket valakinek a felróható cselekményével, mint legfőbb okkal magyarázzák. A bántalmazás vétkes magatartásként való értelmezése csupán egyike a lehetséges értelmezéseknek, és hol ez, hol pedig

más értelmezés vezet a társadalmilag kívánatos eredményhez.

A bántalmazáshoz nem csak bűncselekményeket és nem csak erőszakos cselekményeket sorolnak. A bántalmazás kategóriáját egyre jobban kiterjesztik, amely így egyre több, a társadalom többsége által gyakorolt magatartást is magába foglal. A komoly sérelmet okozó helyzeteknek viszont sok válfaja nem minősül bántalmazásnak. A jelenségről a médiában terjesztett sztereotípa egyoldalú, elfedi a bántalmazás számos gyakori típusát. A gyermekbántalmazás és a feleség-bántalmazás - bár gyakran összefüggenek - nem moshatók egybe, hiszen gyakran az anya a bántalmazó.

Amennyiben a bántalmazás problémájának kezelésére rendszerszerű megoldásokat alkalmaznak, az - túl a bántalmazáson is - hatást gyakorol a családok problémáinak értelmezésére. A bántalmazás elleni fellépés nem csak azt eredményezi, hogy felfigyelnek az eddig mellőzött bántalmazásos esetekre, hanem azt is, hogy az eddig másként megítélt problémák egy részét ugyancsak bántalmazásnak minősítik. A problémás családokban általában komplex probléma-halmaz van jelen, ezért „bántalmazásos” és „bántalmazástól mentes” családokra való felosztásuk elfedheti a bántalmazáson túli problémák létét.

Ha a társadalom problémakezelő rendszere eltolódik a vétkességi alapú megoldások felé, ez befolyásolhatja mind a bántalmazással érintett, mind pedig a többi család problémáinak kezelését. A vétkességi alapú megoldások eltérően érintik az eltérő társadalmi csoporthoz tartozó családokat. A vétkességi alapú megoldások előtérbe kerülése megnehezítheti a (bántalmazó, illetve a nem-bántalmazó) családok hozzájutását másféle megoldásokhoz (például szociális szolgáltatásokhoz).

A bántalmazás-probléma kezelésére vonatkozó nemzetközi követelményeknek az integrált, multiszektorális megoldások felelnek meg. A megoldásoknak csak egyik elemét jelenti a rendészeti tevékenység, a nyomozás és a büntetés kiszabása. A megoldások közé tartoznak - többek között - a társadalompolitikai megoldások és a szociális szolgáltatások is.

■ A BÁNTALMAZÁS-PROBLÉMA ALAPVONALAI

A bántalmazásnak nevezett jelenségcsoport iránti érdeklődés nem ma kezdődött, hanem az 1970-es években, az Amerikai Egyesült Államokban, majd folytatódott Nyugat-Európában és a világ más részein.² A bántalmazás kérdésére irányuló társadalmi reakciók a következőképp foglalhatók össze:³

Fontos, hogy legalább két szálát megkülönböztessünk: az egyik a gyermekek, a másik pedig a feleségek bizonyos problémáira utal. A két szál összefonódik ugyan, de nem válik eggyé. Mindkét esetben arról van szó, hogy az amúgy bárkit sértő erőszakos vagy nemi jellegű magatartások itt sajátos kontextusban jelennek meg, amely miatt a gyermekek és a feleségek fokozott védelme válik szükségessé. A két csoportnál azonban eltérő kontextusról van szó. A gyermekek

másként kiszolgáltatottak, mint a feleségek, ezért eltérően alakult a védelem célja és módszere is. Mindkét csoport esetében többről szól a védelem, mint a bántalmazásról: a gyermekek esetében a gyermekvédelmi feladatok, a feleségek esetében a nők emancipációjával kapcsolatos törekvések jelentik a védelem tágabb körét.

Az egyes országok jogrendje régóta tiltja és bünteti azokat a cselekményeket, amelyek az élet, a testi épség, a szexuális önrendelkezés, illetve a szexuális fejlődés ellen irányulnak. A bűncselekmények elleni védelem (sem a családon belüli, sem az azon kívüli cselekmények esetében) nem olyan hatékony, hogy ne lenne jelen a társadalomban a bűncselekmény sértettjévé válásnak a kockázata. A gyermekek és feleségek esetében ehhez a hatékonyság-hiányhoz további tényezők társulnak: kiszolgáltatottságuk mértéke szerint kevésbé képesek maguk megvédésére, továbbá a büntetőjogi védelem a családon belül megvalósított bizonyos magatartásoknál nem, vagy csak rapszodikusán érvényesül.

A bántalmazás-problémának azonban csak egyik eleme az erőszakos, valamint a szexuális bűncselekmények elleni védelem kérdése. A modern társadalmak a gyermek életének sok helyzetét társadalmi problémának minősítik, és különböző problémakezelő rendszerek hatáskörébe utalják. Témánk szempontjából különösen fontos közülük a gyermekvédelem, amelynek sajátos feladata a szülői gondozás-nevelés diszfunkcionális működéséből eredő problémák kezelése. A gyermekvédelem és az említett büntetőjogi védelem által érintett helyzetek részben (országoként és koronként eltérő mértékben) átfedik egymást; a gyermekvédelem azonban más típusú helyzetekkel is foglalkozik. A gyermekvédelem nem feltétlenül vétkességi alapon foglalkozik a hatáskörébe tartozó problémákkal, hanem tárgyi alapon is, azaz egyszerűen a helyzet káros hatásai miatt.

A feleségek esetében a bántalmazás-probléma a nők emancipációját célzó törekvésekhez kapcsolódik, amely utóbbi sokkal több minderről szól, mint a bűncselekményekkel szembeni védelemről. E törekvések keretében minden olyan helyzetet, amelyet a nőknek a férfakkal szembeni egyenlőtlensége jellemez, azonos probléma részének tekintenek. Az általános cél az egyenlőtlenséget okozó körülmények megszüntetése, ennek érdekében a nők egyenlősítését szolgáló megoldások alkalmazása. A nők elleni, ezen belül a feleségek elleni fizikai erőszakot, illetve szexuális bűncselekményeket is alapvetően a nők egyenlőtlen helyzetével magyarázzák.

A gyermekek, illetve nők védelmén túl meg kell említeni a társadalmi védelem egy harmadik szálát is; mégpedig a szociális szolgáltatásokat, különösen a szociális munkát. A szociális munka általános feladata az emberek segítése abban, hogy rendezzék problémáikat; amibe beletartoznak a gyermekvédelmi problémák és a nők problémái is, de sok minden más is. A szociális munka keretében általában tárgyi alapon értelmezik és kezelik a problémát, nem pedig vét-

kességi alapon. A szociális munkát a család rendszerként való felfogása jellemzi, ezért hajlik a problémáknak „családi probléma”-ként történő értelmezésére, és törekszik a család működőképességének biztosítására.

A huszadik század utolsó negyedében megnőtt az érdeklődés azon helyzetek iránt, amikor a szülő a gyermeke ellen, vagy a férj a felesége ellen fizikai erőszakot, valamint szexuális visszaélést követ el. Ezt követte más olyan helyzetek felfedezése, amelyeknél a kiszolgáltatót személy sérelme visszavezethető volt egy családtag (vagy más gondozó) vétkes magatartására (szándékos cselekvésére vagy mulasztására). Határozott törekvéssé vált, hogy a gyermekek, illetve feleségek problémáinak minél nagyobb részét bevonják a bántalmazás és az elhanyagolás kategóriáiba. Ez azt eredményezte, hogy a bántalmazás kategóriája már nem csak a családon belül elkövetett erőszakos, illetve a nemi erkölcs elleni bűncselekményeket foglalja magába, hanem sok más magatartást is. A bántalmazás és elhanyagolás kategóriáinak szélesítése azzal járt, hogy az addig nem vétkeségi alapon értelmezett helyzetek számottevő része is vétkeségi keretben értelmeződött újjá.

Ahogy számos országban fokozott érdeklődés nyilvánult meg a bántalmazás jelenségei iránt, úgy vált a bántalmazás a családi problémák gyakran használt, sőt domináns értelmezési keretévé. A problémák iránti társadalmi érzékenységen belül eltolódtak az arányok, így a bántalmazás(ként értelmezhető) problémák iránt nagyobb, a bántalmazás körén kívül eső problémák iránt (relatív vagy abszolút mértékben) kisebb figyelem fordult.

A problémáknak a bántalmazás kategóriájába történő átsorolása a következőként értelmezhető: a társadalom – mint Kelley és társai kifejtik – különbséget tesz az élet normális és kivételes kockázatai között, az utóbbiakat úgy tekintve, mint amelyek deviálnak a normális gyermekkorhoz magától értetődő módon hozzátartozó problémáktól. A társadalom más megoldásokat hagy jóvá, illetve működtet a különböző mértékben „normális” vagy „kivételes” problémák esetében; a probléma kivételessé minősítése a család autonómiájába történő beavatkozás nagyobb mértékét legitimálja. A társadalmi gyakorlat a „normális kockázatokat” az otthonnal, az iskolával és a társadalommal hozza összefüggésbe, míg a „kivételes kockázatokat” a veszélyeztetett gyermekekkel, a fizikai bántalmazásával és a szexuális abúzzsal. (Kelley, P.; S. Hood; B. Mayall 1998.) A gyermekek, illetve a házastársak problémái a társadalom értékelésétől függően helyezkednek el a „normálistól” a „kivételesig” terjedő skálán. Amit bűncselekménnyé minősítenek, az természetesen a leginkább kivételes problémák közé tartozik. A gyermekek és feleségek problémáinak a bántalmazás kategóriájába való tömeges átsorolása azt jelenti, hogy drasztikusan megváltozik a problémák elhelyezkedése az említett skálán. Mindaz a helyzet, amely alkalmas arra, hogy valakinek (szülőnek, gondozónak, házastársnak) a vétkes magatartásával magyarázzák, átkerül a „nagyon kivételes” problémák (bűncselekmények

vagy ahhoz hasonló módra felfogott helyzetek) közé. Az átsorolás hatására kiüresedik a „kevésbé kivételes” és a „normális” problémák csoportja.

A bántalmazás-probléma iránti figyelem hatással volt a szakpolitikák és a problémakezelő rendszerek alakulására is. A bántalmazás ellen kialakított politikák elsősorban a (bántalmazást megvalósító) bűncselekményeket tartották szem előtt, amikor megfogalmazták a bántalmazással kapcsolatos célokat és módszereket. (Johnson, I.M.; R.,T. Sigler: 1995.) A bántalmazás kezelésére sok országban a rendészeti, illetve büntető igazságszolgáltatási módszerek váltak dominánssá. Ez a gyermekvédelemre (illetve a családra irányuló szociális munkára) kétféle hatást gyakorolt: egyrészt a bántalmazás körébe sorolt helyzeteknél a segítő munkának igazodnia kellett a rendészeti-igazságszolgáltatási szükségletekhez, másrészt szűkült a bántalmazáshoz nem sorolt problémák köre. A bántalmazással foglalkozó köztevékenység itt vázolt átalakulása azt eredményezte, hogy a családon belüli bántalmazás (elhanyagolás) kérdéseiben a társadalom rendészeti-igazságszolgáltatási alrendszere, illetve más problémakezelő alrendszerei (különösen a gyermekvédelem) egybecsúsztak. A területek érintkezése vagy részbeni átfedése korábban is tapasztalható volt, de a területek azonos logika szerinti működése új jelenség. A bántalmazás kezelését célzó közpolitikák tehát nem csak azt a hatást váltják ki, hogy a rendészeti-igazságszolgáltatási alrendszer és mások aktívabban dolgoznak a bántalmazásos ügyeken, hanem azt is, hogy sok ponton módosul más alrendszerek (bántalmazással összefüggő, továbbá azzal össze nem függő) tevékenysége is.

■ A BÁNTALMAZÁS-PROBLÉMA TÁRSADALMI KONSTRUÁLÁSA

Magyarországon ma úgy jelenik meg a bántalmazás, mint valamiféle új, eddig nem ismert és nem kezelt probléma. Valójában nem erről van szó, hanem arról a törekvéstről, hogy a társadalmi problémák különböző csoportjait sorolják közös kategóriába, és jelöljék a „bántalmazás” névvel. Ennek az a célja, hogy a társadalom az ide sorolt helyzeteket hasonlóan lássa, és hasonló cselekvéseket tartson szükségesnek velük kapcsolatban.

Ahhoz, hogy pontosabban megértsük a bántalmazás mibenlétét, különbséget kell tennünk a tárgyi világ jelenségei, illetve a jelenségeknek a társadalom által történő megfogalmazása között. A két oldal a tudatunkban, illetve a társadalom gyakorlatában összefonódva jelenik meg, úgynevezett társadalmi konstrukciók formájában.

A konstrukcionizmus két jellegzetes témája egyrészt az ismeretek társadalmilag konstruált jellege, másrészt a társadalmi folyamatok függése ettől a konstruált valóságtól. Az első megközelítés azt fejezi ki, hogy a valóság tényeit nem egyszerűen „tükrözzük” tudatunkban, hanem a tényeket elve a társadalmilag létrehozott összefüggésekben (konstrukciókban) észleljük és értelmezzük. Társadalmilag meghatározott, hogy milyen tényeket észlelünk a külső világból, és

társadalmilag meghatározott, hogy a tényeket milyen jelentésekkel kapcsoljuk össze. A második megközelítés mondanivalója pedig az, hogy az emberek nem csupán eme konstrukciók keretében fogják fel a világot, hanem ennek megfelelően is cselekszenek. A világ észlelésére és értelmezésére szolgáló konstrukciók objektívalódnak, azaz az egyes ember számára úgy jelennek meg, mint a világnak az emberektől függetlenül létező elemei. Amikor az emberek a helyzeteket értelmezik, tennivalóikról döntenek, cselekvéseik következményeit értékelik, akkor ezt a tényekről alkotott – objektív valóságnak tekintett - társadalmi konstrukciókhoz igazodva teszik. (Balogh I.; Karácsony A. 1995.)

A társadalmi problémák megértéséhez megfelelő keretet nyújt a pozitivista és a konstrukcionista nézőpont szintézise (Fuller; Myers 1941. idézi Parton 2000.): „A társadalmi probléma egy olyan helyzet, amit tekintélyes számú ember úgy fog fel, mint az általuk becsben tartott valamelyik társadalmi normától való eltérést. Így minden társadalmi probléma egy objektív feltételből és egy szubjektív definícióból áll. Az objektív feltétel egy olyan helyzet, amelynek a létezése és kiterjedése ellenőrizhető az elfogulatlan és kellően képzett megfigyelők által. A szubjektív definíció nem más, mint meghatározott egyéneknek az a felfogása, hogy a helyzet fenyegetést jelent bizonyos megbecsült értékekre.”

A bántalmazás esetében is észre kell venni a probléma kettős (objektív, illetve konstruált) jellegét. „Ez nem azt jelenti, hogy a gyermekekkel szembeni erőszak vagy más veszélyek ne léteznének, hanem azt, hogy ezek a veszélyek a társadalomban specifikus módon definiálódnak.” (Christie, A.; H. Mitler 1999.) Mely jelenségek fognak bekerülni a „bántalmazás” kategóriába és melyek nem? Egy elkötelezett pozitivista azt mondaná, hogy „ami bántalmazás, az bántalmazás”; egy elkötelezett konstrukcionista pedig azt, hogy „amit a társadalom bántalmazásként konstruál meg”. A szintetizáló álláspont szerint pedig van egy objektív mag (a gyermekek, feleségek és mások különféle rossz helyzetei), amelyhez a társadalom hozzákapcsolja azt a társadalmi értékelést, hogy ezeket a helyzeteket bántalmazásként kell felfogni, illetve kezelni. Azok a helyzetek, amelyeket bántalmazásnak neveznek, objektív tulajdonságaik alapján nem egy, hanem több csoportba tartoznak. Mind-egyikük ártalmas, de más az okuk, lefolyásuk, hatásuk. Az eltérő jelenségcsoportokat az köti össze, hogy a társadalom egyaránt bántalmazásnak (valamely személy vétkes magatartásával magyarázandó helyzetnek) tekinti őket.

■ A KATEGÓRIÁK ELNEVEZÉSÉNEK ÉS ÉRTELMEZÉSÉNEK ÖSSZEFÜGGÉSE

A társadalom nem csupán létrehozza (megkonstruálja) a jelenségek értelmezését szolgáló kategóriákat, hanem el is nevezi azokat. A megnevezés nagy hatással van a konstrukciónak a társadalmon belüli kommunikálására, a jelenség értelmezésére. Ennek legfontosabb elméleti alapjait a szociális reprezentáció elméletében lehet fellelni. Az elmélet

szerint a társadalmi kommunikáció és a köznapi gondolkodás a tudományos ismereteket, sőt a világ valamennyi, számukra fontossá váló jelenségét átalakítják, és a gondolkodásuknak megfelelő reprezentációkban fejezik ki. A reprezentációk létrehozása kollektív tevékenység, amit a társadalmi csoport tagjai a kommunikáció és a szociális interakció folyamataiban hajtanak végre. A szociális reprezentáció egyik jellegzetes folyamata a lehorgonyzás, amelyben az új, zavaró információkat összekötjük a már ismert kategóriáinkkal és képzeinkkel. Ennek két eleme az osztályozás és a megnevezés. Az osztályozás során a jelenséget hasonlítjuk más jelenségekhez, illetve megkülönböztetjük azoktól. Az osztályozáshoz kapcsolódik a megnevezés. „A név nem csupán címke, amivel a megnevezett dolgot azonosítani lehet, hanem a nyelvi kategóriák rendszerében elfoglalt helyénél fogva megadja a reprezentált dolog viszonyát más dolgokhoz és eseményekhez.” (László J. 1999.)

A kiszolgáltatott személyek védelmét szolgálni kívánó mozgalmak, szakpolitikák szükségképpen élnek a szociális reprezentációk létrehozásának eszközével. Különösen fontos a kategóriák nevének megválasztása, hiszen a társadalom tagjai – a kategória tartalmát képező jelenségek

mélyebb ismerete nélkül is – a megnevezésre használt szavak általános jelentésének megfelelő értelmet fognak tulajdonítani a jelenségnek és erre tekintettel fogják támogatni, vagy elutasítani a javasolt megoldásokat.

A szóban forgó angol nyelvű kifejezések létrehozásakor a már létező és közismert „abuse”, „neglect” illetve „maltreatment” szavakhoz kötötték a gyermekekkel, nőekkel, illetve másokkal szembeni különböző magatartások elnevezését. Ezek közül az „abuse” általános jelentése nagyon eltér a magyar „bántalmazás” szó általános jelentésétől. A „maltreatment” általános jelentése is messze esik a „bántalmazás” értelmétől. (Ha a „maltreatment”-et „rossz bánásmód”-nak fordítjuk, közelebb jutunk az angol értelméhez.) Egyedül a „neglect” és az „elhanyagolás” esetében mondhatjuk, hogy a szavak általános jelentése hasonló, ezért hasonló módon befolyásolják a szavakat alkalmazók gondolatait.

Az angol „abuse” sok mindent jelent: visszaélést, túlkapást, szabálytalanságot, jogtalanságot, helytelen vagy téves használatot, rongálást, durva bánásmódot. Egy angolul értő személy a „child abuse” és a többi hasonló kifejezés hallatán elsősorban valamely magatartás helytelenségére, visszaélés-jellegére fog gondolni. Ebbe belefér az erőszakot tartalmazó és az erőszaktól mentes magatartás is. A magyar mindennapi szóhasználatban a „bántalmazás” olyan, időben körülhatárolt (esetleg ismétlődő) cselekvésre utal, amelyet egy (vagy több) személy hajt végre, egy (vagy több) másik személlyel szemben, fizikai fájdalom okozása (továbbá sérülés előidézése, az akarat megtörése, a másik megalázása stb.) céljából, a másik testére mért ütésekkel, valamint más hasonló módokon. A magyar nyelvet használó személy a „bántalmazás” szóval találkozva elsősorban a személy testére irányuló, fájdalmat és/vagy sérülést okozó magatartásokra fog asszociálni. A magyar „bántalmazás” szó általános jelentésétől távol állnak azok a visszaélések, amelyek nem tartalmaznak efféle erőszakot. Bár a jogi-szakmai-zsurnalisztikai környezetben a bántalmazás kifejezés sajátos tartalmat is nyer, ez azonban nem megy át rögtön és teljesen a társadalom tudatába. Nem szabad tehát lebecsülni azt a hatást, amit a szavak általános jelentése gyakorol a társadalomra.

■ A BÁNTALMAZÁS DEFINÍCIÓI

A társadalmi probléma definíciója - egymástól nehezen szétválasztható módon - egyrészt összefoglalja a jelenség objektív ismérveit, másrészt tartalmazza a jelenség értékelését. Másképp fogalmazva: közli azokat a tényeket, amelyeket a definiáló lát, illetve másokkal láttatni kíván; továbbá azt az értékelést, amelyet a definiáló maga elfogad, és másokkal el kíván fogadtatni. A probléma definiálása fontos politikai funkciót tölt be, mivel eszközül szolgál az érdekelt véleményének vagy döntéseinek befolyásolásában. Ha valamit társadalmi problémának (jelen esetben bántalmazásnak) definiálnak, akkor a definíció nem csak a közcselekvés szükségességére utal („tenni kellene valamit”), hanem utal a cselekvés kívánatosnak tartott módjára is.

A különféle szereplők - szakmai csoportok, érdekképviseleti szervek, egyesületek vagy mások - arra törekednek, hogy a társadalom által elfogadott definíció az általuk preferált megoldást támassa alá. Akkor, amikor a probléma kezelése közfeladattá válik, nem nélkülözhető a pontos definiálás, és szükségessé válik a probléma körébe sorolt helyzetek különféle szempontok szerinti osztályozása. Különösen fontosá válik a definíció, ha attól szankciók alkalmazása függ. Ha például a hivatalos definíció túl általános, akkor az esetek intézői szabad kezet kapnak arra, hogy egyes társadalmi csoportok esetében bántalmazást lássanak fennforogni, míg más csoportok esetében viszont csak „kulturált keretek között orvosolható” problémát.

A „gyermekbántalmazás”, a „feleségbántalmazás” és a többi hasonló kifejezés magyarországi megjelenése egyrészt a külföldi terminológia, másrészt az általuk hordozott megközelítés átvételét jelenti. A kategóriák tartalmát (különösen kiterjedését) sem a különböző országokban, sem pedig egy-egy országban nem értelmezik egységesen. A kategória jelentését – egyebek mellett – a formális definíciókból érthetjük meg. Az alábbiakban a WHO kategóriáit, valamint a magyar Gyermekevédelmi törvényben (Gyvt.) foglalt meghatározásokat mutatom be.⁴

■ ÁLTALÁNOS TAPASZTALATKÉNT RÖGZÍTHETŐ, HOGY

- a definícióalkotás a fizikai sérülést okozó, vagy annak veszélyét előidéző szándékos bűncselekményekből indul ki
- a definíciókat tendencioszerűen kiterjesztik más olyan helyzetekre is, amelyek sérelmesek egy kiszolgáltatott helyzetű személy számára, és alkalmasak arra, hogy valakinek a vétkes magatartásával magyarázzák létrejövetelüket

A kiterjesztést az a cél vezérli, hogy ne csak a legsúlyosabb helyzetektől, hanem a többi sérelmes helyzetűtől is megóvják az érintetteket – feltéve, hogy a helyzetben fellelhető a vétkességi elem. A kiterjesztés eredményeképp olyan helyzetek is bántalmazásnak (elhanyagolásnak) minősülnek, amelyek nem tartoznak a bűncselekmények közé. Míg eredetileg a társadalmi normától komoly mértékben deviáló cselekmények sorolódtak a bántalmazás kategóriájába, mára egyre több olyan magatartást is bántalmazásnak (elhanyagolásnak) minősítenek, mely magatartásokat a társadalom többsége gyakorol. A bántalmazás-kategória alapvető dilemmáját azonban az jelenti, hogy - miután elfogytak a vétkes magatartással magyarázható helyzetek - mi történjen a vétkességgel nem magyarázható problémákkal. A nemzetközi, illetve - több országban - a külföldi gyakorlat ott tart, hogy egyes kategóriákba (elsősorban az érzelmi bántalmazásba és az elhanyagolásba) már a szülő (más gondozó) vétkességétől függetlenül is besorolnak ártalmas helyzeteket.⁵

■ A WHO DEFINÍCIÓI

A nemzetközi szervezetek által alkalmazott definíciók nagyban hozzájárulnak az egyes országok fogalmainak egységesedéséhez. A WHO az alábbi definíciókat használja.⁶

▪ A gyermek bántalmazása és elhanyagolása

(child abuse and neglect) gyűjtőfogalomnak ugyanazt a jelentést tulajdonítják, mint a gyermekkel való rossz bánásmód (child maltreatment) kifejezésnek.

▪ A gyermekbántalmazás és elhanyagolás

(vagy a rossz bánásmód) „magában foglalja a fizikai és/vagy érzelmi rossz bánásmód, a szexuális visszaélés, az elhanyagolás vagy hanyag bánásmód, a kereskedelmi vagy egyéb kizsákmányolás minden formáját, mely a gyermek egészségének, túlélésének, fejlődésének vagy méltóságának tényleges vagy potenciális sérelmét eredményezi egy olyan kapcsolat keretében, mely a felelőségen, bizalmon vagy hatalmon alapul”. A rossz bánásmódnak öt altípusát különböztetik meg: fizikai bántalmazás (physical abuse), a gyermekkel való szexuális visszaélés (child sexual abuse), az elhanyagolás és a hanyag bánásmód (neglect and negligent treatment), az érzelmi bántalmazás (emotional abuse), valamint a gyermek kereskedelmi vagy egyéb kizsákmányolása (commercial or other exploitation of a children).

▪ A gyermek fizikai bántalmazása

(child physical abuse): amikor egy interakció vagy az interakció elmulasztása a gyermeknek tényleges vagy potenciális fizikai sérülést okoz, ha az okszerűen a szülő vagy más, bizalmi helyzetben lévő személy kontrollja alatt állt. A fizikai bántalmazás megnyilvánulhat egyedi vagy ismétlődő eseményekben.

▪ A gyermekkel való szexuális visszaélés

(child sexual abuse): amikor a gyermeket olyan szexuális tevékenységbe vonják be, amellyel ő nem ért egyet teljes mértékben, amelyhez nem képes a kellően tájékozott hozzájárulásra, vagy amelyre fejlettségének mértéke szerint nincs felkészülve és nem képes a hozzájárulás megadására, vagy amely beleütközik a törvényekbe vagy a társadalmi tabukba. A gyermekkel való szexuális visszaélés megvalósulhat akár felnőtt, akár olyan másik gyermek révén, aki koránál vagy fejlettségénél fogva a gyermekkel felelőségen, bizalmon vagy hatalmon alapuló viszonyban áll. A cselekvés célja a másik személy szükségleteinek kielégítése.

▪ Az elhanyagolás és a hanyag bánásmód

(child neglect or negligent treatment): amikor a gondviselő gondatlanul vagy szándékosan - nem biztosítja a feltételeket a gyermek fejlődéséhez, annak bármely területével kapcsolatban (egészség, oktatás, érzelmi fejlődés, táplálkozás, lakás, valamint biztonságos életkörülmények). Figyelemmel azokra a forrásokra, amelyek okszerűen a család, vagy más gondozó rendelkezésére állnak. Feltéve, ha ez ténylegesen, vagy nagy valószínűséggel károsítja a gyermek egészségét, fizikai, mentális, lelki, morális vagy szociális fejlődését. Ide értendő a megfelelő felügyelet elmulasztása, illetve a sérülé-

sektől való megvédés elmulasztása is, amennyiben arra lehetőség lett volna.

▪ Az érzelmi bántalmazás

(emotional abuse): ha nem biztosítják azt a fejlődési szükségleteknek megfelelő, támogató környezetet - ide értve az elsődleges kötődés tárgyát képező személy elérhetőségének hiányát is -, amely szükséges a gyermek stabil érzelmi és szociális képességeinek kifejlesztéséhez, és amely megfelel a gyermek személyes képességeinek és a környező társadalom igényeinek. Ide tartoznak a gyermekre irányuló olyan cselekmények is, amelyek sérülést okoznak, vagy nagy valószínűséggel okozhatnak a gyermek egészségének, fizikai, mentális, lelki, morális vagy szociális fejlődésének, amennyiben a cselekmény okszerűen a szülő vagy más felelős, bizalmi vagy hatalmi helyzetben lévő személy kontrollja alatt áll.

▪ A gyermek kereskedelmi vagy egyéb kizsákmányolása

(commercial or other exploitation of a children): amikor a gyermeket munkavégzés vagy más tevékenység keretében használják fel más haszonszerzése érdekében. Ebbe - egyebek mellett - beleértendő a gyermekmunka és a gyermekprostitúció. Az ilyen tevékenységek a gyermek testi, illetve lelki egészségére, oktatására, morális és szociális-érzelmi fejlődésére hátrányos hatással vannak.

▪ A nők elleni, intim partnerek közötti erőszak

(intimate partner violence)⁷: bármely olyan magatartás az intim viszonyon belül, amely fizikai, pszichológiai vagy szexuális sérelmet okoz. Az ilyen magatartások közé tartoznak

- > a fizikai agresszió cselekményei - mint a pofon, a megütés, a rúgás, a megverés
- > a pszichikai bántalmazás - mint a megfélemlítés, a folytonos lebecsülés vagy megalázás
- > erőszakos közöszlés vagy a szexuális kényszerítés más fajtája
- > különböző kontrolláló magatartások - mint a családtagoktól és barátoktól való elszigetelés, a mozgás korlátozása, az információhoz vagy segítséghez való hozzájutás korlátozása

▪ Az idős személy bántalmazása

(elder abuse and neglect)⁸: olyan egyedi vagy ismétlődő cselekmény, vagy a megfelelő cselekvés olyan elmulasztása bármely viszonyban, ahol jelen van a bizalmi viszonytal kapcsolatos elvárás, amely sérelmet vagy szenvedést okoz egy idősebb személynek. Szokásos kategóriái:

- > a fizikai bántalmazás (physical abuse)
- > a pszichikai/érzelmi bántalmazás (psychological/emotional abuse)
- > a pénzügyi/anyagi bántalmazás (financial/material abuse)
- > a szexuális bántalmazás (sexual abuse)
- > az elhanyagolás (neglect)

▪ Az ifjúsági erőszak

olyan emberölést vagy nem halálos végű támadást jelent, amelynek 10-29 év közötti korú fiatal személy az elkövetője vagy sértettje. A fiatalkori erőszak elkövetői lehetnek bandák, vagy más fiatalkori csoportok, az utcán vagy az iskolában. A fiatalkori erőszak jellegzetes magatartásformái a fizikai küzdelmek, az iskolai sanyargatás, és a fegyverviselés.

■ DEFINÍCIÓK A HAZAI JOGBAN

Magyarországon a jog régóta alkalmaz olyan kategóriákat, amelyek a ma bántalmazásnak nevezett kategórián belül helyezkednek el. Ilyen kategóriákkal egyrészt a büntetőjogban, másrészt a gyermekvédelmi jogban lehet találkozni.

A Büntető Törvénykönyv mindig is tartalmazta azoknak a bűncselekményeknek a törvényi tényállását, amelyek a bántalmazás és elhanyagolás WHO-szerinti fogalomkörén belül helyezkednek el. A Btk azonban nem egységes kategóriát alkalmaz, hanem több külön törvényi tényállást. Ezek a bűncselekmény-fajták csak részben fedik a WHO által megjelölt helyzeteket. Sok olyan törvényi tényállás van, amely nem csak a gyermek vagy a feleség elleni, hanem a bárki elleni cselekményt tiltja (pl. emberölés, testi sértés, erőszakos közöszlenség, szemérem elleni erőszak, stb.) Egyes tényállások viszont kifejezetten a gyermeket, vagy esetleg az elkövetővel meghatározott viszonyban lévő gyermeket védik. (pl. gondozás elmulasztása, kiskorú veszélyeztetése, tartás elmulasztása, az erőszakos közöszlenség minősített esete, szemérem elleni erőszak minősített esete, stb.)

A magyar jogba a gyermekbántalmazás, illetve elhanyagolás kategóriákat (néhány kisebb jelentőségű szabályt nem említve) a Gyvt. módosítása, a 2002. évi IX. törvény vezette be. Az előzményekhez tartozik, hogy a magyar gyermekvédelmi jogszabályok több évtizede elkötelezetten ragaszkodtak a gyermekvédelmi probléma tárgyi jellegű megfogalmazásához, elvetve annak felcserélését a vétkességi megközelítéssel. Ezt követte az 1997-ben megjelent gyermekvédelmi törvény is, amelynek definíciója szerint a veszélyeztettség olyan - magatartás, mulasztás vagy körülmény következtében kialakult - állapot, amely a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja, vagy akadályozza. A Gyvt.-ben a 2002. évi IX. törvénnyel jelentek meg a „bántalmazás” és az „elhanyagolás” kifejezések. Például a Gyvt. 6. §-ának egyik új rendelkezése szerint a gyermeknek joga van „a bántalmazással - fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal -, az elhanyagolással” szembeni védelemhez. A módosított törvény szövege megkülönbözteti a bántalmazást és az elhanyagolást; bántalmazáson a fizikai, szexuális vagy lelki erőszakot érti; továbbá különbséget tesz a bántalmazás és a veszélyeztetettség „súlyos”, illetve más formái között.

A jogszabály azonban - különösen a WHO idézett fogalmaival összevetve - számos kérdést nyitva hagy. A legfőbb nyitva hagyott kérdés az, hogy mit jelent a bántalmazás

körében az „erőszak”. Vajon azt akarta jelezni a jogalkotó, hogy csakis a személy elleni erőszakot tartalmazó elkövetési módok esetén van szó bántalmazásról? De hiszen a szexuális abúzus és az érzelmi/pszichikai bántalmazás külföldön elterjedt értelmezései nagyon sok olyan magatartásra is kiterjednek, amelyeknek nem az erőszak a jellemző vonása. Vagy egyszerűen arról van szó, hogy a jogalkotó a fizikai bántalmazásra jellemző vonásokat általánosította minden további megfontolás nélkül, arra számítva, hogy a kategóriák tartalma „magától értetődő”?

■ A BÁNTALMAZÁS EGYES TÉNYEI

Magyarországon eddig nem vált dominánssá a családi, gyermeki problémák bántalmazásként való kategorizálása. Általában külön szálon futott a bűncselekmények, illetve a gyermekvédelemre tartozó veszélyeztetettség értelmezése és megnevezése. A családi problémák közös keretben, „bántalmazás”-ként történő átértelmezése óhatatlanul megváltoztatja az információs bázist, ilyen módon a világ észlelésének módját.

■ A HAZAI KÖZVÉLEMÉNY AZ UTÓBBI IDŐBEN AZ ALÁBBI MODELLEK ELFOGADÁSÁRA KAPOTT ÖSZTÖNZÉST:

- A bántalmazó a férfi (férj és apa), aki mind felesége, mind pedig gyermeke sérelmére fizikai (esetleg szexuális) bántalmazást követ el, és akinek jelenléte továbbra is komoly biztonsági kockázatot jelent a bántalmazást elszenvedők életére, testi épségére.
- A bántalmazó az apa, aki gyermeke sérelmére súlyos, bűncselekménynek minősülő fizikai és/vagy szexuális bántalmazást követ el.

A modell szerinti helyzetek ténylegesen léteznek, ezért nem alaptalan ezek említése. A külföldi és hazai kutatások viszont rengeteg olyan tényre és összefüggésre mutatnak rá, melyek e modellektől eltérő helyzetekre utalnak. Az alábbiakban a szakirodalom alapján bemutatok néhány olyan helyzetet, melyek nem feltétlenül magyarázhatók a fent említett modellek keretében.

▪ A gyermekbántalmazás elkövetője legalább annyiszor az anya, mint az apa.

A külföldi szakirodalom többnyire az anyákat azonosítja a gyermekbántalmazás elkövetőiként. Egyes vizsgálatok szerint azonban - ha figyelembe vesszük azt, hogy az anyák több időt töltenek gyermekeikkel - az anyák és az apák ugyanolyan gyakorisággal válnak gyermekbántalmazókká.

A fizikai büntetést az anyák és az apák ugyanolyan gyakran alkalmazzák, (Nobes, G.; M. Smith, 2000.) a halálos végű, illetve az egyéb súlyos bántalmazások elkövetői között is hasonló arányban szerepelnek a két nem tagjai. (Miller, B. W.; B.R. Fox, L.Garcia-Beckwith 1999.) A gyermekek jóval

többször szenvednek fizikai bántalmazást az azonos nemű szülőtől, mint a másiktól. (Muller. R.T. 1995.) Viszont egy speciális helyzetű csoport - a férjük által bántalmazott nők - esetében azt találták, hogy az ilyen anyák a 4-14 éves fiúgyermekeket jóval többször bántalmazzák, mint a leánygyermeküket. (Jouriles, E., Norwood, W.D. 1995.) Még az a sztereotípiát is felülvizsgálatra szorul, hogy a szexuális abúzust mindig férfiak követik el nők ellen. A társadalom alábecsüli a nők arányát a szexuális abúzus elkövetői, illetve a fiúk arányát annak sértettjei között. (Hetherington, J.; L. Bersdall, 1988.; Bouvier et al. 1999.)

A gyermekbántalmazás és a feleségbántalmazás gyakran együtt jár, de koránt sem mindig. A kétféle bántalmazás nem csak úgy járhat együtt, hogy a férfi bántalmazza a feleségét és gyermekét; hanem úgy is, hogy a férj a feleséget, a feleség/anya a gyermeket bántalmazza.

A házastársi és gyermekbántalmazás együtt járását és annak mértékét igazolja például McGuigan és Pratt vizsgálata, valamint Smith Slep és Heyman összegző tanulmánya. (McGuigan, W.M., C.C. Pratt: 2001.; A.M. Smith Slep, R.E. Heyman: 2001.). Tajima kutatása azzal teszi árnyaltabbá a képet, hogy bár a feleségbántalmazás fontos kockázati tényezője a gyermekbántalmazás előfordulásának, más tényezők még erősebb kapcsolatot mutatnak a gyermekbántalmazással. Különösen erős az összefüggés a szülő verbális viselkedése és a gyermekbántalmazás, valamint a szülőt ért gyermekkori bántalmazás és a jelenlegi gyermekbántalmazás között. (Tajima. E.A., 2000.) Azt, hogy a házastársi bántalmazáshoz mind az anya általi, mind az apa általi gyermekbántalmazás kapcsolódhat, a Black és társai összegző tanulmányában ismertetett kutatások igazolják. (Black, D. A. et al. 2001/a) Ugyanezt igazolják Ross kutatásai is. (Ross, S.M.: 1996.)

A házastársak közötti fizikai, illetve szexuális bántalmazásnak jóval gyakrabban válik sértettjévé a nő, mint a férfi.

A bántalmazás (például a pszichikai jellegű) a férfi sértettekre is komoly hatást tud gyakorolni. A nők védelmére ezért helyeződik szinte kizárólagos hangsúly, mert többnyire egyenlőtlenek a fizikai erőviszonyok, illetve - kulturális, gazdasági és más okok miatt - a hatalmi viszonyok.

A szakirodalmi adatok szerint nagyon sok nő válik bántalmazás sértettjévé, ami rendkívül sokféle mentálhigiénés és más problémát idéz elő. (Schumacher, J.A., S. Feldbau-Kohn; A.M. Smith Slep; R.E. Heyman 2001.)

A házasságokban mindkét nem képviselői aktív résztvevői a - mindennapi frusztrációból és stresszből eredő - házastársi konfliktusoknak, sőt a fizikai agresszióknak is. A nők is jelen vannak a súlyos személyközi erőszak elkövetői között; a fizikai agresszió kivitelezési módja viszont eltér a két nem esetében. (Archer, John 2002.; Kruttschnitt, C.; R. Gartner; K. Ferraro 2002.) Cooker és társai széles mintán végzett vizsgálata szerint mind a férfiak, mind a nők esetében az elszenvedett fizikai vagy pszichés bántalmazás szignifikáns módon kapcsolódott testi és lelki megbetegedésekhez. A férfiak és a nők hasonló arányban váltak pszichikai bántalmazás sértettjévé, a fizikai bántalmazás azonban sokkal nagyobb arányban érte a nőket. (Cooke et al. 2002.)

Noha a házassági vagy más kapcsolaton belül mind a nőt, mind férfit érheti sérelem a bántalmazás miatt, általánosan elismert, hogy a nők szorulnak rá a társadalom különleges védelmére. Ennek okát Schumacher és társai az alábbiak szerint fogalmazzák meg: „Bár természetesen a nők is képesek pszichikailag bántalmazni férfi partnerüket, a férfi által elkövetett bántalmazás az, amely időnként a dominancia és a kontroll tágabb jelenségének részét képezi.” (Schumacher, J.A., A.M. Smith Slep; R.E. Heyman 2000. 255. p.)

A bántalmazás többnyire nem önmagában okoz gondot, hanem együtt jár a gyermek, a szülők illetve a házastársak számos más problémájával. A helyzet sajátosságaitól függ, hogy a bántalmazó magatartás vagy a probléma más elemei okoznak súlyosabb sérelmet.

A külföldi gyermekvédelmi szakirodalom egyik fő iránya azt vizsgálja, hogy a bántalmazás illetve az elhanyagolás milyen más tényezőkkel jár együtt. A kutatók általában pontos matematikai statisztikai módszereket alkalmaznak az összefüggések kimutatására, viszont nagyon óvatosan bántanak azzal, hogy megjelöljék, mi volt az ok és mi az okozat. A kutatások tanulsága röviden úgy összegezhető, hogy a bántalmazó illetve az elhanyagoló magatartások mindig együtt járnak számos más körülménnyel, melyek ugyancsak rossz hatást gyakorolnak a gyermekre. (Black, D. A., et al. 2001/a; Black, D. A., et al. 2001/b; Black, D. A., et al. 2001/c) Például Meyerson és társai kutatása szerint a (fizikailag vagy szexuálisan) bántalmazott serdülők esetében a családi konfliktus jelenléte valamint a családi kohézió gyengesége fokozza a pszichológiai problémák kockázatát. (Meyerson L.A. et al. 2002.)

Más magatartások is képesek ugyanolyan súlyú sérel-

meket okozni, mint amelyeket a bántalmazáshoz (elhanyagoláshoz) sorolnak (pl. a házastársak közötti konfliktus, a szülő alkoholizmusa, illetve a kedvezőtlen szociokulturális körülmények).

A bántalmazással kapcsolatos gyakorlat szükségképpen meghúzza azt a határt, amely felett a cselekményt bántalmazónak, alatta pedig nem-bántalmazónak minősítik. Káros következményeket azonban a „szubabuzív” (azaz a bántalmazás szintjét el nem érő) cselekmények is képesek lehetnek előidézni. (Graziano, A.M. 1994.) Vannak helyzetek, amikor a más típusú magatartások súlyosabb következményre vezetnek, mint a fizikai bántalmazás.¹⁰

Egyes szerzők a pszichológiai bántalmazás körébe sorolják a házastársnak a gyermek előtt történő verését, valamint - bizonyos egzakt módon körülírt magatartásformák esetén - a szülőnek a gyermekkel szembeni verbális agresszióját. Az ilyen magatartások bántalmazásként történő kezelését azzal indokolják, hogy egyrészt káros hatásúak, másrészt könnyen azonosíthatók. (Somer, E., A. Braunstein 1999.) Eltekintve a jelzett szűk körtől, a szülők verbális magatartását, illetve a szülők közötti konfliktust nem szokták bántalmazásnak minősíteni. Mint Klosinsky kifejti, nem lenne helyes a szülők közötti konfliktus összes negatív hatását bántalmazás vagy elhanyagolás címkével elláttni. (Klosinsky, G. 1993.)

Kelly összefoglaló tanulmánya szerint az elvált szülők gyermekei sokféle pszichológiai problémát mutatnak, ez azonban nem általában a válásra, hanem a válást megelőző évek kedvezőtlen hatásaira vezethetők vissza. Ezek között említi a szülők közötti konfliktust, a szülők közötti erőszakot, valamint a szülőknek a gyermekekre irányuló (a helyzettel összefüggő) magatartását. (Kelly J. B. 2000.) A házastársak közötti konfliktus (bántalmazás nélkül is) nagymértékben felelős a gyermek pszichológiai problémáiért. (Buehler, C.; Gerard, J.M. 2002; D.M. Zimet; T. Jakob, 2001; Cummings, E.M. 1998.) Még a szülők kisebb intenzitású, verbális megjelenésű konfliktusa is káros hatást gyakorolhat a gyermekekre. (Cudina-Obradovic, M.; J. Obradovic 1999.)

A családon belüli alkoholizmus gyakran együtt jár a bántalmazással és az elhanyagolással. Az alkoholizmus önmagában is éppen olyan súlyos következményeket okozhat, mint a bántalmazás vagy az elhanyagolás. (Dube, S.R. et al., 2001.; Webb, J.A.; P.E. Baer 1995.)

A gyermekek problémáinak egyik fő okozója a szegénység. Bár a szegénység az egyik kockázati tényezője a bántalmazás illetve elhanyagolás bekövetkezésének, a rossz gazdasági körülmények önmagukban is súlyosan károsító hatásúak lehetnek. Például Herrenkohl és társai összehasonlították a bántalmazott vagy elhanyagolt gyermekek csoportját azon gyermekekével, akik nem voltak sértettjei ilyen magatartásnak. Azt tapasztalták, hogy a kedvezőtlen szociokulturális körülmények, illetve a családi klíma minősége jelentősebb magyarázó tényezői voltak a gyermekek magatartás-problémáinak, mint a (szintén jelentős összefüggést

mutató) bántalmazás vagy elhanyagolás. (Herrenkohl, et al. 1995.) Hasonló eredményt mutatnak más vizsgálatok is. (McMunn, M.N. 2001.; Wadsworth, E.; B. E. Compas 2002.)

■ A HELYZETEK KÜLÖNBségÉNEK MEGÍTÉLÉSE

A külföldi kutatások gyakori témája, hogy a különböző csoportokhoz tartozó válaszadók melyik cselekményeket minősítik bántalmazásnak, és hogy véleményüket milyen faktorok befolyásolják. Noha a kutatási eredmények változatosak, a közös tapasztalat az, hogy a válaszadók nem minősítenek minden, a gyermekre vagy a házastársra nézve ártalmas magatartást bántalmazásnak vagy elhanyagolásnak. A válaszokat számos faktor befolyásolja, például az elkövető szándéka, a bekövetkezett sérülés, a cselekmény rendszeresége, stb. Az egyik jellegzetes probléma az, hogy a szülő által alkalmazott különféle büntetések mennyiben tekinthetők bántalmazásnak. E kérdésben nem egyezik a testi fenytés teljes betiltását követelő aktivisták és a kutatások válaszadójának megítélése. A válaszadók gyakran jelentőséget tulajdonítanak a büntetési célzatnak, és erre tekintettel elfogadhatónak tartanak olyan cselekményeket, amelyeket egyébként elutasítanak. (Ashton, V. 1999; Davis, P. W. 1999. Stalans L.) 1996.)

A következő tipológia létrehozásakor arra törekedtem, hogy érzékeltessem azokat a faktorokat, amelyek szerint külföldön a laikusok, illetve a szakemberek tagolni szokták a gyermekek és a feleségek problémáinak halmazát. Minden típusalkotás leegyszerűsíti a komplex valóságot, noha egyben rendet is teremt benne. A valóságban nyilván nem csak ezek a tipikus helyzetek fordulnak elő, hanem az egyes esetek során keverednek a típusok. Másrészt az egyes típusok megítélése is függ a cselekmény gyakoriságától, a testi sérülés vagy más következmény súlyosságától, az elkövető szándékának jellegétől, a sértett kiszolgáltatottságának (védelemre való képtelenségének) mértékétől:

- a férj fizikailag vagy szexuálisan bántalmazza feleségét
- a férj fizikailag bántalmazza feleségét és gyermekét
- a férj fizikailag bántalmazza feleségét, a feleség pedig fizikailag bántalmazza a gyermeket
- az egyik házastárs pszichikailag bántalmazza a másik házastársat
- a házastársak kölcsönösen részt vesznek a házastársi konfliktusban
- az egyik házastárs tartós dominanciát alakított ki a másik felett (feltéve, hogy nincs bántalmazás)
- az apa és/vagy az anya fizikailag vagy szexuálisan bántalmazza a gyermeket (feltéve, hogy a fizikai bántalmazás sérülést okoz)
- az apa és/vagy az anya megüti a gyermeket, és a cselekmény nem okoz fizikai sérülést
- az anya és/vagy az apa fizikai büntetést alkalmaz

a gyermekkel szemben (ha nincs fizikai sérülés)

- az apa és/vagy az anya – büntetési célból – verbális agressziót alkalmaz a gyermekkel szemben
- az apa és/vagy az anya – a gyermekkel szembeni negatív beállítódás megnyilvánulásaként – a cselekedetével pszichés ártalmat okoz a gyermeknek
- az apa és/vagy az anya – noha pozitív a gyermekkel kapcsolatos beállítódása – a cselekedetével vagy mulasztásával pszichés ártalmat okoz a gyermeknek
- a gyermek rendszeresen tapasztalja a szülők közötti fizikai bántalmazást
- a gyermek rendszeresen tapasztalja a szülők közötti házastársi konfliktust
- a szülők nem törődnek a gyermekkel, és emiatt a gyermeknek nélkülöznie kell
- a szülők nem törődnek a gyermekkel, és emiatt a gyermek a családtól elvárhatóán rosszabb helyzetben él (noha nincs súlyos nélkülözés)
- a szülők nem fogják fel feladatukat, ezért a gyermek szükségleteit alacsony színvonalon elégítik ki
- az apa és/vagy az anya alkoholista, és a körülmények kihatnak a gyermekekre (feltételezve, hogy nem történik bántalmazás, illetve elhanyagolás)
- az apa és/vagy az anya negatív megítélés alá eső morális mintát mutat a gyermeknek
- rosszak a család szociokulturális körülményei, és ezek kihatnak a gyermekekre

A felsorolt típusokat a külföldi (szakmai illetve laikus) közvélemény nem feltétlenül helyezi egy kalap alá: nem mindegyiket sorolják a rossz bánásmód (bántalmazás vagy elhanyagolás) körébe; többnyire (például a sérülés súlya és a cselekmény gyakorisága szerint) eltérő súlyúnak minősítik; nem tartják egyformának az esetekben rejlő biztonsági kockázatot; eltérő mértékig támogatják szankciók, illetve más eszközök (pl. terápia) alkalmazását. Lehet érvelni, hogy bizonyos típusokat azonosan módon kell értelmezni és kezelni (pl. hogy büntetési célból sem szabad verni a gyermeket). Az azonban bizonyosnak tűnik, hogy a halmazban sok törésvonal van, és hogy ezeket nem lehet figyelmen kívül hagyni.

■ A BÁNTALMAZÁS ÉRTELMEZÉSI MÓDJAI

Elméleti illetve szakmai nézőpontok a családi problémákkal kapcsolatban

Bár elvileg különválasztható, hogy mi az álláspontunk a bántalmazás természetéről, illetve arról, hogy milyen megoldást kívánunk alkalmazni, ténylegesen a két kérdés szervesen összetartozik. Az alkalmazott értelmezési mód befolyásolja azt, hogy ki milyennek látja a valóság jelenségeit, miként viszonyul hozzájuk, és milyen cselekvéseket tart szükségesnek. (Kerezi 1995. 39. o.)"

A bántalmazás keletkezését a jelenség különböző szintjein (az individuum, a családi rendszer, a más társadalmi

csoport, vagy a társadalom szintjein) lehet magyarázni. A bántalmazás vétkességi szempontú magyarázata egyike az individuális megközelítéseknek, mely a bántalmazást megvalósító egyén szándékát tartja domináns szempontnak. **Noha a konkrét bántalmazó magatartást konkrét személy valósítja meg,** a kutatások tömege igazolja, hogy a bántalmazás szignifikánsan összefügg számtalan más tényezővel. Mind elméleti, mind gyakorlati szempontból szükséges az, hogy feltáráshoz kerüljenek az egyedi esetek mögött meghúzódó törvényszerűségek.

Általánosan elfogadott, hogy a bántalmazást nem lehet egységes jellemzőkkel bíró halmaznak tekinteni. Az ide sorolt magatartásokat a közkeletű definíciók eleve felosztják magatartás-típusokra (pl. fizikai bántalmazás, elhanyagolás stb.), ezen túlmenően az egyes típusokat (a szándék, a súlyosság, a gyakoriság, a következmények és más jellemzők alapján) további alcsoportokra osztják. A bántalmazás nem magyarázható olyan modellt keretében, mely kizárólag egyetlen megközelítést alkalmaz. A ma leginkább elfogadott felfogás szerint a bántalmazás adekvát értelmezését az ökológiai modell adja.¹³

A társadalmi problémák értelmezése nem állandó. Például az elmebetegségek természetéről - amint azt Foucault magyarázata alapján megismerhetjük - rövid idő alatt gyökeresen megváltozott a társadalom álláspontja. A szociálpolitika történetéből jól ismerhetjük, hogy korábban a szegénységet is morális hibaként, esetleg bűncselekményként értékelték. Ezért a mai értelmező törekvések hatására „bántalmazás”-nak minősített helyzetek esetében is gondolni kell arra, hogy azokat a társadalom előbb-utóbb másként fogja értékelni.

■ KAUZÁLIS ELMÉLETEK

A kauzális (azaz a magatartás okára vonatkozó) megközelítések fő típusai (lásd pl. Azar, S. T. 1991; Belsky, J. 1993; Baumrind, D. 1994.):

- a medikális megközelítések (a bántalmazó magatartás létrejöttét a szülő pszichológiai illetve személyiségvonásaival, esetleg pszichopatológiájával magyarázzák);
- a gyermek közrehatását hangsúlyozó megközelítések (jelzik, hogy a bántalmazó magatartás kialakulása függ a gyermek demográfiai, fejlődési, magatartási jellemzőitől is);
- az interakcionális megközelítések (a bántalmazás létrejöttét a családi rendszer jellemzőivel, a családi interakciók jellegével magyarázzák);
- a szociológiai megközelítések (a mért összefüggések alapján a bántalmazó magatartás létrejöttét az osztályhelyzettel, a gazdasági feltételekkel, a közösségi kapcsolatokkal, a környezetből eredő stresszel illetve hasonló tényezőkkel magyarázzák).

Ma már csak olyan művekkel találkozhatunk, amelyek több tényezővel magyarázzák a bántalmazás vagy elhanyagolás kialakulását. Ezek közé tartoznak az ökológiai megközelítések, amelyek annak a - több alrendszerre osztható - környezetnek a figyelembevételét tartják szükségesnek, amelyben a bántalmazó magatartás kifejlődik és végbemegy.

A házastársi bántalmazás értelmezésében is az ökológiai megközelítés vált uralkodóvá. Ezen belül azonban azonosítható néhány, fokozott figyelmet keltő kérdés. Az egyik az, hogy miként jön létre az az egyenlőtlen hatalmi helyzet, amely a házastársi bántalmazás keretét adja. (Malik N. M.; Lindahl K.M. 1998.) A másik jellegzetes kérdés az, hogy miért nem hagyja ott a bántalmazott nő az őt bántalmazó partnerét. (Az ezzel kapcsolatos kutatások összefoglalását lásd N. R. Rhodes; E. Baranoff McKenzie 1998.)

Ha valaki (egy vagy több) kauzális elmélettel magyarázza a bántalmazás-probléma keletkezését, akkor - logikusan - az okként megjelölt tényezők megváltoztatása útján próbálja kezelni a problémát.

■ KOCKÁZAT-MEGKÖZELÍTÉSEK

Az utóbbi évtizedekben eltolódás következett be a társadalmi helyzetek észlelésében és értelmezésében, mert a korábban konkrét patológiaként felfogott jelenségeket egyre inkább kockázatként értelmezik. A felfogás lényege a probléma jövőbeni bekövetkezésének valószínűségi alapon történő kifejezése.

A nyugati szakirodalom rengeteg olyan kutatást ismertet, amelyek empirikus vizsgálat alapján azonosítják a bántalmazás és a kiválasztott egyéb jelenségek közötti viszonyt. Ezek eredményei szerint a bántalmazás számos tényezővel összefügg, melyek azonban sem egymagukban, sem kombináltan nem váltják ki minden esetben a veszélyeztetettséget. A kockázat-felfogás szerint tehát valószínűségi összefüggés létezik a bántalmazás és más tényezők között, ezért a bántalmazás „kockázat”-ként, a tényezőket „kockázati tényező”-ként fogják fel. A matematikai statisztikai módszerek tág teret adnak az ilyen természetű összefüggések mérésére és kifejezésére. (Black, D. A. et al. 2001/a; Black, D. A. et al. 2001/b; Black, D. A. et al. 2001/c; Schumacher, J. A. et al. 2001)

Ha kockázatról beszélünk, akkor nem egyszerűen egy negatív következmény valószínűségéről van szó, hanem arról, hogy a helyzeteket a társadalom által megformált módon értelmezzük kockázatnak, és ezekre a társadalom által megformált keretek között reagálunk. A jelenségek között bonyolult oksági viszonyok állnak fenn, amelyeket az ember többnyire nem képes kellő mélységig és kellően adekvát módon megfejteni. Amikor a kauzalitás lineáris modellje nem ad megfelelő választ, akkor az ember másféle magyarázatokat dolgoz ki. A kockázatok - mint a társadalmi konstrukciók általában - képesek arra, hogy a társadalom felfogásában tárgyiasult jelenségeként szerepeljenek. A társadalom úgy tekint a jelenségekre, mint amelyek magukban

hordják a nekik tulajdonított kockázatokat. (Houston, S; H. Griffiths 2000.)¹³

A kockázat-megközelítés elterjedése a társadalmi szabályozás változásával magyarázható. Míg korábban az a feltevés uralkodott, hogy a társadalomban általánosan érvényes normák uralkodnak, megfelelő modellnek kínálkozott a normákat megsértők deviáncsá minősítése és ekként történő kezelése. A modernizáció előre haladásával az egységes normákba vetett bizalom megrendült, ezért újabb megoldásra volt szükség. Az új megközelítés lényege a bizonytalanságoknak valószínűségi kategóriákká alakítása, hogy alkalmasakká váljanak a - tudományos elvekre és legitimitációra alapozott - személytelen igazgatásra. (Bessant, J. 2001.)

A jelzett átalakulás fontos következményekkel jár a társadalom és a problémával érintettek viszonyában. A társadalmi problémákat már nem annyira devianciaként, mint kockázatként értékelik; az érintetteket pedig nem deviáncnak, hanem - egyre inkább - kockázati csoportnak tekintik. Az, hogy valamely társadalmi probléma összefüggést mutat valamely faktorial, az objektívnek elfogadott kutatások alapján igazolható. Ez pedig legitimmé teszi a közkontroll kiterjesztését - a probléma által ténylegesen érintetteken túl - bárkire, akinél fennáll valamely kockázati tényező. ¹⁴

Aki kockázat-megközelítéssel magyarázza a probléma keletkezését, az - logikusan - a kockázati tényezők azonosítását tartja fontosnak, és a kockázattal érintett csoportok esetében igyekszik változásokat elérni.

■ A TÁRSADALMI PROBLÉMÁK VÉTKESSÉGI SZEMPONTÚ MEGKÖZELÍTÉSE

A magyarázatok egy csoportja a társadalmi problémák keletkezését a társadalmi normától eltérő viselkedésre vezeti vissza. A családok problémái terén is találhatunk ilyen, a normasértést középpontba helyező magyarázatokat. Ezek különbözőképpen minősíthetik a normától eltérő magatartásokat: Van, amikor egyszerűen a gyermekgondozásra, a családi életre vonatkozó normáktól való eltérésként értelmezik a helyzetet, anélkül azonban, hogy devianciának, vétkes magatartásnak, vagy bűncselekménynek minősítsék. (Nevezhetjük ezt „tolerálható különbség”-nek.) Vannak helyzetek, amelyeket devianciának tekintenek, de mellőzik a vétkesség kimondását (pl. ha az elmebeteg anya okoz sérülést a gyermekének). Végül pedig sor kerülhet arra, hogy a társadalmi normától eltérő magatartást vétkesnek, sőt súlyosabb esetben bűncselekménynek minősítsék.

Vétkességi megközelítésről akkor beszélhetünk, ha egy probléma döntő okának meghatározott személy magatartását jelölik meg, és e magatartást felróhatóknak minősítik. A vétkességi magyarázatnak tehát csak az egyik felét jelenti az, hogy magatartás és a probléma között ok-okozati összefüggést észlelnek. A vétkességi magyarázathoz hozzátartozik az is, hogy a cselekvést valakinek a társadalmilag negatívan értékelt szándékára (mulasztás esetében pedig a társa-

dalmilag elvárt viszonyulás hiányára) vezetik vissza. Feltételezik, hogy az ember alapvetően szabad akarattal rendelkezik; és ha vannak is olyan tényezők, amelyek befolyásolják a döntéseket, végső soron az embernek módja van arra, hogy tartózkodjon a tiltott cselekményektől, vagy hogy megtegye azt, amit elvárnak tőle. Mivel a cselekvőnek módjában állt volna megválasztania cselekedetét, ezért a társadalom a helytelenül megválasztott magatartás miatt kifejezheti vele szemben a rosszallását.

A bűncselekménnyé, vétkes magatartássá, devianciává, vagy egyszerűen „tolerálható különbséggé” minősítés nem csak a helyzet objektív jellemzőitől függ. A vétkeség is társadalmi konstrukció, amely a cselekvőnek a magatartáshoz való (objektíven létező) viszonyát, valamint az azt értékelő társadalmi minősítést foglalja egységbe. Az, hogy mennyire tekintjük szabadnak az akaratot és mennyiben kötöttnek, függ a helyzet társadalmi értékelésétől. Az is társadalmi értékelés tárgya, hogy a helytelenül megválasztott magatartás miatt mennyiben tartjuk szükségesnek vagy lehetségesnek kifejezni a társadalom rosszallását. További kérdés, hogy - amint az a társadalmi konstrukciók esetében történni szokott - itt is objektívulódik a helyzetre vonatkozó minősítés, azaz úgy tűnik fel, mintha az is a helyzet objektív léttel bíró tulajdonsága lenne.

Ha valaki vétkeségi megközelítést alkalmaz, akkor - utilitarista hozzáállás esetén - a vétkesnek tartott magatartások speciál- és generálpreveníójára törekszik. (Tehát mind a konkrét elkövető, mind pedig általában a társadalom többi tagja esetében csökkenteni akarja az ilyen magatartások előfordulását.) Morálizáló hozzáállás esetén az elsődleges cél a megsértett morális rend helyreállítása az elkövető megbüntetésé útján.

■ SZAKMAI MEGKÖZELÍTÉSEK

A szakmai megközelítések eleve a probléma kezelésének valamelyik módzata szerint szerveződnek. E megközelítések mögött is gyakran felfedezhető egyik vagy másik elméleti orientáció. Friedman a mentálhigiéné, az orvostudomány, a jog és a szociális munka paradigmáit különbözteti meg. (Friedman, R. M.; et al. 1976.) Spratt és Houston a gyermekbántalmazásra vonatkozó szakmai megközelítéseket a következőképpen tipizálták (Spratt, T.; S. Houston 1999.):

- **büntető (a bántalmazás lényegének a társadalmi normák tudatos megsértését tartja, ezért büntetőjogi büntetést alkalmaz)**
- **megtorló/hibáztató (a bántalmazást a bántalmazó vétkeségével, vagy a gyermekvédelmi szakember mulasztásával magyarázza, ezért valamelyikkel szemben szankciót alkalmaz)**
- **medikális (feltételezi, hogy a bántalmazás olyan, mint egy betegség, melynek okai az egyén felelősségi körén kívül találhatóak. A betegség okai, lefolyása, terápiája egzakt módon meghatározható)**

- **bürokratikus (elsősorban a bántalmazás kezelésére szolgáló rendszerek működtetését tartja fontosnak, és kevesebbet törődik a problémák megértésével, megkülönböztetésével, megválaszolásával)**
- **technokratikus (feltételezi, hogy a bántalmazás problémája megfelelő technikák alkalmazásával kezelhető, így a bántalmazás ismérveinek pontos definiálásával, a kezelés technológiájának pontos rögzítésével, egzakt kockázat-értékelő eszközök alkalmazásával)**
- **humanisztikus (a hangsúlyt a prevencióra és a helyzet megjavítására helyezi. Radikálisabb változata a strukturális folyamatokban, például az egyenlőtlenségekben látja a probléma okát)**

■ AZ ÉRTELMEZÉS MÓDJÁNAK MEGVÁLASZTÁSA

Az, hogy egy társadalom valamely problémát vétkeségi vagy tárgyi (vétkeségtől független) módon értelmez, nem csak a helyzet objektív jellemzőitől, hanem - egyebek mellett - a következő faktoroktól is függ:

- a problémával kapcsolatos tudományos illetve szakmai ismeretek állapota
- a vétkeségi illetve más nézőpont alkalmazásának hatékonysága
- a társadalomnak a vétkeségi megközelítéshez fűződő morális preferenciái

A vétkeségi megközelítés alkalmazását általában azzal indokolják, hogy az erőszakos magatartást tanúsító elkövetőt nem lehet hatalmi eszközök nélkül rábírní a magatartás abbahagyására, illetve a cselekmény megismétlésétől való tartózkodásra. Ez az érv azonban csak a jelentős súlyú cselekmények esetén, az akut biztonsági problémák kezelésénél játszik kiemelkedő szerepet. Nem ennyire egyértelmű a vétkeségi megközelítés hasznossága akkor, ha már nem az azonnali biztonsági szükségletekről, hanem a helyzet hosszabb távú rendezéséről van szó. Nem nyilvánvaló a vétkeségi szemlélet nélkülözhetlensége azoknál az elkövetési módoknál sem, melyek kevésbé erőszakos jellegűek.

Több országban azért szükségszerű a családi problémák vétkeségi alapon történő értelmezése, mert csak ez legitimálja a családi problémákkal kapcsolatos állami cselekvést. Olyan országokban, ahol az állam egyébként is széles körben gyakorolja a családok támogatásával és ellenőrzésével kapcsolatos feladatokat, jóval kisebb az igény arra, hogy megkíséreljék a családi problémák minél szélesebb körét vétkeségi alapon értelmezni. Elsősorban - angolszász hatásra - nemzetközi törekvéssé vált a bántalmazás elleni küzdelem, ennek keretében ösztönzik az országokat a bántalmazás-kategóriák átvételére és a bántalmazás elleni esz-

közök bevezetésére. Így bizonyos mértékű konvergencia mutatkozik az eleve vétkességi nézőpontú, illetve a korábbi tárgyi nézőpontú rendszerek között.

Magyarországon eddig nagyjából egymástól elválasztva értelmezték a bűncselekményeket és a gyermekvédelemre vagy a szociális munkára tartozó családi problémákat. Míg a bűncselekményeknél magától értetődő volt a magatartás vétkességének (sőt kifejezetten bűnösségének) vizsgálata, a többi gyermeki és családi problémánál kerülték azt, hogy a helyzetet okozó magatartást explicit módon vétkesnek címkézzék. A magyar gyermekvédelem még ma is alapvetően a „veszélyeztetettség” kategóriáját alkalmazza, nem pedig a „bántalmazás”-t. A veszélyeztetettség a problémák tárgyi megközelítését képviseli, szemben a bántalmazással, mely vétkességi alapon áll. Fogalmilag a tárgyi megközelítés a szélesebb, hiszen a gyermek problémái attól függetlenül tartoznak bele, hogy visszavezethetők-e bárki felróható magatartására. Tehát a veszélyeztetettség magában foglalja a bántalmazást és az elhanyagolást, sőt azokat a helyzeteket is, melyek nem férnek bele bántalmazásba (elhanyagolásba).

■ A VÉTKESSÉGI MEGKÖZELÍTÉS EGYES, A CSALÁDOT ÉRINTŐ HATÁSAI

A vétkességi megközelítésnek vannak olyan sajátosságai is, amelyek nem elősegítik, hanem akadályozzák a kiszolgáltatott helyzetben lévők hatékony védelmét. Az első probléma az, hogy a bántalmazás elleni tevékenységre ráhangolt gyermekvédelmi rendszer gyakran kevésbé képes a segítő szolgáltatásokkal elérni a családokat (egyrészt azokat, ahol volt bántalmazás vagy elhanyagolás, másrészt azokat, ahol nem találtak vétkes magatartást). A vétkességi alapú rendszer erősen stigmatizáló hatású, márpedig ez korlátozza a családot a segítség kérésében, a szolgáltatót a segítség nyújtásában. Fontos összefüggéseket tárt fel a gyermekvédelmi rendszerek stigmatizáló hatásairól Colton és társai három országban végzett összehasonlító vizsgálata. A családok kevésbé szívesen fordulnak olyan intézményhez, melyről úgy vélik, hogy nem segítségnyújtással, hanem szankcionálással foglalkozik. Attól is tartanak (nem minden alap nélkül), hogy ha segítséget kérnek problémáik megoldásához, könnyen megfordulhat a helyzet, és vétkesnek minősíthetik őket. Az intézmények oldalán ellentmondásos a tapasztalat. A bántalmazók már nem kliensnek számítanak, hanem szankcióval sújtandó vétkeseknek, ezért - a megfigyelések egyik csoportja szerint - az ilyen személyeknek az intézmények kevésbé hajlandók segítséget kínálni. (Colton et al. 1997.) Másrészt ahol elsősorban a nagy kockázatú ügyekkel akarnak foglalkozni, ott előfordulhat, hogy csak azok a családok részesülnek kellő figyelemben, akiknél már bántalmazást állapítottak meg. (Faver, C. A.; et al. 1999.)

A másik probléma az, hogy a vétkességi alapú rendszerekben nagyon eltérő esélye van a vétkessé minősítésre a különböző társadalmi csoportokhoz tartozóknak. A rendszer fő eszköze a vétkesek felkutatása, a magatartás minősítése, és a vétkessel szemben valamely szankció alkalmazása. Nem lehet csodálkozni azon, hogy az érintett családtagok igyekeznek elkerülni azt, hogy esetüket bántalmazásnak minősítsék. A minősítés elkerülésére sokkal nagyobb esélye van a magasabb réteghelyzetű személyeknek, mint az alacsonyabb rétegbe tartozóknak. A magasabb rétegbe tartozók többek között azért kerülnek el a rájuk nézve kedvezőtlen minősítést, mert társadalmilag reprezentatívabbak, jobb szociális szkilljeik, nagyobb hajlandóságot mutatnak a szakemberekkel való együttműködésre, sikeresebben kerülnek el a bántalmazás gyanújának bizonyítását, továbbá kellő információval rendelkeznek alternatív kezelési módok elérhetőségéről. Az alacsonyabb rétegbe tartozók kevésbé rendelkeznek ilyen előnyökkel, ezért szívesebben minősítik őket bántalmazónak, amivel szemben ők kisebb sikerrel tudnak védekezni. A tárgyi megközelítést alkalmazó rendszerek sem mentesek attól a tendenciától, hogy a problémákat inkább az alacsonyabb helyzetű csoportokban fedezik fel. Ez a tendencia azonban sokkal erősebb a vétkességi alapú rendszerekben. (Kerezi K. 1995.; Wolock I. et al. 2001.)

■ A VÉTKESSÉGI SZEMLÉLET EGYES, A SZOCIÁLIS, ILLETVE A GYERMEKVÉDELMI RENDSZERT ÉRINTŐ HATÁSAI

Amennyiben egy ország problémakezelő rendszerét úgy hangolják át, hogy domináns feladattá válik a bántalmazás és az elhanyagolás elleni harc, ez nem hagyja érintetlenül a rendszer különböző elemeit. Nyilván az az egyik fő kérdés, hogy miként sikerül a bántalmazás elleni célokat úgy operacionalizálni, hogy a kialakított rendszer hatékonyan szolgálja a célkitűzéseket. Fontos azonban azt is észrevenni, hogy a kívánt hatások mellett nagy valószínűséggel megjelennek nem szándékolt mellékhatások, illetve olyanok, melyeknek jelentőségét korábban alábecsülték.

A gyermekvédelmi rendszer átalakulásának jellegzetes példáját lehet megfigyelni az angol gyermekvédelem esetében. (Parton, N. 1991.; Parton, N.; O. Otway: 1995.) Angliában a szociális munka nagy tradíciókkal bír, ezért a gyermekek problémáinak kezelése elsősorban a szociális munka keretében folyt („social work with children and families” néven). A szociális munka e típusára tartoztak a bántalmazásos esetek, valamint egyéb - a magyar fogalmak szerint gyermekvédelminek minősülő - problémák is. A gyermekbántalmazást dominánsan a betegség- vagy szindróma-modell szerint értelmezték; feltételezve, hogy a gyermekbántalmazás olyasmí, mint egy betegség, melynek magyarázatára és kezelésére az orvostudomány módszerei a legalkalmasabbak. A korábbi kétirányú tevékenységből (a gyermekekre irányuló segítő munkából és a gyermekbántalmazás elleni küzdelemből) az 1970-es és 1980-as években kialakult egy újabb irány, amely a „gyermekvédelem” (child protection) megnevezést kapta. Megnőtt a nyilvános, szakmai és politikai érzékenység a bántalmazás iránt, amit követett a bántalmazás kategóriájának kiszélesedése, a problémák értelmezési módjának a megváltozása és a gyermekvédelmi rendszernek az átalakulása. A gyermekbántalmazást már nem szindrómaként („mediko-szociális” problémaként) értelmezték, hanem jogi-társadalmi (szocio-legális) problémaként.

A gyermekvédelmi rendszer átalakulása azt célozta, hogy minél sikeresebben külön válasszák a „magas kockázatot” képviselő eseteket a többitől, hogy aztán azokban a jog keretei között hozzák meg a döntéseket. A gyermekvédelmi tevékenységben domináns feladattá vált a bizonyítékok azonosítása és mérlegelése. Jelentősen átalakult az együttműködés és a hierarchikus viszony a különböző szakemberek és intézmények között, és addig nem tapasztalt mértékben az igazságszolgáltatási szervek illetve a rendőrség kerültek a gyermekvédelem centrumába. (Például a szociális munkásoknak a rendőrséggel közösen kell lefolytatniuk a bizonyítási eljárást.) Parton szerint ez arra vezetett, hogy a gyermekvédelmi szociális munka az 1980-as évek közepétől átértelmeződött, és jogi, illetve eljárási terminusokban fogalmazódott újra.

A bántalmazásra és elhanyagolásra irányuló figyelem Angliában meglehetősen ellentmondásos eredményt hozott. Az egyik kutatás szerint minden hét bejelentett esetből hatban az eljárás azzal zárul, hogy nem veszik fel a gyermeket a bántalmazott gyermekek nyilvántartásába; tehát többnyire feleslegesnek bizonyul a szigorú eljárási keretek között végzett vizsgálat. Ez még nem lenne baj, ha vizsgálat után (a nyilvántartásba való bejegyzés nélkül is) sor kerülne az adekvát segítő tevékenységre. A kutatás adatai szerint azonban a kivizsgálást az esetek 44 %-ában nem követte sem védelmi, sem támogató jellegű cselekvés. Az elhanyagolás miatt indult ügyekben még rosszabb volt az arány, mert az esetek 65 %-ában nem követte a kivizsgálást érdemi intézkedés. (Faver, C. A.; et al. 1999.) Ez valóban azt jelzi, hogy a bizonyítékok beszerzése vált a gyermekvédelmi tevékenység fő funkciójává.

A gyermekbántalmazás és elhanyagolás az európai országok többségében bekerült a gyermekvédelem fontos feladatai közé, ami országonként eltérő mértékben eredményezte a hagyományos gyermekvédelmi feladatok átértelmezését vagy háttérbe szorulását. Például Walsh az ír rendszer három jellegzetes változását azonosítja: a szociális munka központi témája a gyermekbántalmazás lett; a szociális munka számon kérhetővé vált; továbbá a szociális munka eljogiasodott. A változásokat részben nyugtalanítóknak, részben pozitívnak tartja, javasolja azonban a kibontakozás keresését. (Walsh, T. 1999.)

Magyarországon eddig kevés figyelem irányult arra, hogy a bántalmazás elleni feladatok növekedése a gyermekvédelemben, illetve általában a szociális munkában komoly módosulásokat idézhet elő. Naivitás lenne azt gondolni, hogy erre Magyarországon nem kerülhet sor. Angliában nagy tradíciója volt a gyermeki problémák szociális munkával történő kezelésének, mégis sor kerülhetett a (nem mindig örömdetes) változásokra. Magyarországon 1997-ig a gyermekvédelemben a gyámhatóság tevékenysége volt domináns, és csak azóta vált a gyermekvédelem szerves részévé a szociális munka. Van tehát okunk az óvatosságra. Az európai tapasztalatok azt jelzik, hogy van lehetőség a kedvezőtlen hatások (teljesebb vagy mérsékelt körű) kompenzálására.

■ A BÁNTALMAZÁS ELLENI PROGRAMOK CÉLJAI

A társadalmi problémáknak (köztük a bántalmazásnak) nincs időtől és helytől független, magától értetődő megoldási módja. Ahogy a helyzet címkézése meghatározott társadalmi folyamatok eredménye, úgy a helyzet kezelési módja is társadalmi folyamatok során határozódik meg. A közfeladatok meghatározása az úgynevezett közpolitikai folyamatok során történik. A különféle befolyásoló tényezők (a probléma objektív sajátosságaitól a közvélemény nyomásáig) a közpolitikai folyamatban fejtik ki hatásukat, amelynek eredményeképp létrejönnek a probléma kezelését célzó szakpolitikák. A bántalmazás-probléma felfedezésében, a közcselekvés kiváltásában többnyire fontos szerepe van a különféle mozgalmaknak, illetve az általuk folytatott kampányoknak. A társadalmi problémákkal kapcsolatos közvéleményt - a szakirodalomban széles körben jelen lévő álláspont szerint - gyakran az úgynevezett morális vállalkozók¹⁵ tevékenysége, illetve a morális pánik¹⁶ jelenségének hatásai befolyásolják. (Taylor-Brown, J. 1997, Robin, M. 1991, Parton, N: 1991.)

Nem szabad összetéveszteni a kampányok által hirdetett (gyakran leegyszerűsített) célokat azokkal a célokkal, melyeket a bántalmazásra irányuló szakpolitikák fogalmaznak meg. A bántalmazás elleni közcselekvésben - mint már említettem - összecsiszítja a büntetőpolitika és a gyermekvédelmi politika. Mind a büntetőpolitika (legyen szó akár bántalmazó cselekményekről, akár más bűncselekményekről), mind pedig a gyermekvédelmi szakpolitika formálói a rendelkezésre álló mozgástér keretein belül választhatják meg a célokat és a módszereket. Ha egy ország bántalmazás-ellenes politikát fogalmaz meg, akkor ezt is a kényszer és a választási lehetőségek figyelembe vételével teheti.

A bántalmazás elleni társadalmi nyugtalanság erősen morális töltésű, a közcselekvés meghatározásakor azonban szükségszerűen utilitarista módon megfogalmazott célokat tűznek ki. Az alapvető deklarált cél a kiszolgáltatott személy megvédése a bántalmazás (elhanyagolás) bekövetkezésétől vagy folytatódásától.¹⁷ Az alapvető cél mögött meghúzódó operacionális célok nem mentesek az ellentmondásoktól. A bántalmazás és az elhanyagolás elleni tevékenység deklarált célja többnyire „a bántalmazás megelőzése”. Valójában a legtöbb országban a már megtörtént bántalmazást követő lépésekről van szó, tehát az újabb cselekmény elhárítását szolgáló harmadlagos prevencióról. Az elsődleges és másodlagos prevenció terén - azok kívánatossága ellenére - jóval kevesebb történik. (Wolfe D. A; Jaffe P.G. 1999.)

A bántalmazással foglalkozó rendszerek egyik alapkérdése az, hogy mi a rendszer célja azután, hogy megteremtette a sértett elemi biztonságát. (Barth, R.P. 1999.; Stalans L.J. 1996.) Szükséges, hogy a bántalmazással kapcsolatban megkülönböztessük a biztonságteremtés rövid időtávú céljait a helyzet hosszú távú rendezésének céljaitól.

A bántalmazásos (és olykor az elhanyagolásos) eseteknél prioritást kap az a cél, hogy eleget tegyenek a sérelmet szen-

vedő fél biztonsági szükségleteinek. Az esetek azonban rendkívül különböznek aszerint, hogy milyen biztonsági kockázatot képviselnek. Különbséget tesznek aközött, hogy a folyamatban lévő bántalmazó magatartás abbahagyását kell elérni, vagy pedig a bántalmazó magatartás jövőbeni megismétlődését kell elhárítani. Különbséget tesznek a között is, hogy súlyos vagy kevésbé súlyos sérelmek kockázataról van szó.

A helyzet hosszú távon történő rendezése terén a gyermekbántalmazás és a feleség-bántalmazás elleni programok eltérő célokat követnek. A gyermekbántalmazás esetében a család (bántalmazástól mentes) működésének biztosítása, a feleség-bántalmazás esetében a házastársak közötti kapcsolat felszámolása jelenik meg tipikus célként. A gyermekre úgy tekintenek, mint aki szükségszerűen függ az őt nevelő szülőktől (gondozóktól). Ezért a cél az, hogy a gyermek megfelelő környezetben (lehetőleg a vér szerinti családjában) nevelkedjék, és nem az, hogy „megszabaduljon” a felnőttektől. A bántalmazott feleségekről feltételezik, hogy a kapcsolatból való kilépés szolgálná az érdekeiket, erre azonban különböző okok miatt nem képesek. Ezért a cél az, hogy a feleséget képessé tegyék a kapcsolat megszakítására; illetve, hogy a bántalmazó férjet eltávolítsák. A gyermekvédelemben tehát - bántalmazás esetén is - fontos helyet kap a család egységének védelme, a feleség-bántalmazás esetén hiányzik ez a cél, vagy éppen az ellenkezője a cél. A gyermekvédelemben - a bántalmazással kapcsolatban is - fontos teret kap a prevenció, illetve a terápia; a feleség-bántalmazással kapcsolatban sokkal mérsékeltebb szerepe van a prevenciónak és a terápiás megoldásoknak.

Az eltérő hosszú távú célok figyelmeztetnek bennünket arra, hogy a gyermekbántalmazás és a feleség-bántalmazás elleni programokat nem lehet minden további nélkül azonosként kezelni. Bár szükség van a kétféle program összehangolására, az azonban elfogadhatatlan lenne, ha a gyermekek esetében visszaszorulna a család egységének és működőképességének biztosítása.

A bántalmazás elleni mozgalmak hajlanak arra, hogy egyértelműnek tüntessék fel a probléma megoldásával kapcsolatos célokat. Valójában a gyermekek, családok problémáit kezelő intézmények azzal kénytelenek szembesülni, hogy a helyzeteknek többnyire nincs egyértelmű megoldása, hanem - mérlegelve az előnyöket és hátrányokat - a viszonylag legkedvezőbb megoldásra kell törekedni. (Például a bántalmazás-problémát középpontba helyező országok gyermekvédelme is elsősorban a család épségének megőrzését, vagy a gyermeknek a családba való visszahelyezését tekinti célként; annak ellenére, hogy az esetek egy részénél fennáll az újabb bántalmazás elkövetésének kockázata.) A szakpolitikának, illetve a szakmai gyakorlatnak nem szabad figyelmen kívül hagynia a helyzetek immanens tulajdonságát képező ambivalenciát.

A bántalmazás miatti kampányok általában a halálos végű bántalmazásos eseteket választják fő témának, és az

ilyen esetek hatékony (esetleg teljes körű) megelőzését sürgetik. Egyes országokban be is vezettek olyan kockázat-értékelő módszereket, melyek célja a jövőbeli bántalmazások előrejelzése. A kitűzött célt azonban ezek a (valószínűségi összefüggésekkel operáló) módszerek sem érik el, hiszen nem képesek teljes bizonyossággal előre jelezni az összes súlyos bántalmazást.¹⁸ Az újabb morális pánikot viszont akár egy-két újabb eset is kiválthatja. Egy reális szakpolitika csak a felderítés megjavítását, nem pedig az összes súlyos bántalmazás megelőzését tűzheti ki célként.

A bántalmazás elleni mozgalmak egyik jellegzetes törekvése, hogy megszűnjenek különböző, a társadalom széles rétegei által gyakorolt bántalmazó magatartások (különösen a gyermekek fizikai büntetése).¹⁹ A társadalmi folyamatok iránt nagyobb érzékenységet tanúsítók arra hívják fel a figyelmet, hogy a lakosság jelentős részénél szokásos gyermeknevelési gyakorlatokat csak hosszabb idő alatt és nehezen lehet megváltoztatni.²⁰

■ A BÁNTALMAZÁS KOMPLEX KEZELÉSE

Ha az ember áttekinti a bántalmazás ellen külföldön használt módszerek katalógusát, azt tapasztalja, hogy a bántalmazást középpontba állító országok sem csak bűnüldözési feladatnak tekintik a problémát. A szakirodalom valamint a nemzetközi szervezetek ajánlásai a módszerek differenciáltságát és komplexitását jelzik. A differenciáltság azt jelenti, hogy különbséget tesznek a rossz bánásmód esetei között, megkülönböztetve azokat a cselekmény súlyosságának foka, valamint a jövőbeni kockázat mértéke szerint. A komplexitás pedig azt jelenti, hogy a rossz bánásmód ellen kiépített rendszer eleve több szektort és többféle szakmai módszert foglal magába.²¹

A rossz bánásmód elleni módszerek ismertetésére nem vállalkozhatom egyetlen tanulmány keretében. Fontosabbnak tartom azt, hogy röviden bemutassam néhány nemzetközi szervezetnek (az Európa Tanácsnak és az Egészségügyi Világszervezetnek, azaz a WHO-nak) a témára vonatkozó ajánlásait.

■ AZ EURÓPA TANÁCS DOKUMENTUMAI KÖZÜL HÁRMAT TARTOK SZÜKSÉGESNEK MEGEMLÍTENI:

- Az Európa Tanács Miniszterek Bizottságának R(79)17 számú ajánlása a gyermekeknek a rossz bánásmód elleni védelmével kapcsolatban
 - Az Európa Tanács Miniszterek Bizottságának R(90)2 számú ajánlása a családon belüli erőszakkal kapcsolatban
 - Az Európa Tanács Miniszterek Bizottságának R(93)2 számú ajánlása a gyermekbántalmazás mediko-szociális vonatkozásaival kapcsolatban
- A gyermekeknek a rossz bánásmód elleni védelméről szóló R(79)17 számú ajánlás deklarálja, hogy a probléma hosszú távú megoldása kettős stratégiát igényel,

amely egyrészt az azonnali beavatkozás, a felderítés, a menedzselés hatékony intézkedéseiből, másrészt a megelőzésre irányuló politikából tevődik össze.

Az Ajánlás a javasolt intézkedéseket az alábbiak szerint csoportosítja:

- prevenció
- felderítés
- menedzselés
- szokások képzése

■ A PREVENCIÓ FŐBB MEGOLDÁSAI:

- javítani az általános szocio-ökonómiai feltételeket
- létrehozni a család jólétét biztosító megoldásokat különös figyelmet fordítva azokra a családokra, melyek gazdasági és társadalmi értelemben hátrányban vannak
- fejleszteni a családtervezési szolgáltatásokat
- elősegíteni, hogy csökkenjen a társadalomban jelen lévő erőszak
- minden szülő kapjon megfelelő lehetőséget arra, hogy megtanulja a gyermeknevelés módszereit (különösen az első gyermek születése idején)

■ A KEZELÉS (MENEDZSELÉS) FŐBB MEGOLDÁSAI:

- prioritást biztosítani a rossz bánásmód abbahagyását és a további hasonló magatartás megakadályozását célzó megoldásoknak
- arra törekedni (az előző cél függvényében), hogy a gyermeket megtartsák családi környezetében, amelynek érdekében hatékony eszközökkel kell segíteni az egész családot
- amennyiben a helyzet indokolja, lehetővé kell tenni a multidiszciplináris vizsgálat lefolytatását, a megfelelő eljárások megindítását, és ha szükséges, a jogi beavatkozást

Az R(90)2 számú ajánlás, mely a családon belüli erőszakról szól, egyrészt általános megelőző intézkedések, másrészt specifikus intézkedések alkalmazását javasolja. Az Ajánlás az általános megelőző intézkedések terén - egyebek mellett - a következő javaslatokat teszi:

- Minden lehetséges módon támogatni kell a családot, mint a társadalom alapvető egységét.
- Tiszteletben kell tartani az egyének jogait, különös figyelemmel a családok gyengébb tagjaira.
- A nemek között teljes egyenlőséget kell biztosítani.
- Csökkenteni kell a társadalmi és gazdasági terheket (például a szociális ellátás, az egészségügy, a lakásügy és a várostervezés segítségével).
- Korlátozni kell a családon belüli erőszak juszტიfikációját.
- Szociális és gazdasági védelmet kell biztosítani azok részére, akik teljes munkaidőben otthon gondoskodnak gyermekről, idős vagy fogyatékos személyről.

- Intézkedéseket kell tenni a családi élet és a munkában való részvétel összeegyeztethetősége érdekében.

Az Ajánlás függeléke a javasolt speciális intézkedéseket az alábbiak szerint csoportosítja:

- információ
- az erőszak felderítése
- az erőszak bejelentése
- segítség és terápia az egész család számára
- intézkedések a gyermek érdekében
- intézkedés a nők érdekében
- intézkedés az öregek érdekében
- intézkedések az elkövetők számára
- oktatás
- szociális munkások
- az önkéntes szervezetek szerepe
- pénzügyi vonzatok

Az R(93)2 számú ajánlás, mely a gyermekbántalmazás mediko-szociális vonatkozásairól szól, azt ajánlja a tagállamoknak, hogy

- fogadjanak el olyan politikát, melynek célja a gyermek jólétének biztosítása a családján belül; továbbá
- hozzanak létre olyan rendszert, melynek feladata a gyermekbántalmazások ügyekben a hatékony prevenció, azonosítás, jelzés, kivizsgálás, értékelés, intervenció, kezelés és nyomon követés, multidiszciplináris módon szervezve.

AZ AJÁNLÁS FÜGGELÉKE A JAVASOLT MEGOLDÁSOKAT AZ ALÁBBIK SZERINT CSOPORTOSÍTTJA:

- prevenció (elsődleges, másodlagos és harmadlagos)
- felderítés és bejelentés
- kivizsgálás és értékelés
- követés, intervenció, kezelés és felülvizsgálat
- képzés
- kutatás

A WHO kiterjedt tevékenységet folytat a bántalmazás különböző típusai elleni fellépés ösztönzése és koordinálása terén. Terjedelmi okokból egyetlen fontos dokumentum bemutatására szorítkozom. WHO 2000-ben bocsátotta vitára az „Eszközök az integrált, multiszektoralis megközelítéshez a gyermekbántalmazás megelőzése terén” című iratot, mely határozottan képviseli azt az álláspontot, hogy a gyermekbántalmazást több szakterület eszközeivel, azok együttműködése útján kell megelőzni, illetve kezelni. A dokumentum a gyermekbántalmazással kapcsolatos feladatokat részben közösen minden érintett számára, részben külön-külön az egyes szektorok számára fogalmazza meg. A feladatokat a következők szerint csoportosítja:

- minden szektor közösen
- a politikaformálók
- az egészségügyi szektor
- a szociális szektor
- az oktatásügy
- a jogalkalmazók
- a média
- a nem kormányzati szervezetek
- az adományozók
- illetve általában a társadalom feladatai

Noha mindegyik feladat-csoport megismerése fontos, a jelen tanulmányban csak a közös feladatokat valamint a szociális szektor feladatait ismertetem röviden (azt is némileg szűkítve).

■ A MINDEN SZEKTORT EGYARÁNT ÉRINTŐ FONTOSABB FELADATOK:

- tudással kell bírni a többi rendszerről
- elkötelezettség a multidiszciplináris kommunikáció és kooperáció iránt
- együttműködés a munka során
- biztosítani kell az adekvát forrásokat, illetve lobbizni kell azokért
- értékelni kell minden szektor hatékonyságát,
- továbbá a multidiszciplináris tevékenység hatékonyságát

■ A SZOCIÁLIS SZEKTORT ÉRINTŐ FELADATOK:

- Segíteni kell a megfelelő szülői gondoskodást születés előtti tanfolyamok, szülői tanfolyamok és stressz-menedzselés útján.
- Képviselni kell a gyermek jóllétének ügyét a társadalomban és a felelős testületek előtt.
- Napra készen kell követni a gyermekbántalmazásra vonatkozó jogalkotást, gyakorlatot és forrásokat, továbbá bizonyos tájékozottsággal kell bírni más szektorok funkcionálásáról.
- Teljesíteni kell a magas kockázatú családok azonosítását célzó feladatokat.
- Koordinálni kell a tevékenységet a házastársi bántalmazásra irányuló tevékenységgel.
- Támogatást kell nyújtani a magas kockázatú családoknak (pl. counseling, terápiák, pénzügyi támogatás, gyermekgondozás, háztartásvezetési ismeretek stb.).
- Gyermekvédelmi értékelést kell lefolytatni, ha egy gyermek esetében bejelentették, vagy észlelték, hogy veszélyben van.
- A gyermek részére védelem nyújtása, a probléma súlyosságától és a veszély közvetlenségétől függően (a család felügyelete, helyettesítő gondozás vagy végső soron örökbefogadás útján).
- Szakértő tanúként véleményt kell nyilvánítani a bíróság előtt.

■ A SEGÍTŐ MUNKA SZEREPE ÉS MÓDSZEREI

Amint a bemutatott ajánlásokból is kiderült, a bántalmazás-probléma kezelésében nemhogy mellékes, hanem éppen lényeges szerepe van a szociális munkának. A szociális munka e körben alkalmazandó módszereinek, az erről megjelent irodalomnak a bemutatása meghaladja a jelen írás feladatait és lehetőségeit. (lásd pl. Chester, T. M. 1997; Dore, M. M. 1993; Kaufman, K. L.; Rudy, L. 1991. Isaacs, C. D. 1982.). A kiterjedt külföldi szakirodalomból Corcoran összefoglaló munkájára, a hazai irodalomból pedig Szabó Lajosnak e tárgyban megjelent kiváló írására hívom fel a figyelmet. (Corcoran, J. 2000.; Szabó L. 1996.)

Corcoran a követett elméleti megközelítés alapján négy csoportba sorolja a családra irányuló beavatkozásokat: ezek a behaviorista, a kognitív-behaviorista, a családterápiás, valamint a szociális támogatásra (a szociális hálózatra) irányuló beavatkozások. Részletesen leírja ezek elméleti alapját, beavatkozási módszereiket, valamint alkalmazásuk indikációját.

Szabó szerint a szociális munkás feladatait az alábbi csoportokba lehet sorolni: az otthon biztonságának értékelése; a szülőket támogató intervenciók biztosítása; hatósággal való együttműködés; továbbá családterápia biztosítása (terápia nyújtása vagy közvetítése). A segítő munka három lényeges fázisát különbözteti meg, mégpedig az akut krízis fázisát, a tranzitív fázist és a hosszú terminusú beavatkozások fázisát. E fázisokhoz igazodóan mutatja be a segítő munka jellegzetes módszereit.

■ A SZOCIÁLIS SZAKMAI SZERVEZETEK TEENDŐIRŐL

A családon belüli bántalmazásra irányuló közfigyelem indokolttá teszi, hogy Magyarországon az eddiginél alaposabban kerüljenek átgondolásra a problémával kapcsolatos közkeletű kérdései. Miféle kiszolgáltatott helyzetekre jut több figyelem, és milyenekre kevesebb? Hogyan hatnak az alkalmazandó megoldások a különböző társadalmi csoportok tagjaira? Mennyire lesz domináns a problémák vétkességi szempontú értelmezése? Észrejevdnek-e a családi problémák mögötti társadalmi okok, születnek-e társadalmi politikai válaszok? Mennyi lehetőség marad a családok problémáinak komplex értelmezésére és kezelésére? Milyen szerep jut a szociális munkának? Miként alakul a szociális munkát végző szervezetek szerepe? Ezek a kérdések alapvetően érintik az egyre inkább professzionálissá váló magyar szociális munkásokat és szervezeteiket is.

Észre kell venni, hogy a bántalmazás-problémával kapcsolatban napvilágot látott büntetőjogi orientációjú javaslatok nemhogy túl sokat követelnek, hanem túl keveset. A nemzetközi követelményeknek az felel meg, ha komplex rendszer jön létre a bántalmazás-probléma hatékonyabb kezelésére. Ezt a komplex rendszert az államnak kell megszerveznie és fenntartania – mások közreműködése mellett. A szociális szakma szervezeteitől - így a Szociális Szakmai

Szövetségtől - elvárható, hogy részt vegyenek a szakma működési feltételeit lényegesen érintő folyamatok alakításában, és hogy elsősorban a szakmájuk jellegének megfelelő javaslatokat tegyenek. A szociális szakma szervezeteinek a bántalmazás kezelését szolgáló program kialakítása során elsősorban a következő kérdésekben szükséges érvényesítenie a szakma érdekeit, illetve értékeit:

- mikor hogyan kell értelmezni a problémákat (az értelmezés egyéni-családi-közösségi-társadalmi szintjei, a helyzet tárgyi vagy vétkességi alapon történő értelmezése)
- mennyiben célja a rendszernek a család egységének, működőképességének biztosítása
- milyen társadalmi politikai eszközök alkalmazására kerül sor a bántalmazás-probléma kezelésekor
- milyen lépések történnek a szociális munka (bántalmazással kapcsolatban alkalmazható) eszközeinek kifejlesztésére, megismertetésére és felhasználására
- milyen kormányzati forrásokat biztosítanak a bántalmazás kezeléséhez szükséges módszerek kialakításához, a szervezeti és személyi források bővítéséhez
- a szociális munka etikai és szakmai szabályainak, továbbá a szociális szolgáltató szervezetek funkcióinak védelme az indokolatlan torzulásokkal szemben

A bántalmazás-problémával kapcsolatos kommunikáció Magyarországon abban a szakaszában van, amikor - többek között a média által közvetített morális pánik hatására - jóval több a morális, illetve indulati megnyilvánulás, mint a szakmai. A fentiekben arra törekedtem, hogy a szociális szakma képviselőit a bántalmazás kérdéseinek szakmai szempontú átgondolására, a szakmájuk jellegéhez igazodó megoldások keresésére ösztönözsem. A szociális szakma közössége azzal tudja igazolni szakmai érettségét, ha a bántalmazás-ügyet nem retorikai teendőnek tekint, hanem olyan feladatnak, mellyel kapcsolatban adekvát szakmai válaszokat kell adnia. A bántalmazás sértettjeit nem az segíti, ha „eltéljük a bántalmazást”, hanem az, ha a jelenleginél hatékonyabb megoldások intézményesülnek. Ebben pedig helye és szerepe van a szociális szakmának.

Szóllósi Gábor

IRODALOM:

- Ammerman, R. T. (1990): Etiological models of child maltreatment: A behavioral perspective. *Behavior Modification*, 14(3) 230-254.
- Archer, J. (2002): Sex differences in physically aggressive acts between heterosexual partners. A Meta analytic review. *Aggression and Violent Behavior* 7, 313-351.
- Ashton, V. (1999): Worker Judgements of Seriousness About and Reporting of Suspected Child Maltreatment. *Child Abuse and Neglect*, 23 (6) 539-548.
- Azar, S. T. (1991): Models of child abuse: A metatheoretical analysis. *Criminal Justice and Behavior*, 18(1) 30-46.
- Balogh I.; Kurácsy A. (1995): Konstruktivizmus a német társadalomelméletben. *Elméleti Szociológia*, No. 1.
- Barth, P. (1999): After safety, what is the goal of child welfare services: family continuity, permanency, or social benefit? *International Journal of Social Welfare* 8, 244-252.
- Baumrind, D. (1994): The social context of child maltreatment. *Family Relations*, 43(4) 360-368, October.
- Belsky, J. (1993): Etiology of child Maltreatment: A developmental-ecological analysis. *Psychological Bulletin*, 114(3): 413-434; November.
- Bessant, J. (2001): From sociology of deviance to sociology of risk. Youth homelessness and the problem of empiricism. *Journal of Criminal Justice*, 29, pp. 31-43.
- Black, D. A., R. E. Heyman, A. M. Smith Slep (2001/a): Risk factors for child physical abuse. *Aggression and Violent Behavior*, 6, 2001, 121-188 p.
- Black, D. A., R. E. Heyman, A. M. Smith Slep (2001/b): Risk factors for child sexual abuse. *Aggression and Violent Behavior*, 6, 2001, 203-229 pp.
- Black, D. A., A.M. Smith Slep; R. E. Heyman (2001/c): Risk factors for child psychological abuse. *Aggression and Violent Behavior*, 6, 2001, 189-201 pp.
- Bouvier, P.; D. Halperin; H. Rey; P. Jaffe; J. Laederach, R-L. Mounoud, C. Pawlak (1999): Typology and correlates of sexual abuse in children and youth: multivariate analyses in a prevalence study in Geneva. *Child Abuse & Neglect*, No. 8, pp. 779-790.
- Buehler, C.; Gerard, J.M. (2002.) Marital conflict, ineffective parenting, and children's and adolescents' maladjustment. *Journal of Marriage and Family* 2002, 1, 78-92.
- Camasso, M.J.; R. Jagannathan (2000): Modeling the reliability and predictive validity of risk assessment in child protective services. *Children and Youth Services Review*, 22, (11/12) 873-896.
- Chester, T. M. (1997): Toward a Sociological Model of Residential Treatment. *Journal of Psychiatry and the Law*; 25(3) 377-393.
- Christie, A.; H. Mitler (1999): Partnership and core groups in the risk society. *Child and Family Social Work* 4, pp. 231-240.
- Coker, A. L.; Keith E. Davis, Ileana Arias, Sujata Desai, Maureen Sanderson, Heather M. Brandt, Paige H. Smith, (2002.) Physical and mental health effects of intimate partner violence for men and women. *American Journal of Preventive Medicine* 23, 4.
- Colton, M.; M. Drakeford; S. Roberts, E. Scholte; F. Casas; M. Williams (1997.): Social workers, parents and stigma. *Child and Family Social Work* 2, 247-257.
- Corcoran, J. (2000): Family interventions with child physical abuse and neglect: A critical review. *Children and Youth Services Review*, 7, 563-591.
- Cudina-Obradovic, M., J. Obradovic (1999): Living in abusive family relationships - Child's reactions to parental conflicts of lesser intensity. *Društvena Istraživanja* 8 (4) 475-495.
- Cummings, E.M. (1998): Stress and coping approaches and research: The impact of marital conflict on children. *Journal of Aggression, Maltreatment and Trauma*, 1, 31-50.
- Daro, D.; Gelles, R. J. (1992): Public Attitudes and Behaviors With Respect to Child Abuse Prevention. *Journal of Interpersonal Violence*; 7(4): pp. 517-531; December.
- Davis, P. W. (1999): Corporal Punishment Cessation. Social Contexts and Parents' Experiences. *Journal of Interpersonal Violence*; 14(5): pp. 492-510; May.
- Dore, M. M. (1993): Family Preservation and Poor Families: When Homebuilding Is Not Enough. *Families in Society*; 74(9) 545-556.
- Dube, S.R.; R.F. Anda; V.J. Felitti; J.B. Croft; V.J. Edwards; W.H. Giles (2001.): Growing up with parental alcohol abuse: exposure to childhood abuse, neglect and household dysfunction. *Child Abuse and Neglect*, 25, 1627-1640.
- Durrant, J.E. (1999): Evaluating the success of Sweden's corporal punishment ban. *Child Abuse & Neglect*, 23 (5) 435-448p.
- Eamon, M.K. (2001): The effects of poverty on children's socioemotional development. *Social Work*, 3, 256-266.
- Faver, C. A.; S. L. Crawford, T. Combs-Orme. Services for child maltreatment: Challenges for research and practice. *Children and Youth Services Review*, 1999, 2, 89-109.
- Friedman, R. M.; Helfer, R. E.; Katz, S. N.; Polansky, N. A. (1976): Four Perspectives on the Status of Child Abuse and Neglect Research. National Center on Child Abuse and Neglect (DHEW), Washington, D.C., 278 pp.; March.
- Fryer, G. E.; T. J. Miyoshi (1996): The role of the environment in the etiology of child maltreatment. *Aggression and Violent Behavior*, Vol. 1, No. 4, pp. 317-326.
- Glaser, D. (2002): Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): a conceptual framework. *Child Abuse & Neglect* 26 (2002) 697-714.
- Hasenfeld, Y. (2000): Organizational forms as moral practices: The case of welfare departments. *Social Service Review*, 74 (3) 329-351 p.
- Herczog M. (1994/a): A gyermekvédelem gyakorlata az Amerikai Egyesült Államokban. In: Hazai V., Herczog M. (szerk.): A gyermekvédelem nemzetközi gyakorlata. Pont Kiadó, Budapest, 222-269 p.
- Herczog M. (1994/b): A gyermekvédelem gyakorlata Nagy Britanniában. In: Hazai Vera, Herczog Mária (szerk.): A gyermekvédelem nemzetközi gyakorlata. Pont Kiadó, Budapest, 131-159. pp.
- Herczog M. (2001): Gyermekvédelmi kézikönyv. KJK-Kerszöv Budapest.
- Herrenkohl, E. C.; R. C. Herrenkohl; L. J. Rupert; B. P. Egolf; J. G. Lutz (1995): Risk factors for behavioral dysfunction: the relative impact of maltreatment, SES, physical health problems, cognitive ability, and quality of parent-child interaction. *Child Abuse & Neglect*, Vol. 19, No.2, pp. 191-203.
- Hetherington, J.; L. Beardsall (1988): Decisions and attitudes concerning child sexual abuse: does the gender of the perpetrator make a difference to child protection professionals? *Child Abuse & Neglect*, vol. 22, no. 12, pp. 1265-1283.
- Houston, S.; H. Griffiths (2000): Reflections on risk in child protection: is it time for a shift in paradigms? *Child and Family Social Work*, 5, pp. 1-10.
- Isaacs, C. D. 1982 Treatment of Child Abuse: A Review of the Behavioral Interventions. *Journal of Applied Behavior Analysis*; 15(2) 273-294.
- Jackson, T. D. (1997): Child protection services and parental reactions to children's behaviour. *Child and Family Social Work*, 2, 81-89.
- Johnson, I.M.; R.T. Sigler: Community attitudes: a study of definitions and punishment of spouse abusers and child abusers. *Journal of Criminal Justice*, 5, 477-487, 1995).
- Jouriles, E.; Norwood, W.D. (1995): Physical aggression towards boys and girls in families characterised by the battering woman. *Journal of Family Psychology*, 1, 69-78.
- Kaufman, K. L.; Rudy, L. (1991): Future Directions in the Treatment of Physical Child Abuse. *Criminal Justice and Behavior*; 18(1) 82-97.
- Kelly J. B (2000): Children's adjustment in conflicted marriage and divorce: A decade review of research. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 8, 963-973.
- Kerezi K. (1995): A védtelen gyermek. (Erőszak és elhanyagolás a családban) Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- Klosinski, G. (1993): Psychological maltreatment in the context of separation and divorce. *Child Abuse & Neglect*, 17, 4, July-August, 557-563.
- Kruttchnitt, C.; R. Gartner; K. Ferraro (2002): Women's involvement in serious interpersonal violence. *Aggression and Violent Behavior*, 7, 529-565.
- László János (1999): Társas tudás, elbeszélés, identitás. A társas tudás modern szociálpszichológiai elméleti. *Scientia Humana/Kairosz Kiadó, Budapest*.
- Lianos, M. (2000): Dangerization and the end of deviance: The institutional environment. *British Journal of Criminology*, 40, (2) 261-278. p.
- Malik N.M.; Lindahl K.M. (1998): Aggression and dominance: The roles of power and culture in domestic violence. *Clinical Psychology - Science and Practice* 5 (4) 409-423.
- McGuigan, W.M., C.C. Pratt (2001.): The predictive impact of domestic violence on three types of child maltreatment. *Child Abuse and Neglect*, 25, 869-883.
- McMunn, M.N.; Nazroo Y.J.; Marmot M.G.; R. Boreham; R. Goodman (2001.): Children's emotional and behavioural well-being and the family environment: findings from the health survey for England. *Social Science and Medicine*, 53, 423-440.
- Meyerson, L.A.; P.J. Long, R. Miranda, B.P. Marx (2002): The influence of child sexual abuse, physical abuse, family environment, and gender on the psychological adjustment of adolescents. *Child Abuse and Neglect* 2002, 26, (4) 387-405.
- Miller, B. V.; B. R. Fox; L. Garcia Beckwith (1999): Intervening in severe physical child abuse cases: mental health, legal, and social services. *Child Abuse & Neglect*, (23,) 9, 905-914.
- Muller, R.T. (1995): The interaction of parent and child gender in physical child maltreatment. *Canadian Journal of Behavioural Science* 4, 13.
- N. R. Rhodes; E. Baranoff McKenzie (1998): Why do battered woman stay?

Three decades of research. *Aggression and Violent Behavior* 3, (4) 391-406.

Nobes, G.; M. Smith (2000): The relative extent of physical punishment and abuse by mothers and fathers. *Trauma, Violence and Abuse* 1, 47-66.

Parton, N. (1991): *Governing the Family. Child care, Child Protection and the State*. Macmillan Education Ltd. Basingstoke

Parton, N.; O. Orway (1995): The contemporary state of child protection policy and practice in England and Wales. *Children and Youth Services Review*, 5/6., pp. 599-617.

Parton, N.; P. O'Byrne (2000): What do we mean by constructive social work? *Critical Social Work*, No.2, Fall

Portwood S.G., M.T. Grady, S.E. Dutton (2000.): Enhancing law enforcement identification and investigation of child maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 24 (2) 195-207.

Roberts, J.V. (2000): Changing public attitudes towards corporal punishment: The effect of statutory reform in Sweden. *Child Abuse & Neglect*, 24 (8) 1027-1035.

Robin, M. (1991): The Social Construction of Child Abuse and "False Allegations." In: Robin, M. (Editor), *Assessing Child Maltreatment Reports: The Problem of False Allegations*. Binghamton, NY, Haworth Press, Inc., pp. 1-34.

Ross, S.M. (1996.): Risk of physical abuse to children of spouse abusing parents. *Child Abuse and Neglect*, 7, 589-598.

Schumacher, J.A., S. Feldbau-Kohn; A.M. Smith Slep; R.E. Heyman (2001.): Risk factors to male-to-female partner physical abuse. *Aggression and Violent Behavior* 6, 281-352.

Schumacher, J.A.; A. M. Smith Slep; R. E. Heyman (2001): Risk factors for child neglect. *Aggression and Violent Behavior*, 6, pp. 231-254.

Smith Slep, A.M.; R.E. Heyman (2001): Where do we go from here? Moving toward an integrative approach to family violence. *Aggression and Violent Behavior* 6, 353-356.

Socolar, R. R. S. (1997): A classification scheme for discipline: Type, mode of administration, context. *Aggression and Violent Behavior*, 4, 355-364.

Somer, E.; A. Braunstein (1999.): Are children exposed to interparental violence being psychologically maltreated? *Aggression and Violent Behavior*, 4, 449-456.

Spratt, T.; S. Houston (1999): Developing critical social work in theory and in practice: child protection and communicative reason. *Child and Family Social Work*, 4, pp. 315-324.

Stalans, L.J. (1996): Family harmony or individual protection? Public recommendations about how police can handle domestic violence situations. *American Behavioral Scientist* 39 (4) 433-448.

Stewart, K. (1996): Sexual Abuse as a Moral Event. *British Journal of Social Work*; 26(4) 493-508; August

Szabó L. (1996): Erőszak a családban. In: (Kappéter I. szerk.) *Az agresszió problémái korunkban*, A Szociális Munka Alapítvány Kiadványai, Budapest Tajima, E.A. (2000.): The relative importance of wife abuse as a risk factor for violence against children. *Child Abuse and Neglect*, 11, 1383-1398.

Taylor-Brown, J. (1997): Obscuring Child Sexual Abuse I: The Identification of Social Problems. *Child Abuse Review*; 6:1, 4-10; March

Wadsworth, M.E.; B. E. Compas: (2002.) Coping with family conflict and economic strain: the adolescent perspective. *Journal of Research on Adolescence* 12 (2) 243-274.

Walsh, T. (1999): Changing expectations: the impact of 'child protection' on Irish social work. *Child and Family Social Work* 4, 33-41.

Webb, J.A.; P.E. Baer (1995): Influence of family disharmony and parental alcohol use on adolescent social skills, self-efficacy, and alcohol use. *Addictive Behaviors*, 1, 127-135.

Wolfe D.A., Jaffe P.G. (1999): Emerging strategies in the prevention of domestic violence. *Future of Children* 9 (3): 133-144.

Wolock I.; P. Sherman; L.H. Feldman; B. Metzger (2001.): Child abuse and neglect referral patterns: a longitudinal study. *Children and Youth Services Review*, 1, 21-47.

Zimet, D.M., T. Jakob (2001.): Influences of marital conflict on child adjustment: Review of theory and research. *Clinical Child and Family Psychology Review* 4, 23-43.

JEGYZETEK:

1 Az e téren nyilvánosságot látott javaslatok megvalósíthatóságát, hatékonyságát, a magyar jogrendbe való beillesztésének módját nyilván végig kell gondolni, ez azonban nem feladatunk.

2 Egy rövid tanulmány keretében nem kísérelhetem meg a bántalmazásra vonatkozó adatok és megállapítások összefoglalását, ami felesleges is lenne, hiszen rendkívül dúsz szakirodalom áll rendelkezésre. A hazai szerzők közül különösen Kerezi Klára és Herczog Mária írásait javaslom tanulmányozni, lásd Kerezi 1995., Herczog M. 1994/a, 1994/b; 2001.

3 Az összefoglalás elsősorban az USA és Nyugat-Európa reakcióira utal, előre bocsátva azt, hogy a folyamat az egyes országokban nem egyformán zajlott és nem teljesen azonos megoldásokra vezetett.

4 Megjegyzendő, hogy a bántalmazásnak és az elhanyagolásnak a bemutatottakon kívül más definíciói is léteznek. Magának a definíciós kérdésnek is kiterjedt szakirodalma létezik.

5 Például Glaser szerint „a gyermek sérelmére irányuló szándék nem szükségszerű eleme” az érzelmi bántalmazás és elhanyagolás definíciójának. (D. Glaser 2002, 697.o.)

6 WHO World Consultation on Child Abuse Prevention, 1999.

7 World Report on Violence and Health

8 WHO Toronto Declaration on the Global Prevention of Elder Abuse, 2002.

9 Megjegyzendő, hogy a büntetőjogban a „bántalmazás” kifejezés a köznyelvinek megfelelő jelentéssel szerepel, nem pedig „abuzus”-ként.

10 Például a gyermek pszichoszociális illetve iskolai problémái erősebben kapcsolódnak a szülő verbális agressziójához, mint a fizikai bántalmazáshoz. (Socolar, R. R. S. 1997.)

11 Megjegyzendő, hogy csak részben fedik egymást a egyrészt a bűncselekményeket magyarázó kriminológiai elméletek, másrészt a bántalmazást magyarázó elméletek. A szakirodalom többnyire külön tárgyalja a bántalmazás elméleti magyarázatait.

12 Lásd pl. WHO World Consultation on Child Abuse Prevention, 1999.

13 Lianos megfogalmazása szerint a kockázat nem más, mint a jelen kivetítése a jövőre; de a jövő ilyen hipotézise sosem tekinthető pusztán semleges előrejelzésnek. Lianos, M. (2000.)

14 A WHO arra hívja fel a figyelmet, hogy a kockázati csoportba sorolás stigmatizáló hatással járhat.

(WHO Consultation on Child Abuse Prevention 23.o.)

15 A morális vállalkozó olyan személy, aki lát valami rosszat, amely mélyesen zavartja őt, és aki ezért elhatározza magát a helyzet orvoslására. A morális vállalkozó hisz abban, hogy ha mások azt teszik, amit ő jónak gondol, ez jó lesz a számukra. A morális vállalkozók esetében többnyire olyan elitről van szó, akik azon dolgoznak, hogy morális elképzeléseiket rákényszerítsék a társadalom többi részére.

16 A közvélemény sajátos megjelenési módja a morális pánik, amikor valamely aktuális kérdés nagy figyelmet kap, és szokatlan gyorsasággal váltja ki a lakosság valamely csoportjának irracionális mértékű morális reakcióját. A morális pánik gátat képez a különféle tényezők racionális mérlegelésével szemben, és nagy társadalmi nyomást eredményez valamely közösségi cselekvés alkalmazása iránt.

17 Más kérdés az, hogy a bántalmazással foglalkozó szervezetek illetve szakemberek tevékenységében implicit módon jelen van a moralizálás. (Hasenfeld Y. 2000.; Stewart, K. 1996.)

18 Sőt, az adatok szerint nagyon messze járnak ettől, lásd pl. Camasso, M. J.; R. Jagannathan 2000.

19 A törvényi szabályozás hatásában bízik a testi fenytést eltöltő svéd törvény szokták példaként említeni. Roberts részletes elemzéséből viszont az derül ki, hogy a svéd társadalomnak a fizikai büntetéssel kapcsolatos attitűdjei már a törvény meghozatala előtt változásnak indultak. A törvény tehát nem okozta, hanem csupán kifejezte a közvélemény megváltozását. (Roberts, J.V. 2000) A testi fenytés társadalmi támogatásának csökkenése már jóval a testi fenytést eltiltó 1979-es törvény előtt megindult: 1965-ben 53%, 1968-ban 42%, 1971-ben 35%, 1981-ben 26%, 1994-ben 11%. (Durrant, J.E. 1999. 438.p.)

20 Mint Jackson fogalmaz „az általánosan elterjedt gyermeknevelési módszerek árnevezése gyermekbántalmazással láthatólag nem csökkenti a gyermekek súlyos sérüléseit.” Javasolja, hogy egyértelműen húzzák meg a választóvonalat a társadalmilag elfogadható és az el nem fogadható nevelési módszerek között. Ez kétségkívül kriminalizálja a társadalom számottevő részének magatartását, de legalább tisztázza helyzetet teremt. (Jackson, T. D. 1997.)

21 A nők bántalmazásával kapcsolatban például Annemarie Richters javasolja multidiszciplináris és multiszektoriális megoldások alkalmazását. (EUR/01/5019570, pp.39.)

A gyerekjóléti szolgálat tevékenysége a törvény és a gyakorlat tükrében

Módszertani központként a velünk együttműködő gyermekjóléti szolgálatokkal 2002-ben azzal foglalkoztunk, hogy végiggondoljuk, mit is tartalmaz a gyakorlatban a gyermekjóléti szolgálatok működése. Munkánk alapjául a 15/1998-as szakmai rendelet szolgált, az abban foglaltaknak megfelelően gondoltuk végig tevékenységünket. Az így keletkezett anyagot adjuk ezennel közre, mely formabontó, hiszen nem hagyományos újságcikk, sokkal inkább jogszabályértelmező-magyarázó módszertani segédanyag. Ezért is várjuk a szakmabeliek építő, kritikus megjegyzéseit!

■ A GYERMEK CSALÁDBAN TÖR-TÉNŐ NEVELKEDÉSÉNEK ELŐ-SEGÍTÉSE

▪ Tájékoztatás

- Szórólapok terjesztése (iskolákban, óvodákban, orvosi rendelőkben, civil szervezeteknél), illetve rendszeres megjelenés a helyi médiában.

- Tájékoztatás nyújtása a gyerekvédelmi rendszer szolgáltatásairól (magáról a gyerekjóléti szolgálatról is).

- A tájékoztatásnak tartalmaznia kell az intézményeket, azok elérhetőségét, szolgáltatásait, a hozzáférhető juttatásokat, illetve speciális szolgáltatásokat.

▪ Támogatásokhoz való hozzá-jutás támogatása

- tájékoztatás, felvilágosítás a szociális juttatásokról (törvények, illetve helyi sajátosságok);

- tanácsadás (a megfelelő helyre való eljuttatás);

- speciális, indokolt esetben személyre szóló támogatás, képviselet a kliens mellett (hivatali osztályon, vagy bizottsági ülésen).

▪ A családtervezési, a pszichológiai, a nevelési, az egészségügyi, a mentálhigiénés tanácsadáshoz való hozzájutás elősegítése

- Állandóan bővülő, és a változásokat követő lista minden humán szolgáltatásról (nem csupán cím, telefonszám, hanem információk a működésről).

Allami, egyházi és civil szervezetekről is.

- családsegítő szolgálat, nevelési tanácsadó, szakértői bizottságok, védőnő, családvédelmi szolgálat, háziorvosi, gyermek-háziorvosi szolgálat, addiktológia, ideggondozó, alapítványi-magán-felekezeti iskolák, szociálpolitikai, vagy népjóléti szervek, lakásosztály, szabálysértési csoport, művelődési-oktatási osztály.

▪ A szociális válsághelyzetben levő várandós anya tájékoztatása, segítése

Az egyéni esetkezelésnél részletezett módon, de ugyanúgy foglalkozni kell vele, mint ha már megszületett volna a baba.

▪ Kezdeményezi, hogy a közoktatási intézmények, az ifjúsággal foglalkozó szociális és kulturális intézmények, valamint a társadalmi szervezetek szabadidős programokat szervezzenek. Nyilvántartást vezet a településen rendelkezésre álló, szabadidős programokat nyújtó szervezetekről, illetve programjaikról, és ezekről tájékoztatja a gyermekeket, a szülőket (törvényes képviselőket), valamint az iskolai gyermek- és ifjúságvédelmi felelősöket.

- Legyen a gyerekjóléti szolgálatnál lista arról, hogy milyen szabadidős programok léteznek a kerületben. Itt nem a programok szervezésén, hanem a tájékoztatáson van a hangsúly.

- Ahol program-hiány van, ott szorgalmazni kell, hogy legyen választék.

- Az intézményeket tájékoztatni szükséges a pályázati lehetőségekről, illetve közösen pályázni.

■ A GYERMEK VESZÉLYEZTETTSÉGÉNEK MEGELŐZÉSE

▪ Észlelő- és jelzőrendszert működtet, amely lehetővé teszi a gyermekeket általában veszélyeztető okok fel-tárását, valamint az egyes gyermek

veszélyeztetettségének időben történő felismerését. Kezdeményezi, szervezi és összehangolja a jelzőrendszer, valamint más érintett személyek és szervezetek részvételét az észlelő- és jelzőrendszerben, felhívja őket (azokat) jelzési kötelezettségük teljesítésére.

A gyermekjóléti szolgálatok alapvető feladata az észlelő- és jelzőrendszer működtetése, amely lehetővé teszi a gyermekeket általában veszélyeztető okok feltárását, valamint az egyes gyermek veszélyeztetettségének időben történő felismerését. Ez értelemszerű, mivel a jelzőrendszer tagjai mindennapi kapcsolatban állnak a potenciális kliensekkel, első kézből szerzik benyomásait a gyermekek helyzetéről. Segítségük nélkül nem tudnánk információhoz jutni az általunk még nem ismert családokról, gyerekekről. Gyakorlatilag majdnem egészében „lefedik” egy adott település teljes lakosságát, mindenestre azokat, akik valamilyen ellátásban részesülnek. A település életének figyelemmel kísérése nem képzelhető el a jelzőrendszer tevékeny közreműködése nélkül.

Ugyanakkor fontos feladat tudatosítani bennük a jelzési kötelezettséggel együtt járó feladatokat, az ezzel járó felelősséget. Érdemes ezért rendszeresen, intézményi szinten, személyesen találkozni, mert a legfontosabb teendőket újból és újból érdemes átgondolni.

■ A JELZŐRENDSZER TAGJAI A KÖVETKEZŐK:

▪ Egészségügyi szolgáltatást nyújtók:

védőnői szolgálat, háziorvosi, gyermekorvosi szolgálat, kórház és rendelőintézet, addiktológiai szakrendelés, ideggyógyász

▪ Személyes gondoskodást nyújtók:

bölcsőde, családsegítő szolgálat, gyermekjóléti szolgálat, idősgondozási intézmény, fogyatékosokat, pszichiátriai betegetek ellátó intézmény

▪ Közoktatási intézmények:

óvoda, iskola, nevelési tanácsadó

▪ Közigazgatási intézmények, hatóságok, stb.:

önkormányzat, rendőrség, ügyészség, bíróság, határőrség

▪ Egyéb intézmények:

menekülteket ellátó intézmények, társadalmi szervezetek, egyházak, alapítványok

▪ Bármely magánszemély

▪ *Figyelemmel kíséri a településen élő gyermekek életkörülményeit és szociális helyzetét, gyermekjóléti és egyéb szociális ellátások iránti szükségletét, gyermekvédelmi vagy egyéb hatósági beavatkozást igénylő helyzetét.*

▪ *Nyilvántartja, és a külön jogszabályban meghatározott módon felhasználja az általa kezelt adatokat.*

A gyermekjóléti szolgálat nyilvántartja, és a személyi adatok kezelésére vonatkozó igen szigorú szabályok által meghatározott módon felhasználja az általa kezelt adatokat. Ez annyit tesz, hogy be kell szerezni minden általa ellátott állampolgár személyi azonosító adatait. A gyermekjóléti szolgálat nem hatóság! A személyi azonosító adatok megkerdezendők, de a hivatalos iratokat (önkéntes együttműködés esetén) nem kérhetjük el. A tudomásunkra jutott adatokat csak a törvény által megengedett úton lehet „kiadni” az arra jogosultaknak.

▪ *Bármely gyermek veszélyeztetettségével kapcsolatos jelzést fogadja és a probléma jellegéhez, a veszélyeztetettség mértékéhez, a család szükségleteihez igazodó intézkedést tesz a veszélyeztetettség kialakulásának megelőzése, illetve a veszélyeztetettség megszüntetése érdekében, fogadja a panaszával hozzá forduló gyermeket és segíti őt problémája megoldásában.*

A gyermekjóléti szolgálat fogadja a jelzéseket, és a közvetlenül hozzá forduló állampolgárokat is. Az ellátás minőségében nem tehet különbséget az önkéntes, ill. az ún. „küldött” kliens között. Fontos jelzésnek minősül az is, ha nem egy konkrét család, hanem egy

általános problémát vetnek fel az érintettek, ami a gyermekek védelmi rendszerre is kihat. A megoldási stratégiát érdemes közösen kialakítani, és ennek színtere lehet egy olyan szakmai megbeszélés, amelyen a helyi ellátórendszer az adott kérdés köré lehet szervezni. Elsősorban mégis a család gondozás jelenti a fő feladatot, amelynek elsődleges célja a veszélyeztetettség megelőzése, ill. megszüntetése.

▪ *A gyermekjóléti szolgálat működésének megkezdéséről, tevékenységének céljáról és tartalmáról, továbbá elérhetőségéről, valamint szolgáltatásai igénybevételének módjáról tájékoztatja a lakosságot, továbbá a jelzőrendszerben szereplő személyeket és intézményeket.*

Fontos, hogy a településen lakók számára ismert legyen a gyermekjóléti szolgálat létezése, elérhetősége, és az általa nyújtott ellátások mibenléte. A szolgálat reklámozhatja magát a helyi írott sajtóban vagy az elektronikus médiában, de az ismertté válás legjobb módja mégis a jelzőrendszeren és az ellátottakon keresztül történő kommunikálás. A társintézmények és a már ellátásban lévő családok remek „beszállítók”.

▪ *A jelzőrendszerben szereplő személyekkel és intézményekkel való együttműködés elősegítésére, valamint tevékenységük összehangolása érdekében, a gyermekjóléti szolgálat szükség szerint, de legalább havi rendszerességgel esetmegbeszélést tart. Az esetmegbeszélés célja a szolgáltatásra rászoruló gyermeket és családot érintő információk cseréje, azok rögzítése, a feladatok meghatározása, illetve elosztása a résztvevő szakemberek és egyéb meghívottak között.*

„A módszertani gyermekjóléti szolgálatok konszenzus konferenciája 2002” című anyagból:

AZ ESETMEGBESZÉLÉSNEK KÉT SPECTÁLIS FORMÁJA VAN:

• **esetkonferencia:** egy adott család ügyében tartott megbeszélés (lehetőleg) az érintett család és a kapcsolódó szakemberek között legáltalában háromféle, a család ügyében érintett szakember bevonásával (nem keverendő össze a konzultációval, amikor egy-egy társintézmény szakemberével tárgyalunk egy adott család ügyében);

• **szakmaközi megbeszélés:** a gyermekjóléti szolgálat és szakma (szakmák) képviselői között zajló szakmai megbeszélés előre meghatározott, adott témakörben.

• Az esetmegbeszélés állandó meghívottja az illetékes védőnő, bölcsőde, óvoda munkatársa, iskolai gyermek- és ifjúságvédelmi felelős, a családsegítő szolgálat illetve a nevelési tanácsadó munkatársa. Az esetmegbeszélésre a fiatalkorúak hivatásos pártfogóját meg kell hívni, ha olyan család ügyét tárgyalják, melynek bármely tagja fiatalkorúak pártfogó felügyelete alatt áll. A gyermekvédelmi rendszerhez kapcsolódó más személyeket, illetve intézmények képviselőit szükség szerint kell meghívni, így különösen akkor, ha részvételük az egyes gyermekkel kapcsolatos probléma megoldásához, illetve a gyermekek nagyobb csoportját érintő veszélyeztető tényezők megszüntetését célzó cselekvési terv kidolgozásához szükséges.

Az esetmegbeszélés célja a szolgáltatásra rászoruló gyermeket és családot érintő információk cseréje, azok rögzítése, a feladatok meghatározása, illetve elosztása a résztvevő szakemberek és egyéb meghívottak között. Nagyon fontos, hogy a szakemberek közötti feszültségek, szakmai nézeteltérések, viták tisztázása soha sem a család bevonásával, vagy akár passzív részvételével történjen. Érdemes ezeket – mivel adott esetben szükségessé válhat – egy zártkörű megbeszélés keretein belül rendezni.

• **Évente legalább egy alkalommal - a gyermekjóléti szolgálat által szervezett tanácskozáson - át kell tekinteni a település gyermekvédelmi rendszerének működését, és javaslatot kell tenni annak lehetőség szerinti javítására.**

A gyermekjóléti szolgálat évente legalább egy alkalommal – egy saját szervezésű tanácskozáson – kell, hogy áttekintse a település gyermekvédelmi rendszerének működését, és javaslatot kell tennie a települési önkormányzat felé, annak lehetőség szerinti javítására.

■ A GYERMEK VESZÉLYEZTETTSÉGÉNEK MEGSZÜNTETÉSE

• **A kialakult veszélyeztetettség megszüntetésére irányuló család-gondozás körében a gyermekjóléti szolgálat család-gondozója személyes segítő kapcsolat keretében, támogatja a gyermeket az őt veszélyeztető körülmények elhárításában, személyisége helyes irányú fejlődésében**

• **Segíti a szülőket a gyermek gondozásában, ellátásának megszervezésében, a családban jelentkező működési zavarok megszüntetésében, illetve kezdeményezi és a gyermeknek nyújtott gyermekjóléti ellátásokkal összehangolja a szülők és más hozzátartozók részére a szociális alapellátás keretében nyújtott személyes gondoskodást.**

A VESZÉLYEZTETETTSÉG FOKOZATAI:

I. fokú: Közvetlen életveszély, mely a gyermek életét veszélyezteti: ilyenkor azonnal kiemelés szükséges. A család együttműködése ez esetben nem szükséges.

II. fokú: Súlyos élethelyzet, ami még kezelhető, itt fontos szerepe van a család együttműködési készségének, a krízishelyzetre mindenképpen számítani kell.

III. fokú: A család élethelyzetében folyamatosan jelen van a krízis kialakulásának lehetősége.

• A segítő kapcsolat:

Első interjú, intézményi háló feltérképezése, belső szakemberek együttműködésének megszervezése, külső intézményi kapcsolatok megszervezése. Segítő kapcsolat kialakítása (rálátás, rávilágítás, motiváció serkentése, együttműködés, érdekképviselet.) Gyermekház bevonása.

• A személyiség megfelelő irányú fejlődése:

A kompetenciahatárok betartásával pszichológus bevonása, esetleges kapcsolatfelvétel a Nevelési Tanácsadóval, fejlesztő-pszichopedagógus bevonása, iskola, óvoda bevonása, pszichoterápiás lehetőségek, családterápia, mediáció, családdal való konzultáció.

• **A gyermekjóléti szolgálat, a családi konfliktusok megoldását az érintett családtagok közötti közvetítéssel, illetve más konfliktuskezelő, családterápiás módszer alkalmazásával segíti elő, vagy javaslatot tesz ilyen szolgáltatás igénybevételeire.**

• **A gyermekjóléti szolgálat elősegíti, hogy a szülők - akik a házasság felbontása vagy a gyermek elhelyezése, illetve a szülő és a gyermek közötti kapcsolattartás rendezése céljából indított eljárás résztvevői - értesüljenek a konfliktuskezelő szolgáltatás igénybevételeire lehetőségéről.**

Amit tehetünk: „Zöld Könyv”, helyi telefonkönyv különböző konfliktuskezelő, családterápiás intézményekről, naprakész információs rendszer működtetése. Közvetítés elősegítése.

• **Ismertető anyagok, szórólapok begyűjtése (Pl.: kapcsolat ügyelet, kollégiumok, hetes ellátó intézmények) A család-gondozást tervezett módon, határidő megállapításával kell teljesíteni. A család-gondozó a gondozás megkezdésekor rögzíti a gyermek és szülője (törvényes képviselője) személyi adatait, továbbá helyzetértékelést készít. A család-gondozás biztosításának érdekében a család-gondozó - a gyermek és a szülő (törvényes képviselő) közreműködésével - gondozási tervet**

VESZÉLYEZTETETTSÉG	ALKALMAZOTT MÓDSZEREK
<p>■ BÁNTALMAZÁS, ELHANYAGOLÁS</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ kire irányul: gyermek szülő ▪ formái: fizikai pszichikai 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ hatósági intézkedések, átmeneti gondozás igénybevétele ▪ anya - gyerek otthon, helyettes szülő ▪ család-gondozás menete: feltárás ▪ problématerkép, párhuzamosan segítő kapcsolat kiépítése ▪ belső erőforrások feltárása ▪ kapcsolatfelvétel a jelzőrendszerrel, pszichológus bevonása
<p>■ ANYAGI VESZÉLYEZTETETTSÉG:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ lakhatási körülmények ▪ hajléktalanság ▪ munkanélküliség ▪ közüzemi hátralék, egyéb hátralékok ▪ alacsony jövedelem, szegénység 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ meglévő erőforrások feltérképezése ▪ motiváció erősítése ▪ hajléktalan-ellátások, segélyek ▪ Hálózati Alapítvány, adósság és díjhátralék-kezelés ▪ „szocializáció”
<p>■ A SZÜLŐK ÉLETMÓDJA:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ alkohol fogyasztással kapcsolatos problémák ▪ drogfogyasztásból adódó problémák ▪ prostitúció ▪ elhanyagoló gondozás, nevelés ▪ bűnöző életmód ▪ szociokulturális depriváció ▪ kulturális és értékrendbeli különbségek 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ szakirányú intézményekkel kapcsolatfelvétel ▪ a kliens motivációjának erősítése ▪ életvezetési tanácsadás ▪ egyéb hatóságok bevonása ▪ szükség esetén értékrendek közvetítése
<p>■ GYERMEK INTÉZMÉNYEKSEL KAPCSOLATOS PROBLÉMÁK:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ hiányzás ▪ korrepetálás hiánya az iskolában ▪ magántanulóság ▪ problémás gyerek eltávolítása az iskolából ▪ diszkrimináció az iskolán belül 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kapcsolatfelvétel a gyermek intézményekkel (bölcsőde, óvoda, iskola) és közös problémamegoldás ▪ esetleges támogató intézmények bevonása ▪ konfliktus helyzetben: közvetítés ▪ a gyermekvédelmi felelős bevonása a feltárásba és a megoldásba ▪ szükség esetén esetkonferencia, szakmaközi megbeszélés tartása ▪ a gyermekintézmények tolerancia szintjének növelése gyermekjogi képviselő bevonása
<p>■ A GYERMEK TÁGABB KÖRNYEZETE:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ baráti társaság, kortárs csoport ▪ környezeti hatások 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ utcai szociális munkás bevonása ▪ szabadidős programok nyilvántartása ▪ nyári programok (tábor, foglalkozások, csoportok) biztosítása a gyerekjóléti szolgálatban ▪ egyéb családtagok bevonása (nagyszülő, keresztszülő, nagynéni stb.)
<p>■ EGÉSZSÉGÜGYI, FOGYATÉKOSSÁGBÓL FAKADÓ VESZÉLYEZTETETTSÉG</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ megfelelő szakellátási intézménybe irányítás pl.: Mozgássérültek Állami Intézete, ▪ lehet a gyermek, a szülő, vagy más, a gyerekkel azonos háztartásban élő személy 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Országos Pszichiátriai és Neurológiai Intézet, kerületi ideggondozó Szakértői Bizottság (pl: mozgássérült gyerek, vagy pszichiátriai betegség a családban)

készít. A gondozási tervet ismertetni kell a gyermekkel és a szülővel (törvényes képviselővel). A családgondozó - a gyermek és a szülő (törvényes képviselő) közreműködésével - szükség szerint, de legalább hathónaponként értékeli a gondozás eredményességét, és a megállapításokat a helyzetértékelésben rögzíti.

Megfelelő adatlapok kitöltése, határidők betartása. Első interjú készítése, gondozási-nevelési terv készítése. Folyamatos feljegyzést készítünk a családgondozás folyamatáról. Közös értékelés a klienssel

▪ Ha a gyermek veszélyeztetettségét a gyermek, illetve szülőjének vagy más hozzátartozójának egészségi állapota vagy fogyatékossága okozza, a gyermekjóléti szolgálat egészségügyi vagy gyógypedagógiai ellátás biztosítását kezdeményezi.

Naprakész információ, társintézményekkel harmonikus viszony kialakítása, esetmegbeszélés, esetkonferencia biztosítása.

▪ Ha a veszélyeztetettség valamely más gyermekjóléti vagy szociális ellátás biztosításával előreláthatólag megszüntethető vagy mérsékelhető, a szolgálat kezdeményezi az ellátás biztosítását. Ha a gyermekjóléti szolgálat valamely ellátás biztosítását kezdeményezi, előzőleg kísérletet kell tennie arra, hogy megnyerje a gyermek, illetve szülője (törvényes képviselője) együttműködését, kivéve, ha elháríthatatlan akadály vagy sürgős szükség áll fenn.

Más intézményekkel feladatmegosztás - írásban -, és a kompetenciahatárok tisztázása, betartása - az ügyféllel egyeztetve.

▪ A gyermekjóléti szolgálat az eset összes körülményeinek feltárása után mérlegeli, hogy a kialakult veszélyeztetettség megszüntethető-e az önként igénybe vehető alapellátásokkal, vagy a gyermekvédelmi gondoskodás körébe tartozó, illetve egyéb hatósági intéz-

kedés kezdeményezésére van-e szükség.

■ JAVASLATTÉTEL GYERMEK-VÉDELMI GONDOSKODÁS ALKALMAZÁSÁRA

▪ A gyermekjóléti szolgálat a gyermekvédelmi gondoskodás körébe tartozó hatósági intézkedések közül javaslatot tehet, a jegyzőnek a gyermek védelembe vételére, illetve ideiglenes hatályú elhelyezésére, a városi gyámhivatalnak a gyermek ideiglenes hatályú elhelyezésére, vagy nevelésbe vételére. A javaslatban a szolgálatnak ismertetni kell a gyermek helyzetét, különösen a veszélyeztető körülményeket, a gyermek személyiségének feltárt jellemzőit, a szülő nevelési tevékenységét és a család szociális helyzetére vonatkozó adatokat, az addig biztosított alapellátásokat, valamint az ügy szempontjából fontos más ellátásokat. A gyermek és a szülő (törvényes képviselő) addigi együttműködési készségét, illetve annak hiányát. A gyermeket fenyegető közvetlen és súlyos veszély esetén a szolgálat csak a veszély tényét és jellegét nevezi meg, és a többi adat feltárásának mellőzésével tesz javaslatot a hatóság intézkedésére. A hiányzó adatokat a hatóság felhívásától függően szerzi be.

Amikor az alapellátás keretein belül végzett családgondozás nem vezet eredményre, akkor kell javaslatot tenni más gyermekvédelmi gondoskodást nyújtó ellátás alkalmazására. Az esetek legnagyobb többségében a védelembe vételt követik a fent említett gyermekvédelmi intézkedések.

■ AZ ALAPELLÁTÁS KERETEIN BELÜL FOLYTATOTT CSALÁDGONDOZÁS (ADOTT ESETBEN VÉDELEMBE VÉTEL) AKKOR VÁLIK EREDMÉNYTELENNÉ, HA:

▪ a szülő vagy gondviselő nem együttműködő, a család a megállapodásokat nem tartja be, vagy

rendszeresen megszegi;

▪ a gyermek nem együttműködő, a gyermeket veszélyeztető körülmények nem szűnnek meg;

▪ a család együttműködő, s ennek ellenére nem szüntethető meg a gyermek veszélyeztetettsége.

A szülő kérésére, vagy beleegyezésével a gyámhivatal hozzájárulhat ahhoz, hogy a gyermeket átmeneti ideig más, általa megnevezett család fogadja be. Ha van a rokonságban vagy a közvetlen környezetében olyan család, amely képes és hajlandó befogadni a gyermeket, biztosítja a megfelelő gondozást, amíg hosszú távon a család problémája megoldódik, akkor megvizsgálják a befogadó család alkalmasságát. A családba fogadást a gyámhivatal csak akkor engedélyezi, ha az a gyermek érdekeit szolgálja. Ezekben az esetekben a gyermekjóléti szolgálatot kéri fel a környezettanulmány elvégzésére és javaslattevésre: megfelelő-e a befogadó család feltételei.

A CSALÁDBA FOGADÁS SORÁN:

- a szülők szülői felügyeleti joga szünetel,
- a kapcsolattartást a gyámhivatal határozata szabályozza (kapcsolattartás a felek közötti megállapodástól függően is meghatározható),
- a befogadó szülőket jelölik ki gyámul,
- a gyám rendszeresen tájékoztatja a gyámhivatalt, ez alapján a családbafogadást évente felülvizsgálják.

A családba fogadás addig tart, amíg a családbafogadás okai fennállnak. Ha a szülők ragaszkodnak a családbafogadás megszüntetéséhez, de nem szolgálja a gyerek mindenek felett álló érdekét a hozzájuk való visszaküldése, más gyermekvédelmi intézkedés (szakellátásba kerülés) mellett kell dönteni.

A gyermek ideiglenes hatályú elhe-

lyezésére akkor kerül sor, ha a gyermek felügyelet nélkül marad, vagy testi, értelmi, érzelmi, és erkölcsi fejlődését családi környezete súlyosan veszélyezteti. Az intézkedés végrehajtásához beutaló határozat szükséges. Beutaló szervek: önkormányzat jegyzője (gyámhatóság), gyámhivatal, bíróság, rendőrség, ügyészség, büntetés - végrehajtás.

■ MILYEN ESETEKBE KERÜL SOR AZ IDEIGLENES ELHELYEZÉSRE:

- amikor a gyermek felügyelet nélkül marad – a szülő hosszabb időre, napokra elmegy, a gyermek elszökik otthonról, bántalmazó szülő elől menekül, stb.,
- a családi környezet súlyosan veszélyezteti – szenvedélybeteg szülők, bántalmazó szülők, szexuális zaklatás, lakáskörülmények hirtelen ellehetetlenülése, a családtagok pszichés zavarára utaló jelek,
- a szülő váratlanul életkörülményei romlására hivatkozva felkeresi a hatóságot és kéri gyermeke nevelésbe vételét,
- az alapellátás, vagy a védelemben vétel során a család életében hirtelen negatív változás következik be, ami a gyermeket veszélyezteti,
- a védelemben vétel alapjául szolgáló tényezők nem szűnnek meg (iskolakerülés, csavargás, szabálysértés, lopás).

Az illetékes gyámhivatal, függetlenül a beutaló szervtől, 30 napon belül megvizsgálja, hogy megszüntethető-e az ideiglenes hatályú elhelyezés. A gyermekjóléti szolgálatot javaslatként, környezettanulmányra kéri fel. A TEGYESZ elhelyezési és vizsgálati csoportja megvizsgálja a beutalt gyermeket, és számba veszi a szakellátásban való elhelyezési lehetőségeket. Amennyiben a beutalás okai már nem állnak fenn, a gyermek ideiglenes elhelyezése megszüntethető (gyakran elég

ez a 30 nap arra, hogy a szülők rendezzék a dolgaikat, vagy „észbe kapjanak”, és jelentős változtatást tegyenek életvitelükben). Ha a gyermek megfelelő fejlődése és ellátása nincs biztosítva a családjában, akkor az ideiglenes elhelyezést az átmeneti nevelésbe vétel követi (nevelőszülői, lakásotthoni, gyermekotthoni elhelyezés).

A szakellátás keretében kell biztosítani az ideiglenes hatállyal elhelyezett, az átmeneti és a tartós nevelésbe vett gyermek otthont nyújtó ellátását, a fiatal felnőtt további utógondozói ellátását, valamint a szakellátást más okból igénylő gyermek teljes körű ellátását.

■ A GYÁMHIVATAL A GYERMEKET ÁTMENETI NEVELÉSBE VESZI:

- ha az ideiglenes beutalás okai nem szűnnek meg,
- fejlődését a családi környezete súlyosan veszélyezteti, és a veszélyeztetettséget alapellátás vagy védelemben vétel során sem lehet(ett) megszüntetni, s ez a helyzet valószínűsíthetően csupán átmeneti állapot.

A nevelésbe vétel során a szakemberek feladata a gyermek családba történő visszagondozása. A gyermekjóléti szolgálat családgyógyozója tartja a kapcsolatot a gyermek szüleivel és segíti őket abban, hogy képesek legyenek ismét családjukban gondozni gyermeküket.

■ A VÉDELEMBE VÉTELHEZ KAPCSOLÓDÓ SZOLGÁLTATÁSI FELADATOK

- Ha a jegyző - a védelemben vétel mellőzésével - felhívta a gyermekjóléti szolgálatot az alapellátás keretében történő segítségadásra, a gyermekjóléti szolgálat felveszi a kapcsolatot a gyermekkel, illetve családjával és szükség szerint biztosítja a gyermekjóléti szolgáltatást.

▪ A gyermekjóléti szolgálat javaslatot tesz a gyermek védelemben vételére, ha a szolgálat előzetesen megkísérelte a veszélyeztetett gyermeknek az alapellátás keretében történő segítségét, de az a gyermek vagy a szülő (törvényes képviselő) megfelelő együttműködésének hiánya miatt nem vezetett eredményre.

▪ A gyermekjóléti szolgálat a védelemben vételre vonatkozó javaslatában közli a gyermeket korábban gondozó családgyógyozó adatait, illetve szükség esetén javaslatot tesz a jegyzőnek másik családgyógyozó kirendelésére.

▪ A védelemben vétel során a gyermekjóléti szolgálat vezetője, illetve a kirendelt családgyógyozó a jegyző határozata alapján biztosítja a gyermekjóléti szolgáltatást.

▪ A családgyógyozó az egyéni gondozási-nevelési tervet a szülővel és a gyermekkel együttműködve készíti el. A terv elkészítésénél figyelembe kell venni az alapellátás során követett gondozási tervet és az alapellátás tapasztalatait.

▪ A gondozási-nevelési terv tartalmazza: a veszélyeztető körülmények megjelölését, a védelemben vétel megszüntetéséhez szükséges változásokat, valamint ennek elérése érdekében a családgyógyozó, a szülő valamint a gyermek feladatait. A család részére szükséges ellátásokat, a szükségesnek tartott hatósági, illetve bírósági eljárások kezdeményezésének megjelölését, a segítséget nyújtó intézmények, illetve személyek megjelölését, továbbá a szakmailag szükségesnek tartott egyéb rendelkezéseket.

▪ A védelemben vétel során a kirendelt családgyógyozó feladata: a gyermek gondozásának, ellátása szervezésének és a szülői nevelés támogatásának folyamatos biztosítása, valamint a jegyző tájékoztatása - felülvizsgálat keretében, illetve szükség szerint - a gyermek veszélyeztetettségére vonatkozó körülményekről.

▪ A családgondozó a szülővel és a gyermekkel fenntartott segítő kapcsolata során elősegíti: hogy a szülő, illetve a gyermek fogadják el a gondozási-nevelési terv céljait és működjenek együtt a tervben meghatározottak teljesítése érdekében. A szülő illetve a gyermek nyilatkozással vállalják az a) pont alatti együttműködést. A szülő váljon alkalmassá, illetve legyen hajlandó a gyermeket veszélyeztető körülmények elhárítására és a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődésének biztosítására. Segítse elő azt, hogy sor kerülhessen a védelembe vétel megszüntetésére.

▪ Amennyiben a gondozási-nevelési terv megvalósítása a szülő illetve a gyermek megfelelő együttműködése miatt nem lehetséges, a családgondozó módosítja a gondozási-nevelési tervet, felhívja a szülő, illetve a gyermek figyelmét arra, hogy a védelembe vétel sikertelensége esetén a gyermekvédelmi gondoskodás más eszközének alkalmazására kerülhet sor. Javaslatot tesz a jegyzőnek, illetve a gyámhivatalnak a gyermekvédelmi gondoskodás más eszközének alkalmazására. A családgondozó a védelembe vétel felülvizsgálata során tájékoztatja a jegyzőt a védelembe vétel körében végzett családgondozói tevékenységéről, és megindokolt javaslatot tesz a védelembe vétel fenntartására vagy megszüntetésére, a jegyző vagy a gyámhivatal által teendő intézkedésekre.

▪ Alapellátás

A jegyzői gyámhatóság megkeresése után a gyermekjóléti szolgálat számára 15 nap áll rendelkezésre, hogy eldöntse: szükség van-e családgondozásra, ha igen, akkor ez az alapellátás keretében megoldható-e, vagy szükséges-e a védelembe vétel.

▪ Védelembe vétel szükségessége

A védelembe vételi javaslatot – általában – egy hosszabb, alapellátásban történő gondozás előzi meg. Amennyiben a családgondozás nem

hoz érdemi változást a gyermek veszélyeztető körülményeit illetően – mert a szülő nem hajlandó együttműködni a családgondozóval, vagy az ő együttműködése nem elegendő a veszélyeztetettség enyhítéséhez –, abban az esetben merül fel a védelembe vétel lehetősége. Itt azonban gyakori a kérdés, hogy érdemes-e ehhez az eszökhöz nyúlni, várható-e tőle, hogy a szülők ettől kezdve végrehajtják az előírtakat, vagy ennek ellenkezője igaz: még kevésbé lesznek együttműködők.

Szakmailag helyes, ha a családgondozó a védelembe vételi tárgyalás előtt egy esetkonferenciát hív össze abból a célból, hogy sikerüljön a szülőket előzetesen motiválni a probléma megoldására.

Amennyiben a családgondozó a védelembe vétel mellett dönt, jó, ha még a javaslat megírása előtt egyeztet, konzultál a jegyzői gyámhatóság munkatársával. Tapasztalataink szerint ezek a beszélgetések elősegítik a helyes döntés meghozatalát. Ha a családgondozó, vagy a

jegyzői gyámhatóság munkatársa úgy ítéli meg, hogy szükséges lenne a hivatali ügyintéző személyes benyomására a család otthonában, akkor együtt mehetnek ki a családhoz. Előfordul, hogy a családban ugyan több gyerek él, de a családgon- dozó úgy ítéli meg, hogy nem kell mindegyiket védelembe venni.

VÉDELEMBE VÉTELI JAVASLAT

- A védelembe vételi javaslatot a családgon- dozó az 1-es és 3-as „Macis” adatlapon, írásban teszi meg a jegyzői gyámhatóságnak.
- A javaslatnak az alábbiakat kell tartalmaznia:
- Az alapellátás eredményte- lenségének okait.
- A gyermek és a szülő együtt- működési készségét.
- Az alapellátás során keletke- zett fontosabb iratokat, kör- nyezettanulmányt és gondozási tervet, esetleg szakvéleményt, ha van ilyen.
- A gyermeket veszélyeztető okokat.
- A kirendelhető családgon- dozó nevét.
- A szükséges intézkedéseket.

• Védelembe vételi tárgyalás

A tárgyalás a jegyzői gyámhatóság iro- dájában történik, ahol a családgon- dozón és a családon kívül jelen lehet még más egyéb érintett szakember is (pedagógus, védőnő, stb.). Tapasztala- taink szerint fontos, hogy a családot felkészítsük a tárgyalásra, és ott a segítő attitűdön, valamint a közös megoldás keresésén legyen a hangsúly és ne a minősítésen. Természetesen egyes családoknál éppen a határo- zottság, „hatóságosdi” lehet hatéko- nyabb. Nagyon fontos, hogy a tárgya- láson a család is elmondhassa, hogyan látja a helyzetét, mi az, amiben képes, tud és akar is változtatni. Fontos továbbá, hogy a családgon- dozó és az egyéb szakemberek tudják segíteni ezt a változást (pl. különböző szolgálta- tások megajánlásával).

A tárgyalásról jegyzőkönyv készül, amelyből minden résztvevő kap egy példányt.

• Védelembe vételi határozat

A jegyzői gyámhatóság – amennyiben megalapozottnak látja a védelembe vételi javaslatot –, határozatban ren- deli el a védelembe vételt. Ha nem ért egyet a javaslatban foglaltakkal: ameny- nyiben a gyerekjóléti védelembe vételt javasolt, a jegyzői gyámhatóság megte- heti, hogy nem veszi védelembe a gye- rekeket, hanem az alapellátásban tör- ténő gondozást írja elő a határozatban (ekkor a gyerekjóléti akár a határozat kézhezvételének napján újabb javas- lattal élhet);

– amennyiben a gyerekjóléti nem javasolt védelembe vételt, de a jegyzői gyámhatóság azt mégis indokoltnak tartja, a jegyző határozatában kérheti fel a gyerekjóléti vezetőjét, hogy nevezze meg a kirendelhető családgon- dozó személyét.

• Egyéni gondozási – nevelési terv készítése

A családgon- dozó – a család és egyéb segítő szakemberek bevonásával – el- készíti az egyéni gondozási-nevelési tervet a 6/a számú „Macis” adatlapon. Fontos, hogy a terv reális, és a család számára is elfogadható legyen.

Az egyéni gondozási-nevelési ter- vet a törvény előírása szerint a jegyzői gyámhatóság jelenlétében, annak hiva- talos helyiségében, jegyzőkönyvben rögzített módon kell az érintett feleknek aláírni.

• Védelembe vétel alatti családgon- dozás

Alapjaiban nem különbözik egy alapel- látásban lévő családgon- dozástól, de kívülről (a hatóság részéről) ellenőr- zött kapcsolat van a családgon- dozó és a család között. A munka során a családgon- dozó dolga figyelemmel kísérni a tervben leírtak megvalósu- lását. Nagyon fontos, hogy a család ne a hatóság meghosszabbított kezének érezze a kirendelt családgon- dozót. A hatóság előtt közösen vállalt felada- tokat végre kell hajtaniuk, kinek-kinek meg kell tennie azt, amit megtenni vál- lalt.

• Felülvizsgálat

A védelembe vétel felülvizsgálatát bárki kérheti, de egy év elteltével a jegyzői gyámhatóságnak kötelessége ezt megtenni.

Abban az esetben, ha a családgon- dozó úgy ítéli meg, hogy a veszélyez- tető körülmények még mindig fenn- állnak, és további szoros együttmű- ködés szükséges, (mely feltehetőleg segíti a család egészséges működé- sének kialakítását, fenntartását) a felülvizsgálaton a védelembe vétel fenntartására tesz javaslatot. Vannak olyan családjaink, ahol a védelembe vétellel sem tudunk eredményt elérni.

• Védelembe vétel megszünte- tésére az alábbi esetekben kerülhet sor:

– A védelembe vétel elérte célját, megszűnt a kiskorú veszélyeztetett- sége, a család a továbbiakban az alapel- látás keretében is gondozható, illetve az alapellátásra sincs szükség.

– A védelembe vétel oka megszűnt (pl. a tankötelezettséget elmulasztó gyermek már nem tanköteles).

– A gyermek betöltötte a 18. életévét.

– A bíróság vagy az ügyészség elren- deli a fiatalok pártfogó felügyeletét.

– Amennyiben a védelembe vétel azért nem hozta meg a kívánt ered- ményt, mert a szülők nem teljesítették a számukra előírt feladatokat, akkor az eljáró ügyintéző pénzbírság kiszabá- sával szankcionálhatja a szülőket. (Ez viszont felveti azt a dilemmát, hogy egy szociálisan egyébként is hátrányos családot célszerű-e így szankcionálni, motiváló tényezővé tud-e válni a pénz- bírság?) Abban az esetben, ha a véde- lembe vétel nem hozta meg az ered- ményt, és a gyermek továbbra is súlyosan veszélyeztetett, akkor a gyermekjóléti szolgálat javaslatot tesz a jegyzőnek, ill. a gyámhivatalnak a gyermekvédelmi gondoskodás más eszközének alkalmazására.

Amennyiben az utóbbi esetre kerül sor, a családgon- dozó feladata a gyermek családjának gondozása abból a célból, hogy a gyermek minél hamarabb visszahelyezhető legyen a családjába.

Van olyan eset, amikor a védelembe vétel oka megszűnt ugyan, bár az intézkedés nem hozta meg az eredményt (pl. iskolai mulasztás, a gyermek időközben elmúlt 16 éves) de a család gondozó azért folytatja az alapellátásban történő gondozást, mert a kisebb testvérek érdekében ezt fontosnak tartja.

■ A CSALÁDJÁBÓL KIEMELT GYERMEK VISSZAHELYEZÉSÉNEK ELŐSEGÍTÉSE, ILLETVE UTÓGONDZÁSA

▪ *A gyermekjóléti szolgálat a családból kiemelt gyermek visszahelyezését segítő család gondozást a gyámhivatal által elfogadott egyéni elhelyezési terv alapján teljesíti.*

A gyermek családba való visszahelyezése érdekében már az elhelyezési terv készítésekor megjelenik, ezért fontos, hogy az elhelyezési tervben reális célokat fogalmazzunk meg a család lehetőségeinek figyelembe vételével. A valóságnak megfelelő terv akkor születhet, ha a terv készítője az alábbiakat pontosan feltárja, ismeri, és szem előtt tartja:

– Milyen lépések vezettek a kiemeléshez.

– Amennyiben család gondozás előzte meg az átmeneti nevelésbe vételt, akkor ennek során milyen lépések történtek, mi vezetett eredményre és mi volt sikertelen, illetve a későbbi család gondozásban milyen szempontokat lehet beemlíteni.

– Melyek a család gondozás helyszínén (település, kerület) rendelkezésre álló, a szociális munka eszközeivel elérhető segítség (önkormányzati támogatás mértéke, segítő szolgáltatások, orvosi segítség, infrastruktúra, munkalehetőségek stb.).

▪ *A gyermekjóléti szolgálat család gondozója együttműködik a területi gyermekvédelmi szakszolgálat (továbbiakban: szakszolgálat) vagy a nevelőszülői hálózatot működtető, illetve a gyermekotthon család gondozójával. Az együttműködés keretében a gyermekjóléti szolgálat család gondozója első-*

szorban a szülőket támogatja a nevelésbe vétel megszüntetéséhez szükséges feltételek megvalósításában, a gyermekkel való kapcsolattartásban.

Fontos, hogy az elhelyezési tervben konkrétumokat fogalmazzunk meg a nevelőotthon család gondozója és a Gyermekjóléti Szolgálat család gondozója közötti együttműködésről, ne általánosságban beszéljünk a kapcsolattartásról. Az eredményes együttműködés feltétele, hogy már az elhelyezéskor pontosan meghatározzuk a célokat és tisztázzuk a feladatmegosztást.

Ez a feladatmegosztás általában úgy alakul, hogy a nevelőotthon család gondozója a kapcsolattartást és azzal kapcsolatos problémákat kíséri figyelemmel, a gyermekjóléti szolgálat szociális munkása pedig a családba való visszakerülés érdekében tesz lépéseket.

▪ *A gyermekjóléti szolgálat család gondozója a család gondozást különösen a következő szolgáltatásokkal teljesíti: személyes segítő kapcsolat keretében a szülő és a gyermek kapcsolatának helyreállítása, továbbá folyamatos kapcsolattartásuk segítése. A szülők nevelési, gondozási, háztartásszervezési ismeretei gyarapításának támogatása. Közreműködés a család lakáskörülményeinek rendezésében, a lakás felszerelésének és berendezésének elfogadhatóvá tételében. A szülők szociális és egyéb ellátásokhoz való hozzájutásának, ügyeik intézésének támogatása, társadalmi szervezetek és önkéntes segítők közreműködésének kezdeményezése.*

A támogatásokhoz való hozzájutás segítésén kívül, amennyiben lehetséges, fontos, hogy hosszú távú megoldást találjunk a család létfenntartásának biztosítására. Ebben segítik a család gondozó munkáját a következő speciális szolgáltatások: adósság kezelő szolgáltatás (háztartásszervezési ismeretek gyarapítására), álláskereső klub, tréningek. A szülők munkához juttatása, átképzése, továbbkép-

zése révén, a család stabilizálódása inkább elérhető, mint eseti jellegű támogatásokkal. Ezzel a szülők önbecsülése is növekszik, amely a gyermekkel való kapcsolatukban pozitív hatással lehet.

Ezzel kapcsolatban felmerül az a kérdés, hogy a család gondozás során milyen nehézségekkel küzdünk, ha a Gyermekjóléti Szolgálat csak akkor kerül kapcsolatba a családdal, amikor a gyerek már évek óta az állami gondoskodás valamilyen formájában él.

A bekerülés körülményeiről hivatalos vagy félhivatalos dokumentumokból értesülünk, a különböző szemléletű intézmények (családsegítő, gyermekjóléti, gyámhivatalok, TEGYESZ stb.) javaslatai, esetleírásai, elemzése nem mindig fedik egymást, elveszhetnek, torzulhatnak információk.

Prekonceptiók a családdal kapcsolatban: valamennyien tapasztaltuk már, hogy egy-egy eset könnyebb érthetősége érdekében hajlamosak vagyunk a család történetét már ismert esetekhez hasonlítani, hogy számunkra koherens legyen. Ez megkönnyíti ugyan az eset megértését, de megvan a veszélye annak, hogy kizárunk olyan sajátosságokat, amelyek csak az adott családra jellemzőek.

Sok esetben már eleve nehezíti a kapcsolatfelvételt, ha a család kudarcosnak, sikertelennek éli meg az intézményekkel való együttműködést. A család a hosszú adminisztrációs, hatósági beavatkozás után már kevésbé differenciál a különböző intézmények között, nehezen ismeri fel a segítő attitűdöt.

Az évek óta átmeneti gondoskodásban élő gyermekek esetében a hivatali procedúra elhúzódása és sokszor az adott család számára teljesíthetetlen feltételrendszer miatt, a család már érzelmileg lemondott a gyerek visszakerüléséről.

Ettől eltérő nehézségekkel kell szembenéznünk abban az esetben, ha a gyermek általunk került az állami

gondoskodás keretei közé. Gyakran találkozunk a következő problémákkal:

– A családból való kiemelést általában hosszú család gondozói próbálkozás előzi meg, amely az adott veszélyeztetettséget a család gondozás eszközeivel nem volt képes megszüntetni. A gyermek kiemelése néhány esetben pozitív irányú dinamikát indít be a család életében, amelyek megkönnyítik a visszagondozást, ez azonban nem mindig történik meg.

– Azoknál a családoknál, amelyeket olyan problémák feszítenek, amelyek a szociális munka eszközeivel nem megoldhatók vagy a család együttműködése nem elérhető, ott a család gondozó kettős szorításba kerül. Egyrészt a törvény által előírt módon a családba való visszakerülést kellene segítenie, másrészt tapasztalja, hogy mind a gyermek mind a család ellenérdekelte a visszakerülésben.

▪ *A gyermekjóléti szolgálat család gondozója javaslatot tesz a gyámhivatal felé a kapcsolattartás formájának és módjának megváltoztatására, ha a szülők körülményeiben, életvitelében beállott változás azt indokoltá teszi.*

A család gondozónak fel kell ismernie azt a pillanatot, amikor a család életkörülményeiben történt pozitív változás lehetővé teszi a kapcsolat intenzitásának növelését, illetve a visszahelyezést. Problémát okozhat a kamaszkorban visszahelyezett gyermekek esetében, hogy a család már nem képes visszafogadni őket. Az állami gondoskodásban töltött évek alatt a család szerkezete megváltozhatott, hiába a hétfégi jó hangulatú találkozások, a gyerek a családban betöltött valóságos helyét, szerepét már elvesztette. A család illetve a szülők már érzelmileg sem tudják megtartani őt, egy olyan életszakaszban, ahol normálisnak tekinthető, hogy a kamasz egyébként is gyakran szembehelyezkedik a szüleivel.

▪ *A gyermekjóléti szolgálat család gondozója a családjába visszahelyezett gyermek utógondo-*

zását a gyámhivatal határozata alapján látja el. Az utógondozás célja a gyermek családjába történő vissza illeszkedésének, tanulmányai folytatásának, vagy iskolai végzettségének, szakképzettségének megfelelő munkahely-felkutatás segítése. Az utógondozás során a gyermekjóléti szolgálat család gondozója együttműködik a gyermek otthon, a nevelőszülői hálózatot működtető, illetve a szakszolgálat utógondozójával.

Abban az esetben is, ha a visszahelyezésre valóban megérett a helyzet, a gyermek vissza illeszkedése a családba feszültségekkel járhat. Különösen akkor vezet konfliktusokhoz a visszahelyezés, ha a gyermek előzőleg hosszú időt töltött a családjától távol. Ilyen esetben a család gondozó speciális segítséget is igénybe vehet a problémák megoldásához (pl. családterápia).

Az utógondozás során fontos, hogy építsünk a gyermek otthon nevelőinek, család gondozójának a gyermekkel kapcsolatos tapasztalataira, ismereteire.

■ ELDÖNTETLEN KÉRDÉSEK:

▪ Ha a gyerek otthonban él, mi a feladata a gyermek otthon család gondozójának, mi a gyermekjóléti család gondozójának, munkájuk hogyan ér össze, mik a kompetenciahatárok.

▪ Minthogy a gyermekjóléti család gondozó alig találkozik az otthonban nevelkedő gyerekekkel, hogyan és kitől informálódik arról, hogy a gyerek hogy érzi magát, amikor otthon tölti a hétvégét, hogy pl. elfogadja-e az anyuka új élettársát, stb. (Tapasztalunk az, hogy ha a gyerek a nevelőnárának panaszkodik, akkor leállítják, vagy csökkentik a kapcsolattartást, de senki nem kezeli ezt a helyzetet. Össze lehet hívni a Gyámhivatalban egy beszélgetést erről, mégis folyamatában a probléma megoldatlan marad.)

▪ A gyerek és a külvilág kapcsolatának a kezelése nem megoldott abban

az esetben sem, ha nevelőszülő kijelölése van folyamatban. Innen, a gyermekjóléti szolgálat távlatából úgy látszik, hogy már egy 10 éves gyerekekre is rá van bízva, hogy csupán rokonszenvi alapon döntsön.

■ A HELYETTES SZÜLŐI HÁLÓZAT SZERVEZÉSE

▪ *A gyermekjóléti szolgálat közreműködik a településen a gyermek átmeneti gondozását saját háztartásukban helyettes szülőként vállaló személyek, családok felkutatásában, továbbá tájékoztatást ad számukra az átmeneti gondozás keretében ellátandó feladatokról, illetve a helyettes szülői jogviszonyról. A gyermekjóléti szolgálat nyilvántartást vezet a helyettes szülői férőhelyekről.*

A helyettes szülők beszerzése a jelzőrendszer segítségével működhet nagyon intenzíven: láttunk példát arra, hogy a helyi lapban hirdetés jelentet meg a szolgálat. Előnyben részesülnek a védőnők: abban a speciális helyzetben vannak, hogy bejárnak családokhoz, belülről látják az életüket, személyes élethelyzetüket, a kicsi gyerekek gondozása-nevelése során felmerülő problémákat a szülővel rendszeresen megbeszéljük – személyesebb kapcsolatban vannak a családokkal, mint más intézmények.

▪ Amikor a Gyermekjóléti Szolgálat elmagyarázza a védőnőknek, hogy miért van szükség erre az átmeneti gondozási formára, akkor képesek arra, hogy szelektáljanak, illetve családokat keressenek erre a nagyon nehéz, de szükséges feladatra.

▪ Második körben a Gyermekjóléti Szolgálat szociális munkásai felkeresik az előzetesen tájékoztatott, „beszervezett” családokat, és alapszababban felvilágosítják a feladatról.

Ezen a szűrőn szokott a családok nagy része elveszni, mert megértik a feladat lényegét és nehézségét. Nem érdemes illúziókat kiépíteni, a korrekt tájékoztatás könnyebbé teszi a felkészülést és a valóssá váló feladatvég-

zésnek a problémáját.

Általános jelenség, hogy kevés kerületnek van saját helyettes szülője, szervezetek, illetve átmeneti otthon segítségét veszik igénybe, pedig sokkal gyermekcentrikusabb lenne ez a szolgáltatási forma. Ijesztő a családok számára a felkészítő tanfolyam óraszám, és az, hogy mindkét szülő számára kötelező. Többnyire az anyák vállalják (vállalnák) ezt a segítő munkát. A tájékoztatás során sokan megijednek attól, hogy nem csak „szőke, kék szemű babákkal” kell foglalkozniuk, hanem akár problémás kamaszokkal is.

▪ *A gyermekjóléti szolgálat a települési önkormányzat által működtetett helyettes szülői hálózat szervezése, működtetése érdekében helyettes szülői tanácsadó alkalmazásával folyamatosan segíti a helyettes szülő feladatai ellátásában, illetve ellenőrzi tevékenységét.*

A helyettes szülői tanácsadó folyamatosan segít a gyermek (gyermek) életének folyamatoságának fenntartásában, a szervezésben. A rendszeresen felmerülő nevelési kérdések megvitatásában nagyon tapintatosan kell részt venni, hiszen a gyerekek krízishelyzetben, egy idegen család életrendjébe, értékrendjébe, szokásrendjébe kell beilleszkednie. Ennek koordinálása, átlátása, empátiával átszőtt rendezése tapasztalatot és gyakorlatot kívánna a Gyermekjóléti Szolgálattól, de ezek hiányában végezzük a munkát (előzetes ismeretek hiányában), hiszen nincsenek helyettes szülőink, vagy csak ritkán. Intuíció és józan ész pótolhatja a gyakorlat hiányát.

A kapcsolattartás külön problémákat vet fel az átmeneti gondozás során: pl. ha a szülő kórházban van, akkor is látnia kell a gyermeknek őt: be kell vinni a kórházba, a látogatás után a gyermekben keletkező feszültséget, félelmet, bizonytalanságot a helyettes szülőnek tudni kell „kezelnie”.

A kapcsolattartás más formájában gyakran lehet szükség a Gyermekjóléti Szolgálat családgondozójának konfliktus-kezelési munkájára: a szülő fél-

tekeny lehet a befogadó családra, a befogadó család akár sajnálatból igyekezhet „bekebelezni” a gyereket. A konfliktus kezelésére irányuló munka tartalma lehet: a kapcsolattartás helyének, idejének, határterületének pontos rögzítése, az érzelmi problémák megfogalmazása, azok kezelése a résztvevők számára. Hangsúlyozni kell, hogy ez a szolgáltatás átmeneti, csak a család problémájának fennállásáig tart.

▪ *A gyermekjóléti szolgálatnak abban az esetben is gondoskodnia kell helyettes szülő szakmai segítéséről, illetve ellenőrzéséről, ha a helyettes szülői hálózat létszáma helyettes szülői tanácsadó alkalmazását nem indokolja.*

■ AZ ÖRÖKBEOFODÁSSAL KAPCSOLATOS FELADATOK

A gyermekjóléti szolgálat szerepe az örökbefogadással kapcsolatban kiegészítő jellegű. Minden más tevékenységtől eltérően szűken azokat a feladatokat kell ellátnia, melyeket a jogszabály megfogalmaz. (Ezt azért fontos végiggondolni, mert a gyermekjóléti szolgálat többi szolgáltatásában koordináló, komplex szerepe van.)

▪ *Az átmeneti nevelésbe vett gyermek örökbefogadhatóvá nyilvánítására irányuló eljárás során a gyermekjóléti szolgálat a gyámhivatal megkeresésére környezettanulmányt készít a gyermek szüleinél. Véleményt ad arról, hogy az örökbefogadhatóvá nyilvánítás a gyermek érdekét szolgálja-e.*

Vizsgálandó: vajon a gyermek érdekét szolgálja-e az örökbefogadhatóság.

▪ *A gyermekjóléti szolgálat környezettanulmányt készít az örökbefogadni szándékozó személy családi és lakáskörülményeiről.*

A hangsúly itt azon van, hogy az örökbefogadni szándékozó(k) családi és lakáskörülményeiről kell a környezettanulmányt elkészíteni.

▪ *A gyermekjóléti szolgálat a gyámhivatal megkeresésére figyelemmel kíséri az örökbefogadni*

szándékozó személyhez gondozásra kihelyezett gyermek ellátását, a szülő-gyermek kapcsolat alakulását, a gyermeknek a családba történő beilleszkedését, és a gyámhivatal által kifizetett határidőre megküldi az örökbefogadásra vonatkozó javaslatát.

A gyermekjóléti szolgálat feladata, hogy a tényleges összekerülés legelső periódusában felmérje, s megítélje, a szülő-gyermek kapcsolat megnyugtatóan működik-e, és igény esetén segítséget nyújtson az örökbefogadó(k)nak a gyerek fogadásához, befogadásához.

a Fióka Gyermek és Ifjúságvédelmi Szolgálat és Módszertani Központ munkatársai és a hozzá tartozó kerületek gyermekjóléti szolgálatai: a II., III., IV., X., XI., XII., XIII., XIV. és a XVI. kerület.

Okok, amiért az iskolapszichológusok nem jelentik a gyerekekkel szembeni szexuális visszaéléseket

■ JULIETTE D. G. GOLDMAN ÉS USHA K. PADAYACHI TANULMÁNYA ALAPJÁN

A gyerekekkel szembeni szexuális visszaélések sok szempontból számítanak feltáratlan területnek, annyi azonban biztosan tudható, hogy a megtörtént esetek igen nagy hányada marad ismeretlen, bárki értesül is róla, soha nem jelenti.

Az áldozattá vált gyerekek számára gyakran nagyon nehéz a segítségkérés, megbénítja őket a félelem, a szégyen, e mellett nem bíznak a felnőttekben sem: vagy nem is tudják, mit várhatnak a különböző szakemberektől, vagy nem remélik azt, hogy érdemi segítséget kaphatnak. A rendőrség, az ügyészség és a bíróság módszerei gyakran csak másodlagos viktimizációhoz vezetnek, és többnyire erre erősít rá a média is. Sokkal gyakrabban láthatók, olvashatók olyan esetek, amelyekben nem hittek a gyerekeknek, őket tették felelőssé a történetekért, megalázó és zavarba ejtő vizsgálatokon kellett átesniük, a szexuális bántalmazás felfedése félelmet keltő helyzet volt számukra, az elkövetőket pedig nem vagy nem megfelelően vonták felelősségre, mint olyanok, ahol megnyugtatóan, a gyerek érdekeit figyelembe véve, gyorsan és egyértelműen rendeződtek el az ügyek.

Egyértelmű, hogy a gyerekek számára fokozottan nehéz az őket ért szexuális bántalmazás felfedése, bejelentése, ugyanakkor a szakembereknek mindent meg kell tenniük annak érdekében, hogy minden lehetséges beavatkozási ponton maximalizálják az eset felfedésének valószínűségét.

Számos oldalról lehet ehhez a kérdéshez közelíteni, több kutatás és tanulmány foglalkozott már azzal a kérdéssel, milyen segítséget várnak a gyerekek a szakemberektől, mi segíthet nekik abban, hogy felfedjék a velük történeteket, illetve mi az, ami a szakembereket ráveszi az esetek jelentésére.

Számos szakember kerülhet ilyen esetekkel kapcsolatba, a szexuális bántalmazás felismerésének egyik legfontosabb színtere mégis az iskola lehetne, ezért az iskolapszichológusok, tanácsadók, iskolai védőnők szerepe kulcsfontosságú. Az iskolában dolgozók gyakran az első olyan szakemberek, akikkel egy szexuális visszaélést elszenvedett gyerek találkozik, ezért nagyon sok múlik azon, felismerik és felfedik-e a bántalmazás tényét.

Ebben a tanulmányban egy olyan kutatás eredményeit ismertetjük, amely arra összpontosít, miért nem jelentették a szakemberek a tudomásukra került eseteket. A kutatók nézőpontja szerint ez a megközelítés hozzásegíthet a hiá-

nyosságok felfedéséhez és a megfelelő beavatkozási pontok megtalálásához. Ezért az ausztráliai Queenslandban egy országos reprezentatív felmérést készítettek 122 iskolai tanácsadóval azt feltárandó, hogyan döntenének különböző esetekben, és mivel magyaráznák, ha hallgatnának egy általuk megismert esetről. Az ausztrál helyzet ismertetése nézetünk szerint sokkal több, mint érdekesség, hiszen Magyarországon is ideje lenne, hogy az iskola szerepe komolyan felmerüljön. Gyermekcipőben jár még, de már megkezdődött a védőnők és gyermekorvosok képzése a gyermekbántalmazás témakörében, ugyanakkor nyilvánvaló, hogy az iskoláskorú gyerekek esetében a pedagógusok és az iskola gyermekvédelmis, pszichológus, tanácsadó munkatársai állnak legközelebb ahhoz, hogy felismerjék a jeleket, a megfelelő szakemberhez irányítsák a gyerekeket, és eleget tegyenek jelentési kötelezettségüknek.

■ AZ ISKOLÁBAN DOLGOZÓ SZAKEMBEREK SZEREPE

A gyerekekkel szembeni szexuális visszaélések felismerésében vitathatatlan az iskolák jelentősége, annál is inkább, mivel kutatások tanúsága szerint az áldozatok többsége általános iskolás korú. Ezen korosztály esetében különösen tarthatatlan az az álláspont, hogy az iskola csak oktatási intézmény, és nem terhelhető a gyerek családi, szociális, stb. problémáinak kezelésével. Az iskolában dolgozók az idő jelentékeny hányadában felelősek a gyerekek jólétéért, erkölcsi, szakmai, és némely országban jogi felelősségük is a gyermekeket érő bántalmak felismerése és jelentése. E mellett a többi gyerekekkel, a családokkal és a szűkebb-tágabb közösséggel, környezettel való kapcsolatuk révén egyedülálló lehetőségük van a felmerülő gyanúk megismerésére.

Vevier és Tharinger egy kétszintű modellben írja le az iskolapszichológusok szerepét:

- szaktudással kell rendelkezniük a szexuális gyermekbántalmazás jelenségéről, amellyel a hozzájuk forduló pedagógusok segítségére lehetnek;
- krízisintervenciót kell biztosítaniuk az esetek feltárása után;
- értékelniük kell a magatartási, viselkedési és fizikai jeleket, változásokat olyan esetekben, ahol felmerül a szexuális visszaélés gyanúja;
- jelenteniük kell a tudomásukra jutott eseteket;
- folyamatos közvetett beavatkozást kell biztosítaniuk;
- közvetlen beavatkozást kell biztosítaniuk;
- megelőző tevékenységet kell folytatniuk.

Vevier és Tharinger szerint az első öt feladat jelenti az első szintet, amelyet minden iskolapszichológusnak, tanácsadónak teljesítenie kell, az utolsó kettő pedig a második szintet, amely olyan szakemberek feladata, akik érdeklődnek a téma iránt, és megfelelően képzettek az áldozatokkal folytatott munkára, illetve a preventív beavatkozások tervezésére. Vannak, akik még több szerepet szánnak az iskolapszichológusoknak, szerintük az ő feladatuk a gyerekek és a pedagógusok felvilágosítása a témában, szülői felvilágosító programok szervezése, valamint a közvélemény tájékoztatása is.

Természetesen, ha az iskolában dolgozóktól elvárjuk, hogy hatékony munkát végezzenek a szexuális visszaélések megelőzésében, észlelésében, feltárásában és jelentésében, ismerniük kell azokat a fizikai tüneteket és tipikus viselkedésváltozásokat, amelyekből arra következtetni lehet.

■ AZ ESETEK FELFEDÉSE ÉS BEJELENÉSE

Arról, hogy a ténylegesen megtörténő esetek közül hány kerül a rendőrség, nyomozó hatóságok tudtára, csak sejtések vannak, annyi azonban biztos, hogy az esetek igen kis hányada. Elliot 1985-ben készült tanulmánya szerint a gyermekek sérelmére szexuális bántalmazást elkövetők átlagosan 75 alkalommal vizik véghez tettüket, mielőtt az esetre fény derülne. Ebből a drámai számból egyértelmű a következtetés, hogy az esetek túlnyomó többsége rejtve marad.

Az Egyesült Államokban bevezették a kötelező bejelentés rendszerét, tehát az a gyermekvédelemben, iskolában, egészségügyben dolgozó és szociális munkás, akinek akár csak jó oka van arra, hogy szexuális gyermekbántalmazást feltételezzon, és mégsem jelenti, bűncselekményt követ el. Ennek ellenére számos vizsgálat azt találta, hogy az arra köteles szakemberek mégsem jelentik a tudomásukra jutott eseteket. A szabályozáshoz tartozik egy jóhiszeműségi záradék, ami azt jelenti, hogy ha a bejelentő jóhiszeműen cselekedett, és a vád mégsem bizonyult igaznak, ő akkor sem vonható felelősségre rágalmozásért. Az államok több-

ségében a bejelentés szándékos elmulasztását külön büntetik. Számos amerikai kutatás mutat rá arra, hogy a szexuális gyermekbántalmazás bejelentői igen ritkán iskolában dolgozó szakemberek. Ebben közrejátszik, hogy a pedagógusok és tanácsadók képzése igencsak hiányos e téren.

A helyzet Ausztráliában is államanként eltérő. Queenslandban, ahol a kutatásra sor került, 1998-ig nem volt kötelező az iskolában dolgozók számára az esetek bejelentése. Ekkor megváltozott a szabályozás: „ha egy iskolai dolgozónak tudomására jut olyan információ, mely alapján valószínűsíthető, hogy egy diák védelemre szorul valamiféle külső vagy belső okokból, azt jelenteni köteles az iskola igazgatójának, ha a feltételezett elkövető maga az iskola igazgatója, akkor a helyi önkormányzat oktatásügyi előadójának. Ha a vád gyermekbántalmazást is tartalmaz, és a feltételezett elkövető iskolán kívüli személy, az igazgató köteles az esetet a rendőrségnek jelenteni.

■ KUTATÁS

Ez a vizsgálat azt tűzte ki céljául, hogy feltárja azokat a tényezőket, amelyek visszatartják az iskolapszichológusokat a szexuális gyermekbántalmazás bejelentésétől. Az államban dolgozó összes – 283 – általános és középiskolában, iskola-előkészítőben és nevelési tanácsadóban dolgozó iskolapszichológus és tanácsadó egy kérdőívet kapott kézhez, amelyet közülük 122-en (44%) küldtek vissza.

A kérdőívben hipotetikus eseteírásokat olvashattak négy gyerekről és tüneteikről. Az esetek különböző mértékű szexuális visszaéléseket tartalmaztak, valamint háttér információt a családról, a gyerek koráról, és a nála megfigyelhető tünetekről, jelekről.

Minden eseteírás után öt kérdés következett, a válaszokat pedig egy négyfokú skálán kellett jelölni. Az első kérdés arra vonatkozott, mennyire volt erős a megkérdezett szakember gyanúja, hogy a gyerek szexuális bántalmazást szenvedett el. A második azt firtatta, milyen valószínűséggel jelentenék az esetet a megfelelő hatóságoknak, a harmadik pedig azt, hogy akkor is jelentenék-e az esetet, ha a gyerek ragaszkodna ahhoz, hogy semmi nem történt. Az utolsó két kérdésnél a döntésüket befolyásoló különböző tényezőket kellett mérlegelniük.

■ *Az első esetben egy 8 éves fiúnál hirtelen magatartásváltozás figyelhető meg az iskolában, és tanulmányi eredménye is váratlanul visszaesik. Az iskolapszichológus szomorúnak és visszahúzódnak találja. Beszélgetésük során a gyerek egy férfit rajzol, és azt mondja, az egy nagyon rossz ember, de nem tesz említést szexuális bántalmakról.*

Mint azt az 1. táblázat mutatja, a férfi pszichológusok mindegyike úgy döntött, bejelenti ezt az esetet. Azok a pszichológusnők, akik a nem jelentés mellett határoztak, nagyrészt az illetékes hatóságokban nem bíztak (78%). Több mint felük attól tartott, hogy a bejelentés következtében felbomlana a család, és tartottak az iskola vezetésének rosszal-

lásától is.

• *A második esetben egy kilenc éves kislányról olvashattak a szakemberek, aki visszahúzódó, félsős, és állandóan csimpaszkodik a felnőttekre. Nagyon korán érkezik az iskolába, és sokáig marad. Az iskolapszichológussal folytatott beszélgetés során megemlíti, hogy a babának, akivel játszik, szerencsére nem kell pisilnie, és így Tom sem tudja piszkálni. Semmiféle direkt utalást nem tesz szexuális visszaélésre.*

A második táblázatból kiderül, hogy az iskolapszichológusok több mint 80%-a ezt az esetet is jelentené. A nem jelentő kisebbség fő oka erre az a meggyőződésük volt, hogy itt nincs semmiféle bizonyíték szexuális bántalmazás meg-

történetére (férfiak 89%, nők 73%). A hatóságokba vetett bizalom hiánya itt is közepes vagy erőteljes hatással volt a nem jelentő nők 70%-ára. A jelentést nem tevő nők fele és férfiak harmada érezte úgy, hogy a korai, nem megalapozott váddal megrendítenék a család társadalmi helyzetét.

• *A harmadik esetben egy 14 éves lány szóban beszámol nagymamájának és az iskolapszichológusnak arról, hogy szexuálisan bántalmazták. Viselkedésére visszahúzódás és szomorúság jellemző. Direkt módon felfedi, mi történt vele.*

Érdekes módon, ebben az esetben is volt a szakemberek között 10%, akik úgy döntöttek, hallgatnak az esetről. A nem jelentés vezető indoka férfiak esetében a bizonyítékok

1. AZ ISKOLAPSZICHOLOGUSOK DÖNTÉSE AZ ELSŐ ESET BEJELENTÉSÉRŐL ÉS A NEM JELENTÉST BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

	férfiak				nők			
	esetszám		%		esetszám		%	
Jelentené az esetet a hatóságoknak	52		100		59		87	
Nem jelentené az esetet	0		0		9		13	
Döntésében a következő faktorok:	Nem volt rá hatással (%)		Csekély hatása volt (%)		Közepes hatása volt (%)		Erőteljes hatása volt (%)	
	férfiak	nők	férfiak	nők	férfiak	nők	férfiak	nők
Nincs vagy nagyon kevés bizonyíték	0	67	0	11	0	0	0	22
Nincs annyi bizonyíték, ami miatt megérné megszegni a titoktartást	0	22	0	56	0	0	0	22
A bejelentés szétzúrná a családot	0	22	0	22	0	22	0	34
A bejelentés megrendítené a család társadalmi helyzetét	0	33	0	33	0	22	0	11
Az illetékes hatóságok nem megbízhatóak	0	22	0	0	0	56	0	22
Félelem a rágalmozási pertől	0	67	0	11	0	11	0	11
Félelem az iskola vezetésének rosszallásától	0	63	0	37	0	0	0	0

Egy válaszadó több választ is megjelölhetett, így a kategóriák összege nem 100%.

2. AZ ISKOLAPSZICHOLOGUSOK DÖNTÉSE A MÁSODIK ESET BEJELENTÉSÉRŐL ÉS A NEM JELENTÉST BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

	férfiak				nők			
	esetszám		%		esetszám		%	
Jelentené az esetet a hatóságoknak	43		83		55		82	
Nem jelentené az esetet	9		17		12		18	
Döntésében a következő faktorok:	Nem volt rá hatással (%)		Csekély hatása volt (%)		Közepes hatása volt (%)		Erőteljes hatása volt (%)	
	férfiak	nők	férfiak	nők	férfiak	nők	férfiak	nők
Nincs vagy nagyon kevés bizonyíték	11	18	0	9	56	46	33	27
Nincs annyi bizonyíték, ami miatt megérné megszegni a titoktartást	45	18	33	46	22	36	0	0
A bejelentés szétzúrná a családot	44	20	33	60	22	10	0	10
A bejelentés megrendítené a család társadalmi helyzetét	44	30	22	20	11	30	22	20
Az illetékes hatóságok nem megbízhatóak	44	0	44	30	0	50	11	20
Félelem a rágalmozási pertől	67	40	33	40	0	10	0	10
Félelem az iskola vezetésének rosszallásától	77	56	11	44	0	0	11	0

Egy válaszadó több választ is megjelölhetett, így a kategóriák összege nem 100%.

hiánya, nők esetében a gyerek bizalmának elvesztésétől való félelem volt. Felmerült még a hatóságok megbízhatatlansága, és a család széthullásától való félelem is. A jogi következményektől, vagy az iskolavezetés helytelenítésétől szinte senki nem tartott.

▪ *A negyedik esetben egy nyolc éves kislány egyre visszahúzódóbbá válik, éjszaka bepisil, nyughatatlan, ideges és fásult, apatikus. Rajzai infantilisak. Homályos említést tesz egy szörnyről, aki levettközet és lefényképez egy kislányt, de nem beszél arról, hogy szexuális visszaélés áldozata lett volna.*

Itt a férfiaknak csupán 6%-a nem jelentené az esetet, míg ez az arány a nők esetében csaknem 20%. A férfiak fő indó-

ka a bizonyítékhány mellett a hatóságokba vetett csekély mértékű bizalom volt. A nők 58%-ánál a bizonyítékok hiánya közepes vagy erőteljes hatással volt arra, hogy az esetet nem jelentenek be, a többi faktornak elhanyagolható jelentőséget tulajdonítottak.

■ AZ EREDMÉNYEK ÖSSZEGLZÉSE

A vizsgálat egyértelmű eredménye, hogy az iskolapszichológusok nem jelentenek minden olyan esetet, amelyekben felmerül bennük a gyanú, hogy egy gyermeket szexuális bántalom ért. Indokaik között meghatározó a bizonyítékok hiánya, valamint az, hogy nem bíznak az illetékes hatóságokban.

3. AZ ISKOLAPSZICHOLOGUSOK DÖNTÉSE A HARMADIK ESET BEJELENTÉSÉRŐL ÉS A NEM JELENTÉST BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

	férfiak				nők			
	esetszám		%		esetszám		%	
Jelenténé az esetet a hatóságoknak	48		92		61		90	
Nem jelentené az esetet	4		8		7		10	
Döntésében a következő faktorok:	Nem volt rá hatással (%)		Csekély hatása volt (%)		Közepes hatása volt (%)		Erőteljes hatása volt (%)	
	férfiak	nők	férfiak	nők	férfiak	nők	férfiak	nők
Nincs vagy nagyon kevés bizonyíték	0	17	33	33	67	50	0	0
Nincs annyi bizonyíték, ami miatt megérné megszegni a titoktartást	33	16	33	16	33	67	0	0
A bejelentés szétzúrná a családot	33	17	67	33	0	50	0	0
A bejelentés megrendítené a család társadalmi helyzetét	33	14	67	43	0	29	0	14
Az illetékes hatóságok nem megbízhatóak	33	29	33	14	33	29	0	29
Félelem a rágalmozási pertől	100	50	0	17	0	33	0	0
Félelem az iskola vezetésének rosszallásától	66	50	33	33	0	17	0	0

Egy válaszadó több választ is megjelölhetett, így a kategóriák összege nem 100%.

4. AZ ISKOLAPSZICHOLOGUSOK DÖNTÉSE A NEGYEDIK ESET BEJELENTÉSÉRŐL ÉS A NEM JELENTÉST BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

	férfiak				nők			
	esetszám		%		esetszám		%	
Jelenténé az esetet a hatóságoknak	49		94		54		81	
Nem jelentené az esetet	3		6		13		19	
Döntésében a következő faktorok:	Nem volt rá hatással (%)		Csekély hatása volt (%)		Közepes hatása volt (%)		Erőteljes hatása volt (%)	
	férfiak	nők	férfiak	nők	férfiak	nők	férfiak	nők
Nincs vagy nagyon kevés bizonyíték	0	25	67	17	33	50	0	8
Nincs annyi bizonyíték, ami miatt megérné megszegni a titoktartást	33	25	67	42	0	33	0	0
A bejelentés szétzúrná a családot	33	27	77	46	0	27	0	0
A bejelentés megrendítené a család társadalmi helyzetét	67	46	33	46	0	9	0	0
Az illetékes hatóságok nem megbízhatóak	33	27	33	36	0	27	33	9
Félelem a rágalmozási pertől	67	46	33	27	0	18	0	9
Félelem az iskola vezetésének rosszallásától	33	46	67	46	0	0	0	9

Egy válaszadó több választ is megjelölhetett, így a kategóriák összege nem 100%.

■ BIZONYÍTÉKHIÁNY

A négy esetet összevetve a bejelentés elmulasztásának legjellemzőbb oka az volt, hogy a szakemberek nem érezték elegendőnek a tudásukra jutott bizonyítékokat. Nem voltak teljesen biztosak abban, hogy szexuális visszaélés történt, és nem akartak addig jelentést tenni, amíg kézzelfoghatóbb bizonyítékokhoz nem jutnak. Bár ez a kutatás meglehetősen alacsony esetszámmal dolgozott, egyértelmű, hogy ez a fajta bizonytalanság húzódik meg a legtöbb ilyen esettel szembekerülő szakember döntései mögött. Néhány érv – mint például a szakmai titoktartás, a gyerek kifejezett kérése, vagy az eljárás hatékonyságától, káros hatásától való félelem – természetesen akkor is kérdésessé teszi a bejelentés ügyét, amikor a szakember tökéletesen biztos abban, hogy megtörtént a gyerek szexuális bántalmazása, ám ez a biztos tudás mégis magabiztosabbá teszi a szakembereket a teendőket illetően. Viszont akkor, ha attól tartanak, hogy valójában nem is történt semmi sem, érthető módon felerősödnek a bejelentés kedvezőtlen mellékhatásaitól való félelmek.

Ugyanakkor minden itt leírt eset tartalmazott olyan, a szóban forgó gyerekeknél megfigyelt viselkedésváltozásokat, melyek kapcsolatba hozhatók a szexuális gyermekbántalmazással. A gyermek korának nem megfelelő szexuális viselkedés (csimpaszkodás, ölelgetés, flörtölés a felnőttekkel, nyilvános önkielégítés), öncsonkítás, visszaesés a szobatisztaságban, a nemi szerep zavara, állandó korai érkezés és késői maradás az iskolában, vonakodás a levetkőzéstől és a testnevelésórákon való részvételtől, gyakori apa vagy más férfi hozzátartozó által igazolt hiányzások, szökések, a gyerek rajzaiban, játékában megjelenő jelek, valamint a molesztálásról tett említései mind a figyelmeztető jelek közé tartoznak. Ritkán jelentkeznek önmagukban, és közülük egy-egy megjelenése még nem feltétlenül jelenti, hogy szexuális visszaélés történt. De ha kettő vagy több ezen tünetek közül megjelenik egy gyereknél, ott már igen nagy valamiféle szexuális trauma valószínűsége. Így az a tény, hogy az iskolapszichológusok egy része úgy érezte, nincs elég bizonyíték a szexuális gyermekbántalmazás megtörténte, azt is mutatja, hogy nem elég pontosan ismerik annak tüneteit és jeleit. Mindez csak tovább hangsúlyozza, mennyire fontos lenne az iskolában dolgozók folyamatos képzése és továbbképzése ezen a téren.

■ A HATÓSÁGOK NEGATÍV MEGÍTÉLÉSE

Meghatározó volt e mellett az illetékes hatóságokba vetett bizalom hiánya, különösen a női válaszadók körében.

„A bírósági eljárás lehetővé teszi, hogy a bántalmazott gyerekek visszakerüljenek abba a környezetbe, ahol bántották őket, mivel a gyerekeket annyira feldúlja az eljárás, hogy képtelenek teljes mértékben eredményesen tanúszkodni.”

„A hatóságok képtelenek megvédeni a gyereket a tovább-

bi bántalmazástól, hiszen rettenetesen túlterheltek, és óriási az ott dolgozók fluktuációja. Nem tudnak egy ilyen esetre kellő figyelmet fordítani, közben pedig a gyerek csak még nagyobb veszélyben van, mint annak előtte.”

„Egyáltalán nem bízom abban, hogy a hatóságok képesek megvédeni a gyereket. Nagyon sok ilyen esetet láttam már. A végén a gyerekek és a család mindig ott marad egy végtelenül kiszolgáltatott helyzetben, kezeletlen, összevarratlan nyílt sebbel.”

„Nagyon megnehezíti az ilyen esetek jelentését az, hogy az iskola dolgozói nem kommunikálnak egymással, valamint hogy az iskola és a családsegítő szolgálat munkatársai kölcsönösen nem bíznak egymásban, és nem tisztelik egymást. Folyamatos az egymásra mutogatás, a felelősség elhárítása.”

Egyértelmű feladat lenne a gyermekek védelmében érintett különböző szakemberek közti kommunikáció javítása, az ismeretek és a bizalom fokozása. Az iskolában dolgozóknak – és minden más potenciális bejelentőnek – pontosan tisztában kellene lennie azzal, mi az eljárás, mi történik egy ilyen bejelentés után.

■ JOGI BONYODALMAK

Az iskolapszichológusok egy része úgy véli, hogy egy ilyen eset bejelentése nem szolgálja a gyerek érdekét, és akaratával sem egyező, hiszen a gyerekek sokkal inkább támogatásra és tanácsadásra van szükségük, mint végeláthatatlan jogi procedúrára.

„Ahogy 12 éves kor körül fejlődik a gyerekek nemi identitástudata, azt is egyre jobban értik, mit jelent a szexuális bántalmazás. Amikor felfedik egy ilyen élményüket, általában érzelmi segítségre, támogatásra vágnak, nem jogi lépésekre.”

„Óriási a különbség a között, hogy egy gyerek jogi útra akarja-e terelni a dolgokat, vagy terápiás segítségre szorul. Ez utóbbi jár neki az eset bejelentése nélkül is.”

„Könnyű játszani a jótevőt, és jelenteni az esetet, és közben tudomást sem venni arról, mennyi sérelem és fájdalom éri a gyereket a jogi eljárás útvesztőiben.”

„Megszámlálhatatlanul sok továbbképzésen vettem már részt. Mégis, amikor egy valódi esettel kerülök szembe, meggyőződésem, hogy a diáknak jobb, ha kikerüli az ügyészi és bírósági szakot, persze ha egyébként biztonságban van. Más hatással van egy ilyen ügy az általános iskolásokra, mint a gimnazistákra.”

Ezekből a véleményekből látható, hogy az iskolapszichológusok egy része ellenzi az esetek bíróság elé kerülését, de kész arra, hogy támogatást és segítséget nyújtson az áldozatnak. A kevésbé súlyos és egyszeri visszaélések esetén valóban felmerülhet, hogy a jogrendszer nem lesz képes megfelelő megoldást nyújtani, míg az áldozat pszichés támogatása egyértelműen szükséges. Hasznos lehetne ilyenkor egy többféle szakemberből – rendőrök, szociális szakemberek, pszichológusok, egészségügyi dolgozók – álló

bizottság, mely értékelné az eseteket ebből a szempontból. Közös vizsgálhatnák az eseteket, és eldönthetnék, feltétlenül szükséges-e bíróság elé kerülnie, vagy kielégítően rendezhető terápiás eszközökkel is. Így ez a döntés nem az adott szakember személyes-szakmai megítélésén múlna, ugyanakkor csökkenthetné félelmüket a bejelentés káros hatásaitól. Fontos lenne továbbá az iskolapszichológusok képzésében hangsúlyozni azt a tényt, hogy a szexuális bántalmazás újbóli előfordulását szinte kizárólag az esetek bejelentésével lehet megelőzni. Természetesen a bejelentés hatásainak kezelésére is fel kell készülniük.

■ IGAZTALAN VÁDOK

Gyakori – különösen a média által felnagyított – vélekedés, hogy a gyerekek gyakran keverik össze fantáziáikat a valósággal, és találnak ki történeteket azért, hogy magukra vonják a figyelmet.

„Szükségtelen vakon hinni ezeknek a történeteknek. Manapság a tizenévesek szeretnek drámai történeteket kitalálni, csak hogy szüleiket megbüntessék.”

Egy-egy ilyen eset természetesen megtörténhet, de valószínűleg a gyerekek nagyon ritkán állítanak ilyesmit ok nélkül. Mindenképpen hasznosabb hozzáállás az összes szexuális bántalmazásra vonatkozó közlést komolyan venni, és még, ha igaztalannak is bizonyul, megnézni, mi vitte a gyereket erre a vádaskodásra, mint megkérdőjelezni szavahihetőségét egy ilyen esetlegesen nagyon súlyos helyzetben. A gyerek viselkedésének, tüneteinek megfigyelése, veszélyeztetettségi foka a bántalmazás szempontjából, és annak áttekintése, miért hazudna, közelebb vihet az adott eset megítéléséhez.

■ KONKLÚZIÓ

A kutatás eredményei a Magyarországi helyzet átgondolása szempontjából is rendkívül érdekesek. Az ausztrál vizsgálatban az esetről hallgatók aránya egyetlen esetben sem érte el a 20%-ot, ami annak fényében ugyan nem jó arány, hogy ebben a kisebbségben is felmerült a szexuális bántalmazás gyanúja, az viszont a mérleg pozitív oldalára tehető, hogy a négyből három esetben 90%-ot meghaladó volt a férfi pszichológusok és szintén igen magas a nők bejelentési hajlandósága. Egy hasonló magyar vizsgálat hiányában csak azt a feltételezést engedhetjük meg magunknak, hogy nálunk ezek az arányok jóval alacsonyabbak lennének. Ennek oka pedig elsősorban nem abban keresendő, hogy ne ismernék fel a tüneteket, bár nyilvánvalóan ezen a téren is hasznos lenne több célirányos képzés, ennél nagyobb probléma, hogy a gyerekekkel kapcsolatba kerülő szakemberek számára nem nyilvánvaló, mikor, milyen esetben kinek kell beszámolniuk gyanújukról vagy a tudomásukra jutott esetekről. Ha valaki – pedagógus, pszichológus, szociális munkás, védőnő, gyermekorvos – tudja is, hogy erkölcsi és jogi kötelessége a gyerek védelmének érdekében bejelentnie bármiféle szexuális visszaélést, nem egyértelmű szá-

mára, hogy kinek kell szólnia. Mi lesz az esettel, ha a gyermekjóléti szolgálatot értesíti? Valóban garantálni tudják a gyerek védelmét, és ő is visszajelzést kap majd arról, mi történik? Mit várnak tőle, ha a rendőrséghez fordul, felelőssé tehető később, ha az eset nem bizonyosodik be?

A kutatás tapasztalatai szerint ezek a kérdések még azokat a szakembereket is foglalkoztatják, akik előtt a bejelentés lépései teljesen tisztázottak. Az egyik legmeglepőbb adat, hogy minden tízből egy – jelentésre törvény által kötelezett – pszichológusnőt akkor is visszatartott a bizonyítékok hiánya, amikor nem rajzokból vagy utalásokból kellett értenie, hanem a gyerek direkt módon elmondta neki, hogy szexuális bántalmazás áldozata. Bár érthető, hogy súlyos egy ilyen vád, és pusztá felmerülése is nagyon nehéz helyzetbe sodorhat egy családot, a szakembereknek meg kell érteniük, hogy az ő szerepük nem azonos a nyomozó- és a vádhatóságokéval. Nem kell bizonyítékokat gyűjteniük, és mérlegelniük, elég-e egy vádemeléshez, egy per megnyeréséhez, ami bizonyítható. Viszont minden, gyermekekkel kapcsolatba kerülő szakembertől elvárható lenne, hogy a maga területének megfelelően tisztában legyen a szexuális gyermekbántalmazás fizikai jeleivel, illetve azzal, hogyan változtatja meg egy ilyen trauma a gyerek viselkedését, milyen tünetek vagy tünetegyüttesek utalnak szexuális visszaélés elszívására. Tudható, hogy ezek a gyerekek kiszolgáltatott helyzetben vannak, és a tünetek egyik fő jellemzője, hogy magukba fordulnak, visszahúzódóak lesznek, nem nyílnak meg a felnőttek felé, akikben bizalmukat veszítik, ezért sok esetben nem tudnak nyíltan segítséget kérni, és kulcsfontosságú, hogy a velük kapcsolatba kerülő felnőttek észreveszik-e a jeleket. Amire ezeknek a gyerekeknek szükségük van, az nem egy kikezdehetetlen, tanúkkal és tárgyi bizonyítékokkal megtámogatott vádirat, hanem valaki, aki jelezni tudja: látja, hogy baj van, és mindenképpen segíteni fog.

Ugyanígy a gyermekekkel foglalkozó szakemberek szereptévesztésének tartom, ha azért nem tesznek egy-egy ilyen ügyben lépéseket, mert kifogásolhatónak tartják a rendőrség módszereit, és helytelenítik azt, ahogy a gyerekekkel a nyomozás, vádemelés, majd a per során bánnak. Fontos rámutatni az eljárás rossz, a gyerek további sérülését okozó pontjaira, de ez nem lehet ok arra, hogy a szexuális visszaélés folytatódjon. Attól, hogy a gyerekeket nem tesszük ki a jogi eljárás negatív hatásainak, az a rendszer sem működik majd jobban.

Minden velük kapcsolatba kerülő szakembernek tudatosítania kell, hogy a gyerekeknek minden körülmények között joguk van a szexuális bántalmazás bármely formájától való védelemhez, és mivel igen nehezen kérnek segítséget, olvasni kell a jelekből, majd a legkisebb gyanú esetén is további lépéseket kell tenni, hogy egyéni tudatlanság, bizonytalanság vagy félelem, pesszimizmus miatt egyetlen gyerek se maradjon ellátatlanul.

Neményi Eszter

Tűzoltás vagy családgondozás?

2002-ben diplomáztam a Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskolán általános szociális munkás szakon. Július óta a Veszprém Megyei Jogú Város Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálatánál dolgozom családgondozóként. A gyermekjóléti szolgálatnál eddig eltöltött fél évem során egyik legkedvesebb esetem volt Andris története. Ebben biztos közrejátszott az is, hogy széles körben rendkívül pozitív eredményt tudtunk elérni rövid idő alatt. A gyermekjóléti, gyermekvédelmi munka területén egy-egy ilyen eset nagy kincs, kívánom, hasson igazi erőlevesként minden gyerekkel foglalkozó, gyerekekért dolgozó szakember megtépázott lelkének.

■ AZ ESET

A Városi Rendőrfőkapitányság tett javaslatot Andris védelembe vételére a gyámügynél, mert ellene gyújtogatás ügyében vizsgálat folyt. A kisfiú esete a gyermekjóléti szolgálatához került, a családdal való kapcsolatfelvétel lehetőségét én kaptam meg.

Családgondozói munkámban nagy jelentőséget tulajdonítok az első találkozásnak. Töreksem arra, hogy ez családi környezetben, a kliensek lakásán történjen meg, amikor csak lehetséges. Ez a kliens számára nagyobb biztonságot és kevésbé modoros viselkedést biztosít. A családgondozó számára viszont nincs nagyobb segítség, ha a családot tudja hová beilleszteni. Ennek jelentősége, a problémamegoldó folyamatra gyakorolt hatása egy külön elemzést megérne.

Első családlátogatásom során a nagymamával és Andris testvérével tudtam csak találkozni, az édesanya még dolgozott, Andris pedig iskolában volt. A nagymama elmondta, hogy lánya egyedül neveli két fiát, férjétől két éve vált el tizenöt év házasság után. A lakás berendezése átlagos, (más gondozott családokéhoz viszonyítva bőven átlagon felüli) rendezett, tiszta. A gyújtogatásról annyit mondott el a nagymama, hogy egy volt orosz katonai művelődési otthon színpada lett a lángok martaléka.

Andrissal és édesanyjával másnap, lakásukon találkoztam, előre megbeszélt időpontban. Andrist leginkább az Utánam srácok „Berkés Gáboraként” tudom megjeleníteni. Előző nap már felvettem a kapcsolatot iskolájának ifjúságvédelmi felelősével, aki

kedves, de fegyelmezetlen gyerekként jellemezte Andrist.

A gyerekek édesanyjukkal való kapcsolatát kifejezetten szorosnak, vidámnak és őszintének éreztem. Mindkét fiú erős kötődést mutatott az édesanya iránt, amelynek viszonzása az anya részéről is hasonló volt. Látzott, hogy nagyon szeretik egymást, tisztában vannak saját és a másik hibáival is, de nyíltan fejezték ki valamennyien a másik jelenlétére, szeretetére való igényüket. Úgy gondolom, nincs az a családgondozó, aki ezek után nem a legpozitívabban igyekszik fordulni a családhoz, illetve annak problémáihoz. Elvált, a gyereket, gyerekeket nevelő szülőknél ez nem ritka jelenség. A szülő és gyermeke közötti szoros kapcsolatnak gyakran következménye, hogy ez a kötődés a családtagok szabadságát korlátozza, s a gyermek személyiségfejlődését pedig vagy időlegesen, vagy tartósan akadályozza.

Andrisék családjában éppen az volt a csodálatos, hogy egymást egyéniségként tudták kezelni. Az édesanya kérésére a nagyszülők felváltva vigyáznak a gyerekekre délutánonként. Andris gyújtogatása óta a felügyelet mindennapos. Andris őszintén elmondta, hogy barátaival gyufáztak a színpad alatt, és amikor az lángra lobbant, ő egyedül ott maradt. Megpróbálta a tüzet eloltani, de a száraz deszkán a tűz gyorsan terjedt. A tűzoltókat a bátyja értesítette.

Nagyon fontosnak érzem a szociális munkában a mérlegelést. A gyermekjóléti munkában sokszor pillanatok alatt kell felmérnünk, hogy saját szerencsétlenségének vagy esetleg környezetének áldozatával, egy meg-

tévedt fiatallal, illetve valódi fiatalos bűnelkövetővel állunk-e szemben.

Ez az eset is jól mutatja a gyermekjóléti munka kettősségét: egyrészt hatósági előkészítő feladatát, másrészt segítő szerepét.

■ MIT IS ÉRTEK EZ ALATT? ...ÍZZUK TOVÁBB ANDRIS ESETÉT.

A kérkező helyszínelő rendőrtiszt megnyugtatta az édesanyát és Andrist is, hogy annak idején gyerekként ő is felgyújtotta az erdőt. A megnyugtásnak ezt a formáját rendkívül pozitív megnyilvánulásként értékelem. Az anyja elmondása szerint ekkor kezdett megnyugodni, hogy nem veszik el (!) tőle gyermekét. Egészen addig nem volt benne biztos, amíg nem ismertem vele a gyermekjóléti rendszer családközpontú működési „vázlatát”.

Andris esetében speciális büntetésre gondoltam. Erősen hasonlít a népi gyógyászatban már bevált „kutya-harapást szőrével” módszerre. Én bízom abban, hogy még annál is hatékonyabb!

Andrisnak látogatást kellett tennie a tűzoltóságban, meg kellett ismerkednie a tűzoltók életével, munkájával, az oltóeszközökkel és a gyújtogatók által okozott kárral. A gyermekjóléti szolgálat vezetője támogatta ötletemet, és az ő segítségével sikerült felvennünk a kapcsolatot a tűzoltóparancsnokkal.

Andrist személyesen kísérem el az Óvári Ferenc Tűzoltólaktanyába, ahol parancsnoki (ezredesi!) fogadtatásban részesült. A tűzoltóparancsnok kemény kézfogás után megkérdezte tőle, hogy ő biztosít-e munkát embereinek. Ezután Andris elbeszélgetett a

tűzoltókkal, elmesélve azt is, hogy miért jött ide. Több mint két órán keresztül tanult „tűzoltóul”, amelynek tanulságait néhány nap múlva három oldalas fogalmazásban foglalta össze.

■ ENNEK TÖBB HASZNA IS VOLT:

Andris tettét önállóan is végiggondolta úgy, hogy közben megszabadulhatott meggondolatlan tettének nyomasztó súlyától.

Már a Tűzoltóságnál tett látogatás során kifejezett érdeklődést tanúsított e nemes hivatás iránt. A beszélgetés során erre többször utalt is.

Andris fogalmazását nyugodt szívvel csatoltam a védelembe vétel elutasításához.

A három oldalas fogalmazás három mondatból állt, durva helyesírási hibákkal ékesítve, írásjeleket minimálisan használt, a legtöbbször azokat is rosszul.

Andris felzárkóztatását intézményünk kiváló fejlesztőpedagógusa vállalta, magyar és matematika tantárgyakból.

Biztos vagyok abban, hogy a gyermekjólét területén dolgozó szakemberek valamennyien a „legnagyobb nyereséget, a legkisebb veszteség mellett” elvet vallják a magukénak. E nélkül a családokkal való munkának nem sok értelme van, véleményem szerint. Tévesnek gondolom azt a megközelítést is, amikor a gyermekjóléti szakember a család diszfunkcionális hatásaitól frusztrálva vagy a gyerek („mert végül is gyermekjólétisek vagyunk”) vagy a szülők mellett köteleződik el („mert ez egy olyan gyerek...”). Ezen a pályán soha nem felejtethjük el, amit munkakörünk is jelez: CSALÁDgondozók vagyunk. Ebbe beletartozik mindenki, aki a gyerekekkel kapcsolatban van, vagy éppen nincs.

Visszatérve a nyereségre, mint a kiemelt legfontosabb részére.

Mi a családnak a nyereség? A családi működés helyrebillenése, majd megszilárdulása, amely a legkevesebb kárral történik.

Az egyén (Andris) szempontjából,

(úgy gondolom) nem kell tovább elemezni a nyereséget. Ő ma is kapcsolatban van velünk, fejlesztőpedagógushoz jár a már jelzett tantárgyakból. A bukás feltételezhetően elkerülhető lesz. Andris tagja az intézményünk és kollégáim által működtetett ifjúsági klubnak is. A nagyszülőket tehermentesítettük, a gyerekek tanulószobások lettek. Talán elértük azt a fontos lélektani változást is, amit a megbánás, a cselekedettel okozottak belátása indított el.

A család (az anya, a testvér, a nagyszülők és Andris) megnyugodott, hisz 6m2 kiégett színpadrész miatt nem váltak megbélyegzettek, nem kellett hosszú hónapokat keserű szájjal eltölteniük, büntetésként megélve a gyermekvédelem rendszerében.

Az iskola a gyermek és a szülő számára nem büntető intézményként jelent meg, ettől függetlenül ők is megbeszéltek Andrisal meggondolatlan-ságát.

A tűzoltók mellett, hogy preventív munkát végeztek - amelynek lehetséges további szerepén a jövőben érdemes lenne elgondolkodni - a maguk oldalára állították nyílt és elfogadó viselkedésükkel a tüzet játékként kezelő kislit.

Intézményi szinten nem tekintem haszontalannak azt sem, hogy a tűzoltóság, a CSSK és a Gyermekjóléti Szolgálat közelebb került egymáshoz.

A Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálat hosszú távú pozitív megítélését azok a kliensek (szülők, nagyszülők, gyerekek) segítik elő leginkább, akik az adott időben, adott helyzetben a legmegfelelőbb humánus segítséget kapták.

Nem kevésbé tartom fontosnak azt sem, hogy az egyének, családok mellett a legkülönbözőbb intézmények is pozitív képet alkothassanak rólunk. Ha e kettő párhuzamban halad, a családok és gyermekek méltó szolgálata ki fogja vívni egyre magasabb rangját a magyar társadalomban is.

■ ÖSSZEZÉS

2001. karácsonyán Édesapámat megleptük egy Monty Roberts könyvvel, Az igazi suttogóval. Ez a könyv így már Celldömölk egyik iskolájában kötelező olvasmány. Ugyanezen karácsonyon feleségemtől kaptam egy másik Monty Roberts könyvet, A lovak és emberek. Monthy Roberts nem gyermekvédelmi szakember, mégis sokat segített abban, hogy higgyek benne: a világ, az emberek kommunikációjának fejlődése, a felzárkóztatás csak „szelíd módszerekkel” érhet el ma már maximális eredményt. A világ maga is ebbe az irányba akar fejlődni. Elég a PET, GORDON stb. sikereire, térhódítására tekinteni. Aki a gyermekjólét rendszerében szolgál, maga is tudja, a családgondozás széles, sokkal szélesebb területet kell hogy kapjon, mint a hatósági előkészítő munka. Munkánk alapjának a proaktív odafordulást tartom, s emellett közösen a családdal (!) csak olyan elvárást szabad kitűznünk, amelynek teljesítése sem a család, sem pedig a segítő képességeit és lehetőségeit nem haladja meg. Szerencsésebbnek érzem a több és többszöri támogatást, és az apró, de sok bizonyítást lehetővé tevő elvárásteljesítést.

A védelembe vétel nem lehet cél, csupán eszköz. A biztonságot nyújtó intézményi, a kiváló kollegiális háttér, a játékosság, a humor, a „cinkosság”, a türelem sokat tehet a kliensek elfogadásában, a feljük irányuló tolerancia erősítésében, gondjaik megoldásának segítésében. Ha ezek mellett soha nem felejtjük el, milyen gyerekek is voltunk annak idején, illetve családban és személyben is megtanulunk gondolkodni, biztos, hogy sok öröm ér mindnyájunkat ezen a pályán.

Dörnyei Balázs

Az Európai Unió szegénység és társadalmi kirekesztődés elleni stratégiája

■ EU MELLÉKLET

Aktualitása nem kérdés, mégis külön ajánljuk olvasóink figyelmébe az idén formálisan is hangsúlyossá váló Európai Unió állandó mellékletünket, amely minden tanulmányával az Unióban sajnos egyáltalán nem a központban lévő család- és gyermekpolitikákat hozza közelebb a hazai gyermekvédelemben dolgozókhöz. Lapunkban vezető téma a családok és gyermekek jól-léte, jelene és jövője, ezért kiemelten fontosnak tartjuk ezeknek a kérdéseknek a bemutatását egy távolabbi számszögből: Európából. Az első tanulmány a lehető legtágabb fókuszról – a társadalmi kirekesztődés problémaköréből – indul ki, és az Unióban körvonalazott szükségleteket, akcióterveket mutatja be.

■ AZ EURÓPAI UNIÓ SZEGÉNY-SÉG ÉS TÁRSADALMI KIREKESZTŐDÉS ELLENI STRATÉGIÁJA

Az Európai Unióban a „szociális dimenzió” hagyományosan lemaradásban van a gazdaságpolitikai együttműködéshez képest. A tagországok között a '90-es években vett lendületet az együttműködés a szociális területen is, részben a jogalkotási folyamat, részben közösségi programok révén. Az együttműködés kezdetben a munkavállalók tagországok közti szabad áramlásának lehetővé tételére terjedt ki, később kiegészült a foglalkoztatáspolitikai együttműködéssel, a szociális biztonsági rendszerek koordinációjára, a munkahelyi egészség és biztonság és a nemek közti esélyegyenlőség területére vonatkozó együttműködéssel.

A társadalmi kirekesztődés által fenyegetettek (munkanélküliek, fogyatékos személyek, etnikai kisebbségek tagjai, egyéb alacsony jövedelmű csoportok) integrációját megcélzó uniós szintű együttműködés a legújabb kezdeményezés az EU „szociális dimenzióján” belül. Ennek jogi alapjait az 1999-ben hatályba lépett Amszterdami Szerződés 136. és 137. cikkelye fektette le. A Szerződés arról rendelkezik, hogy a társadalmi kirekesztődés elleni harcnak az EU új szociálpolitikai célki-

tűzésévé, az európai szociális modell egyik alappillére kell válnia.

A Szerződés 137. cikkelye felhatalmazza az Európai Tanácsot olyan intézkedések elfogadására, amelyek célja, hogy „ösztönözzék az együttműködést a tagállamok között, a tudás bővítése, az információcsere és a legjobb gyakorlatok kölcsönös megismerése, az innovatív megközelítések előmozdítása és a tapasztalatok kiértékelése által, a társadalmi kirekesztődés leküzdése érdekében”.

A 2000 márciusában megtartott Lisszaboni Európai Tanácsi Ülésen az

EU azt a stratégiai célt tűzte ki maga elé a következő évtizedre, hogy a világ legversenyképesebb és legdinamikusabb tudás-alapú társadalmává kíván válni, amely képes a fenntartható gazdasági növekedésre, több és jobb munkahely és erősebb társadalmi kohézió biztosítása mellett. Ennek érdekében a Tanács döntést hozott az uniós szintű társadalmi kirekesztődés ellenes stratégiáról, amelyet a nemzeti akciótervekből és az együttműködésen alapuló közösségi akciókból álló nyílt koordinációs mechanizmusra alapoznak (vagyis kötelező jogszabályokat nem vezetnek be a megfogalmazott célok elérése érdekében). A döntés értelmében a stratégiát konkretizáló célkitűzéseket később kívánták meghatározni.

A Lisszaboni Európai Tanácsi Ülést előkészítő Európai Bizottsági javaslat arról számolt be, hogy az EU tagországaiban a szegénységi küszöb alatt élők és a társadalmi kirekesztődés által fenyegetettek száma elfogadhatatlanul magas. Ezért az EU célja a szegénységi küszöb alatt élők arányának csökken-

tése: 2000-ben a teljes népesség 18%-a élt a szegénységi küszöb alatt, ezt 2005-ig 15%-ra, 2010-ig 10%-ra kell csökkenteni, míg a szegénységben élő gyermekek számát a felére kell csökkenteni ugyancsak 2010-ig.

A fenti célok megvalósítása érdekében létrehozott társadalmi kirekesztődés elleni stratégia a következőket foglalja magába:

- a társadalmi kirekesztődés jobb megértésének elősegítése folyamatos párbeszéd, információ-csere és a legjobb gyakorlatok kölcsönös megismertetésének útján, közösen elfogadott mutatók alapján;
- a társadalmi kirekesztődés elleni küzdelem elvének középpontba állítása („mainstreaming”) a tagállamok foglalkoztatási, oktatási és képzési, egészségügyi és lakáspolitikájában;
- speciális célcsoportokra (pl. etnikai kisebbségek, gyermekek, idősek, fogyatékkal élők) irányuló akciók, amelyek közül az egyes tagállamok a helyzetüknek megfelelőeket választhatják ki.

A stratégia végrehajtásának eszköze a nemrégiben kialakított nyílt koordinációs mechanizmus, amely a következőket foglalja magába:

- irányvonalak kitűzése az Unió számára, a célok végrehajtásának rövid-, közép- és hosszútávú ütemtervével együtt;
- mennyiségi és minőségi mutatók kialakítása a tagállamok és a vizsgált ágazatok igényeihez igazítva, a legjobb gyakorlatok összehasonlításának eszközeként;
- a kitűzött EU-s irányvonalak beépítése a nemzeti és regionális politikákba, a nemzeti és regionális különbségek figyelembe vételével;
- kölcsönös tanulási folyamat formájában megszervezett rendszeres monitorozás, értékelés és áttekintés.

A Lisszaboni döntés értelmében a Bizottság 2000 júniusában közösségi akcióprogramot terjesztett elő, amely-

ben részletesen szabályozta az együttműködés területeit. Az akcióprogramról az Európai Tanács, a Parlament és a Bizottság 2001. szeptemberében állapodott meg.

Az akcióprogramot a 2001. január 1-től 2005. december 31-ig terjedő időszakra fogadták el, 70 millió euro-s pénzügyi kerettel. A program leszögezi, hogy a társadalmi kirekesztődés leküzdése mindenek előtt a tagállamok feladata, így a program szándéka a tagállamok akcióinak gazdagítása, az országok közti együttműködés, a tapasztalat-csere elősegítése. Az akcióprogramot a tagországok által kidolgozandó nemzeti akciótervekkel (ld. lentebb) ötvözve kell megvalósítani. Az akcióprogramba való bekapcsolódásra a Közép-Kelet-Európai tagjelölt országoknak is lehetőségük van, az Európai Megállapodások rendelkezéseiben és a Társulási Tanácsok határozataiban rögzített feltételek szerint.

A társadalmi kirekesztődés jobb megértése, valamint a nemzeti akciótervek keretében szervezett politikai együttműködés és kölcsönös tanulási folyamat érdekében a közösségi program keretében az alábbi akciók hajthatók végre:

- a társadalmi kirekesztődés jellemzőinek, okainak, tendenciáinak elemzése, összehasonlító statisztikák gyűjtése, közös módszerek kidolgozása, tanulmányok készítése által;
- politikai együttműködés, információ-csere, a legjobb gyakorlatok kölcsönös megismertetése (ennek keretében az Európai Bizottság jelenést készít a társadalmi kirekesztődésről, amelyben bemutatja a nemzeti akcióterveket, valamint a vonatkozó közösségi politikák és akciók állását*);
- párbeszéd előmozdítása a különböző érdekelték bevonásával, európai szintű hálózatépítés támogatása a szegénység és társadalmi kirekesztődés elleni harcban részt vevő nem kormányzati szervek között.

A Nizzai Európai Tanácsi Ülés 2000 decemberében elfogadta a társadalmi kirekesztődés elleni küzdelem közös célkitűzéseit, majd felhívta a tagállamokat a 2001. július - 2003. június közti időszakra vonatkozó nemzeti akciótervük kidolgozására*. Az akcióterveket a tagállamok 2001. júniusára készítették el, a következő célkitűzések alapján bemutatva szegénység-ellenes intézkedéseiket:

■ FOGLALKOZTATOTTSÁG LEHETŐVÉ TÉTELE, ÉS A FORRÁSOKHOZ, JOGOKHOZ, JAVAKHOZ ÉS SZOLGÁLTATÁSOKHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS MINDENKI SZÁMÁRA

1.1. a foglalkoztatottság lehetővé tétele:

- a foglalkoztatottság lehetővé tétele a legelesettebb csoportok számára,
- a munkahely és a családi élet összeegyeztetésének elősegítése, beleértve a gyermekek és rászoruló gondozásának lehetőségét,
- a szociális gazdaság munkahelyteremtő lehetőségeinek kihasználása,
- a munka világából történő kiszorulás megakadályozása a foglalkoztathatóság növelése által (eszközei az emberi erőforrás menedzsment, az élethosszig tartó tanulás)

1.2. a forrásokhoz, jogokhoz, javakhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés mindenki számára:

- a szociális védelmi rendszer kialakítása oly módon, hogy mindenki az emberi méltósággal összeegyeztethető módon élhessen,
- a szociális védelmi rendszer kialakítása úgy, hogy a munkavállalásnak ne legyenek ellenőztőnzói,
- megfelelő lakókörülmények, valamint a normális élethez szükséges kommunális szolgáltatások mindenki számára,
- mindenki számára hozzáférhető egészségügyi ellátások,
- a társadalmi kirekesztődés által fenyegetett csoportok számára is az oktatáshoz, igazságszolgáltatáshoz,

valamint egyéb szolgáltatásokhoz (pl. kultúra, sport) való hozzájárás

2. A TÁRSADALMI KIREKESZTŐDÉS KOCKÁZATÁNAK ELKERÜLÉSE:

- a tudás alapú társadalom és az új információs és kommunikációs technológiák lehetőségeinek kiaknázása és annak biztosítása, hogy előnyeiből senki ne maradjon ki, különös tekintettel a fogyatékkal élő személyekre,
- a társadalmi kirekesztődéshez vezető krízis-helyzetek (pl. eladósodás, iskola idő előtti abbahagyása, hajléktalanság) megelőzését célzó intézkedések foganatosítása,
- a családi szolidaritás megőrzését célzó intézkedések foganatosítása

3. A LEGELESETTEBBEK SEGÍTÉSE:

- a tartós szegénység kockázatának kitett emberek (pl. fogyatékos személyek) társadalmi integrációjának elősegítése,
- a gyermekek társadalmi kirekesztődésének megszüntetésére irányuló törekvések,
- átfogó intézkedések a leszakadó régióknak

4. MINDEN ÉRINTETT SZERV MOZGÓSÍTÁSA:

- a társadalmi kirekesztődés által

érintett emberek részvételének és érdekérvényesítésének elősegítése a tagállami gyakorlatok szerint,

- a társadalmi kirekesztődés elvének figyelembe vétele az érintett szakpolitikákban („mainstreaming” elve),
- párbeszéd és partnerség kialakítása a társadalmi kirekesztődésben érintett állami és piaci szereplők, valamint a civil szféra között.

A társadalmi kirekesztődés elleni küzdelem komplex jellegéből adódóan nemzeti akciótervek elkészítése során a tagállamoknak a fenti célkitűzések mellett összhangban kell lenniük az Európai Foglalkoztatási Stratégia keretein belül megállapított foglalkoztatáspolitikai irányvonalakkal is, ezek teljesítése segítséget nyújt a kirekesztődés elleni küzdelemben is. Ugyancsak fontos elemei a küzdelemnek a nemzeti társadalombiztosítási rendszerek, a tudás-alapú társadalomba való bekapcsolódás elősegítéséhez pedig a Feira-i Európai Tanácsi Ülésen elfogadott „E-Európa 2002 – Információs társadalom mindenki számára” című Bizottsági akcióprogram nyújthat segítséget.

A tagállami akciótervek értékelése után a Bizottság október közepére készítette el átfogó jelentését a nemzeti akciótervekről, amelyet az uniós

szabályoknak megfelelően december elején a Foglalkoztatási és Szociális Miniszterek Tanácsával egyeztetett, majd a decemberi Laeken-i Európai Tanácsi Ülésre terjesztették elfogadásra.

A BIZOTTSÁG JELENTÉSE RÉSZLETEZI AZOKAT A RIZIKÓTÉNYEZŐKET, AMELYEK A SZEGÉNYSÉG/ELSZEGÉNYEDÉS VESZÉLYÉT ERŐSEN NÖVELIK:

- a munkanélküliség, különösen a tartós és nagyon tartós munkanélküliség messze a leggyakrabban emlegetett faktor;
- alacsony jövedelem,
- alacsony minőségű munka,
- hajléktalanság,
- rossz egészségi állapot,
- bevándorolt státusz,
- alacsony iskolai végzettség,
- nemek közötti esélyegyenlőtlenség,
- diszkrimináció és rasszizmus,
- fogyatékkal élés,
- idős kor,
- egyszülős családok,
- droghasználat és alkoholizmus, valamint, ha valaki halmozottan hátrányos környezetben él.

Néhány tagországban kiemelték ezen rizikótényezők egymásra való, illetve egymást erősítő hatását hosszabb távon, valamint a ciklikus és az intergenerációs szegénységet.

Felsorol ezen kívül olyan rizikófaktorokat is, amelyek a társadalom strukturális változásából adódnak, a legtöbb ember számára kedvezőek, egyesek számára azonban a leszakadás veszélyét hordozzák: a globalizációból adódó munkaerő-piaci változások, a tudás-alapú társadalom gyors térhódítása, a demográfiai és a háztartás-szerkezetben bekövetkező változások, a nemzetközi migrációból adódó etnikai, kulturális, vallási sokszínűség.

A jelentés a társadalompolitika számára legnagyobb kihívásnak azt nevezi meg, hogy hogyan lehet biztosítani azoknak az elosztó mechanizmusoknak a megfelelő működését, amelyek lehetőségeket és erőforrásokat

osztanak (újra), mint pl. az foglalkoztatáspolitikai, adórendszer, a szociális védelem rendszere, az oktatás, lakhatás, egészség, és egyéb szolgáltatások. Kérdéses, hogy ezek mennyire adekvátak a szegénység és kirekesztődés magas kockázatú csoportjai számára, valamint mennyire képesek a rendszerek ezen egyéneknek alapvető jogokat garantálni. Amíg a problémák nagyon széles tárháza bontakozik ki a tagállamok leírásaiban, addig nyolc olyan jól meghatározható eszköz fogalmazódik meg a tagországok többségében, mint:

- a befogadó munkaerőpiac fejlesztése, a foglalkoztatás mint jog és lehetőség biztosítása mindenki számára;
- megfelelő jövedelem és az emberhez méltó élet forrásainak biztosítása;
- iskolai hátrányok kezelése;
- erősíteni a családi szolidaritást és védelmezni a gyermeki jogokat;
- jó lakhatási körülményeket biztosítani mindenkinek;
- egyenlő hozzáférés garantálása, és beruházások a jó minőségű szolgáltatások érdekében (az egészség, közlekedés, szociális szolgáltatások, kultúra, rekreáció és jog területén);
- a szolgáltatások biztosításának javítása;
- a többszörösen hátrányos területek rehabilitációja.

A Jelentés utal rá, hogy minden tagállam a fenti négy fő célkitűzéssel összhangban mutatta be szegénységellenes intézkedéseit, a probléma kezelésére irányuló konkrét közép- és hosszú-távú intézkedéseik azonban különbözőek. A stratégiai megközelítésre hozott jó példaként a Bizottság Hollandia, Franciaország és Dánia nemzeti akciótervét emeli ki. A Jelentésre reagálva civil szervezetek ugyanakkor rámutatnak az akciótervek bizonyos gyengeségeire is, többek között a rövid elkészítési határidőből adódóan:

- *kevés az innovatív megközelítés, a meglévő gyakorlatok bemutatására szorítkoznak,*
- *a foglalkoztatáspolitikai akciók dominanciája egy olyan konzervatív szemléletet tükröz, amely a szegénység által fenyegetett személyek felelősségét hangsúlyozza jogaik helyett,*
- *az akciótervek zöme nem foglalkozik a menekültek és migránsok okozta kihívásokkal, és nem veszi figyelembe a férfiak és nők esélyegyenlőségének aspektusát sem,*
- *a szegénység által fenyegetett személyek bevonása minden akcióterv gyenge pontja,*
- *kevés akcióterv tartalmaz kielégítő megoldásokat a 4. célkitűzés, vagyis minden érintett szereplő mozgósítása terén.*

A tagországok összehasonlíthatósága és a fejlődés figyelemmel kísérése érdekében a Nizzai Európai Tanács felszólította a tagállamokat és a Bizottságot, hogy közös mutatószámokat dolgozzanak ki a társadalmi kirekesztődés értékelésére. A már rendelkezésre álló mutatókat a Bizottság is felhasználta jelentésében, az összes mutatóról várhatóan a Laeken-i Európai Tanácsi Ülésen fognak meg egyezni. A mutatószámok között külön hangsúlyt kell fektetni a relatív jövedelmi szegénység fogalmának kidolgozására (beleértve olyan aspektusait, mint a szegénység szintje, kiterjedtsége, mélysége, időbeli változása, valamint nemre, korra, háztartás-formára és foglalkozási ágra való bontása), valamint a szegénység sokdimenziós voltára, így a jövedelem-alapú mérést ki kell egészíteni a foglalkoztatottságra, lakókörülményekre, egészségi állapotra és képzettségre vonatkozó adatokkal is.

Magyarország, hasonlóan a többi csatlakozni kívánó ország zöméhez, részt vesz az akcióprogramban, valamint vállalta, hogy 2003. év végéig elkészíti azt a kétoldalú munkacsoport által szövegezett dokumentumot, amely Magyarország és az EU közösen

- elfogadott értékelése a társadalmi kirekesztés és szegénység elleni küzdelem magyar helyzetéről.⁴

Anna Diamantopoulou, foglalkoztatási és szociális ügyi főbiztosasszony gondolatai szerint: ma az európai Unió tagállamaiban 60 millió szegény vagy a szegénység által fenyegetett személy él, amely gazdasági, politikai, ugyanakkor társadalmi probléma is. Az Európai Unió még ma is úgy él az állampolgárok szemében, mint ami inkább van a gazdaságért, mint az utca emberéért. A társadalmi kirekesztődés elleni stratégia ugyanakkor azt mutatja, hogy az EU-ban megvan a politikai akarat ahhoz, hogy ne csak gazdasági téren, de a szegénység leküzdése érdekében is munkálkodjon a jövőben.

Vajda Györgyi,
Sziklai István

⁴ A 2001. évre vonatkozó jelentését október közepén tette közzé a Bizottság.

⁵ Ezt követően 2003 közepétől szintén 2 évre kell majd elkészíteni az újabb nemzeti akcióterveket, amelyet felvétele esetén valószínűleg hazánkban is teljesíteni kell már.

1. A jelentés megtalálható a http://europa.eu.int/comm/employment_social/soc-prot/soc-incl/index_en.htm Internet-címen (ugyancsak itt található a tagországi akciótervek is).

2. E készülő dokumentummal kapcsolatos információk megtalálhatók az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium (<http://www.eszcsm.hu/indexelit.html>) internetes honlapján.

Nap - apa, Felhő - anya

Emese álma, Édenkert Madách előtt, A kígyó, Az égisz éró fa. Tanultuk őket, hallottuk, vagy olvastuk már. De amikor még gyerekek voltunk, ösztönösen bennünk voltak, jó esetben lerajzoltuk őket; éreztük, láttuk, tudtuk. Van egy ember, aki ezzel foglalkozik: a gyermekekben rejlő ösztönös, ősi képességekkel. Molnár V. Józseffel Gáborjáni Szabó Orsolya beszélgetett.

„A bennem munkálkodó tüzet folyamatosan rakják. Részben azok az alkalmak, amikor én Erdélyben, Felvidéken, vagy akár Szaknyérban, ahol a házamat építem, a falusi emberekkel lehetek, részben azok az alkalmak, amikor az óvodákban a gyerekekkel találkozhatom, mert óvóbácsi is lettem.” (Részlet: Molnár V. József: Valaki bennem tovább él... című könyvéből.)

- Pár héttel ezelőtt láttam Önt a tévében, ahogy gyermekrajzokat magyarázott, elemzett. Mi indította arra, hogy ezt a területet kutassa?

- Régi történet. Még az hetvenes évek közepén, amikor én kiállító grafikusművész voltam, kerestem a kifejezésnek a leg egyszerűbb formáit. Rögtön eszembe jutott, hogy az iskolában, művészettörténet órán a barlangi művészetnél tanultunk azokat a rajzokat, karcokat, amelyeket meglehetősen elhanyagoltan, mellékesen mutattak be, és döbbenet tapasztaltam, hogy az iskolában alaposan becsaptak bennünket: azokon a barlangrajzokon a legfontosabb formák találhatóak meg. Gyermekkorom nagy részét nagyapámnál, egy paraszt családnál éltem le, és visszaemlékeztem, hogy ezek a formák, amelyek ott voltak a barlang falán, mind a mai napig megmaradtak a paraszti környezetben. Öregapám a járomba mindig belefáragott valami jelet: egy csillagot, egy borjút, egy keresztet vagy körkeresztet, amelyek a legősibb jelek közé tartoznak. Öreganyám pedig lényegében szintén ugyanezeket a formákat hímezte - főleg karácsony előtt - a terítőbe. Könnyű volt rájönnöm, hogy a paraszti életet ezek a formák szabályozták.

Később, amikor megszületett a lányom, a kiságyon felállva, a csörgő nyelével firkált a falra és az volt a meglepetés, hogy a kislányom ugyanazokat a formákat rajzolta a falra, amelyek az ősi jeleknek számítanak. Ezek a formák túléltek mindenféle társadalmi és politikai változást. Ettől kezdve ez lett az életem... Így kezdődött a gyermekrajzokkal való barátkozásom.

- A felnőtteknél ezek a formák már nem találhatóak meg?

- Dehogynem. A felnőtteknél akkor találhatóak meg ezek a jelek, formák, amikor önfeledten irkálhatnak. A pszichiátereknek egy része egyfajta módszerként használja is a felnőtteknél az ún. "értekezlet firkálás" elemzését.

- Ezeket a rajzokat mennyire befolyásolja, hogy milyen közegben él az adott gyermek, vagy felnőtt?

- Azt a megdöbbentő felfedezést tették a pszichológusok és a pszichiáterek, hogy függetlenül társadalmi környezettől, a gyerek ugyanazokkal az ősképekkel születik a világra, mivel

ezek genetikusan ajándékba kapott öröklődő formák. Ha rossz környezetben születik a gyerek, akkor is jönnek ezek a formák, de idő előtt kitörölődnek belőle. Egy része előjön, amikor öntudatlanul irkálhatnak, egy része pedig elvész, kitörölődik. Ahol elhanyagolós családi háttérben nő fel a gyermek, ezek a formák torzulnak. Mondok egy példát erre. A Napot minden gyerek szereti, hiszen a teremtet hitelesíti. Tehát ha a gyermek lerajzolja a Napot, a nap-apat idézi meg. Félreértés ne essék, nem apját akarja lerajzolni, szó sincs róla. Csak amikor lerajzolja a Napot, akkor az apa jut az eszébe. A Nap számukra személy, ezért rajzolnak majdnem minden esetben a Napnak szemet és száját. Ez a személyesség nagyon alkalmas arra, hogy az apa megjelenjen. Ha verekedő apa van a családban, akkor lerajzolja a napot sárgával vagy vörössel, aztán fog egy sötét színt, és azzal eltünteti, elvarázsolja. A felhő az anyát idézi meg: sok gyermek rajzon a felhőnek is szeme, szája van, esetleg haja és koronája is. Ha olyan anya van a gyerek környezetében, aki állandóan rászól a gyerekekre, szidja, számon kéri, akkor azok a felhők nagyon szálkásak lesznek, általában fekete vagy vörös eső hull belőlük, és a földön lévő virágok, akik áznak ettől az esőtől, lehajtják a fejüket.

- Egy bizonyos kor után nyilván ez változik.

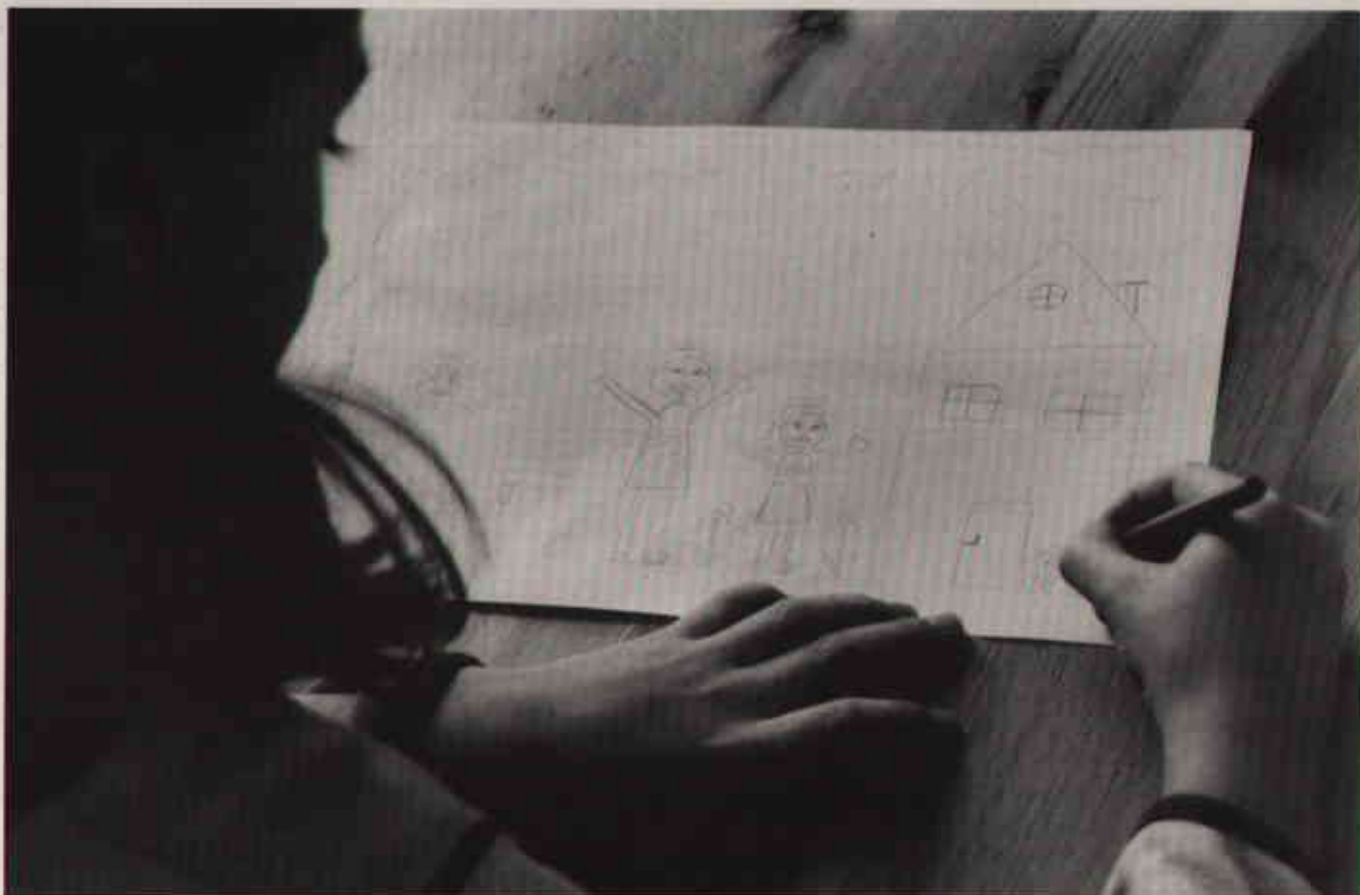
- Igen, hét éves korában a gyerek nagyon nagy változáson megy át: megérzi az időt. Ekkor a gyermek észreveszi a teret is. Igénye van arra, hogy a tér-időben látott formákat úgy rajzolja le, ahogy látja őket. Ezelőtt rokonító, vagy analógiás gondolkodással rajzolt, azaz fontos volt ugyan a forma, de nem a rajz szempontjából.

- Ez összefügg azzal, hogy iskolába kerül hét évesen?

- Nem kell neki ehhez iskolába kerülnie, a hét éves kor a világ minden táján éles határ a gyermek életében, gondolkodásában. Amúgy általában is hét évenként változik az ember gondolkodása, de az első hét éves váltás a legkeményebb, ami nagyon megrázhatja a gyereket. Az eddigi megnyugtató ősegység, amely eddig közrefogta, szinte egyik napról a másikra szétesik.

- Több könyvet is írt ebben a témában. Melyik az a könyv, amelyet olyan laikusnak ajánlana, akit mindez érdekel, de nincs hozzá elég szakképzettsége?

- Három könyv jelent meg ebben a témában és mindegyiket ajánlom, mert igyekszem úgy írni, hogy mindenki számára egyértelmű legyen, amit közölni akarok. Az első könyvem a Nap arca - a gyermekrajzok üzenete volt, amely 1990-ben jelent meg, azután 1996-ban Az egészség című könyvem

látott napvilágot, amelynek egy része a gyermekrajzok elemzésével foglalkozik, és 1998-ban jelent meg az *Ég és föld ölelésében* című munkám.

- Hol publikálja a témával foglalkozó kutatásait? Hol lehet hallani Önt, esetleg tanít-e valahol?

- Amikor megjelent az első könyvem a *Nap arca* címmel, egyfolytában hívtak óvodákba, és az ország különböző helyein óvoda-műhelyek jöttek létre (Szolnokon, Debrecenben, Szombathelyen, Pécsen), ahol már nem csak azzal foglalkoztunk, hogy a gyerek mit rajzol és a rajzával mit üzen. Arra is figyeltünk, hogyan lehetséges a gyerek óvodai nevelését olyanná formálni, hogy a veleszületett ósképek ne törölődjenek ki, hanem azok előjőjenek, mert ha előjönnek, akkor a gyerek gyermekségében megerősödik, akkor biztonságot kap, arra lehet építeni majd az iskolába lépésekor. Ezt nem mindenütt fogadják szívesen az óvónők: ugyanis ehhez az kellene, hogy a gyerek számára ne darabolják szét az időt, hagyják, hogy játsszon, hogy rajzoljon, akkor avatkozzanak közbe, amikor elül a játék; és rendetlenkedni kezdenek a gyerekek. Szabadkán is van egy ilyen óvoda-műhelyem, fél-évenként egyszer vagyok ott: a vajdasági magyar óvónők mind összegyűlnek erre az alkalomra, egész napos foglalkozást tartok. Bármilyen furcsán is hangzik, tanítottam az Iparművészeti Főiskolán hat évig, ahol képzésként volt jelen ez a téma, illetve az ebből a témából építkező szerves műveltség. Tanítom ugyanezt most az Iparművészeti Szak-

középiskolában Kaposvárott és a Nagy Lajos király Magán-egyetemen, Miskolcon. Ezen kívül előadásorozataim vannak, többek között Mátýásföldön a Katolikus Közösségi Házban.

- A közönség - felnőttek és gyerekek -, hogyan fogadja a könyvét és kutatásait?

- Amikor először hallanak arról, ahogy én közvetítem a gyermekrajzok üzenetét, akkor nagyon meglepődnek, de ez természetes, hiszen egész mást hallottak a gyerekről és a gyermekrajzokról. Ám amikor a felnőttek magukkal hoznak rajzokat, és én ezekből mesélem el nekik, hogy milyen a gyerek és a gyerek szülői környezete, akkor nagyon meglepődnek. Attól kezdve odafigyelnek rá. Sokan vannak olyanok, akik majdnem letekerik a fejemet az első alkalommal az előadáson, de alig várják, hogy hazaérjenek, előveszik a gyerek rajzait és felfedezik benne azokat a motívumokat, amiket én mondtam az előadás alatt. A gyerek pedig nagyon szereti, ha a felnőttet őszintén érdekli, amit csinál. Amikor egy óvodába megyek, nem tudok annyira fáradt lenni, hogy ne ébredjek fel, amikor a gyerekek rohannak felém: „Jóska bácsi, Jóska bácsi!” És mindegyikük kezében ott van a rajz.

- Ezek szerint fény derülhet olyan családi háttérre, történésekre, amelyet esetleg eltitkolnak a szülők?

- Mindenképpen. A pszichiáterek nagy része el is fogadja ezt a fajta „elemzési formát”, és elismerik, hogy sokat tudunk segíteni egymásnak.

Veczkó József: GYERMEK - ÉS IFJÚSÁGVÉDELEM, CSALÁD - ÉS GYERMEKÉRDEKEK

A szerző tavaly megjelent könyvét olvasva olyan érzésem támadt, mint ha valamiféle tankönyvet tartanék a kezemben. Az egyes fejezetek szigorúan felépítve követik egymást, végükön az adott részben szereplő fogalmak meghatározásával, majd a tudásunk után érdeklődő önellenőrző kérdésekkel.

■ Miután túljutottam a felismerésen, hogy szabályos tankönyvet lapozgatók, szinte azonnal előbújt belőlem a néhány évvel ezelőtti egyetemista önmagam, aki papírt és tollat készít a könyv mellé, és nekilát kijegyzetelni a lényegét.

Aztán akadt még egy felismerésem, a könyv címét helyenként nem sikerült összeegyeztetnem a tartalommal. Mintha a szerző túl sokat szeretett volna elmondani könyvében, mondanivalója ezáltal meglehetősen szerteágazóvá vált.

A könyv legelején egészen messzire kalandozhattam, az „őskori elődök”, majd az őskori társadalmakban élők életkörülményeinek, viselkedési formáinak megismerése kapcsán. A középkortól egyre több írásos anyagot őriznek a gyermekvédelmi feljegyzések, ennek megfelelően a szerző is részletesebben tárgyalja a korabeli intézmények – ispotályok, szeretetházak, egyházi karitatív szervezetek – alapvető funkcióit, működési formáit. A hangsúly ennél a résznél lassan a magyarországi helyzetre terelődik, megismerkedhetünk a hazai gyermekvédelem kezdeteivel, Szent István törvénykezésétől kezdve a XX. századi gyermekvédelem alakulásáig.

A szerző külön fejezetben vállalkozik a mai gyermekvédelmi rendszer alapos bemutatására. Szorosan a Gyermekvédelmi Törvény mentén haladva képet kapunk a különböző ellátási formákról, és az ezek biztosítását szolgáló intézményekről. Ez a rész inkább csak elméleti jellegű, hiszen a szerző nem foglalkozik azzal, hogy ezek az intézmények milyen nehézségeken mentek,

és mennek keresztül az elmúlt években és napjainkban. A gyermekjóléti szolgálatok leterheltsége egyre nyilvánvalóbban akadályozza az ott folyó munka hatékonyságát, a családsegítő szolgálatok szinte teljesen elszakadtak eredeti funkciójuktól, jó ideje leszűkített feladatkörrel dolgoznak. Talán mostanában a megújulás reményében gondolhatják újra lehetőségeiket. Arról sem olvashatunk, hogy milyen következményei vannak annak, hogy az óvodákban, iskolákban a gyermekvédelmi felelős státuszokban szinte kizárólag pedagógusok dolgoznak, a gyermekvédelemmel foglalkozó szakemberektől alapvetően eltérő szemlélettel, és hogy ez a jelenség a gyakorlati munkát mennyiben hátráltatja. A kizárólag elméleti fejtegetés így nem igazán találkozik a mindennapok gyakorlatával.

A gyermekvédelmi munkában leggyakrabban alkalmazott vizsgálati módszerekről és eszközökről külön fejezetben olvashatunk. A szerző útmutatószerűen veszi végig azokat a technikákat, amelyek segíthetik a gyakorlati munkát – spontán beszélgetések irányítása, a megfigyelés, az interjúkészítés szempontjai (ez utóbinál a kikérdezés szóval találkozunk, amely számomra inkább egy iskolai lecke felmondását juttatja eszembe, semmint egy egyenrangú, partneri beszélgetést segített és segítő között), esettanulmány, fejlesztési terv készítése, személyiségállapot vizsgálata, stb...

A könyv második részében előtérbe kerülnek a biológiai (genetikai), illetve pszichológiai megközelítések. Egyfelől a gyermeki személyiség ala-

kulására ható tényezők és késztetések, másfelől ezek zavarainak bemutatása képezi a könyv további mondanivalóját. A diszfunkcionális családi élet különböző konfliktusait illusztrált példákkal mutatja be a szerző. Elég részletes képet kapunk, bár csak felsorolásszerűen azokról a veszélyeztető tényezőkről, amelyek valószínűsítik a hátrányos helyzetet.

A mentális betegségek, pszichológiai rendellenességek és személyiségzavarok csoportosításánál kész fogalomtárat találunk, többnyire nem csak a tünetek bemutatásával, de az azokat kiváltó okok megnevezésével is.

A könyv végén olyan fogódzókat kínál a szerző, amelyek egyaránt segíthetik a gyermekekkel foglalkozó szakembereket és laikusokat abban, hogy a gyerekek érett, egészséges felnőtt személyiségekké válhassanak.

Ha újra átlapozom Veczkó József könyvét, szembetűnik, hogy szinte minden fejezetben kitekintő olvasmányokkal gazdagítja az adott részt, számos történelmi utalással és friss statisztikákkal fűszerezi írását, de a könyv felépítettsége ellenére az egyes fejezeteken belül nem mindig követhető gondolatmenete, írói stílusa, a könyv nyelvezete, ezért számomra kicsit nehézkesnek tűnt.

Szalai Dóra

*Veczkó József: Gyermek- és ifjúságvédelem, család- és gyermekérdekek
APC-Stúdió, Gyula, 2002.*

kapcsolatépítés – ezt a könyv bevezető része taglalja részleteiben – pszichológusi segítség mellett, ún. anya-magzat kapcsolatvizsgálattal zajlik. A módszerrel és eredményeiről, tapasztalatairól már évek óta olvashatunk. A szerzők között felsorakozó két pszichoanalitikus, Hidas György és Raffai Jenő "felfedezése" nemzetközi fórumok elismerését vívta ki az évek során.

Az elmélet és tudományos háttér

megismerésén túl – amely során a születés előtti pszichológia bázisát adó felismeréseket, kutatási eredményeket, illetőleg az alkalmazott kapcsolatanalízis módszerét mutatja be –, a könyv arra is bátorítja az érintetteket és érdeklődőket, hogy a babavárás során tudatosan alkalmazzanak bizonyos, szinte hétköznapiaként ható technikákat annak érdekében, hogy kapcsolatuk a babájukkal a lehető legkorábbi

időponttól egyet jelenthessen a kölcsönös bizalommal, egymásra figyelemmel és harmóniával. Ez pedig a spon-tán testi-fizikai csatornák kiaknázása mellett csakis a lelki köldökzsinór biztosításán keresztül történhet.

Györfi Éva

Hidas György, Raffai Jenő, Vollner Judit:
Lelki köldökzsinór
– Beszélgetek a kisbabámmal
Élet-Világ sorozat 5.
Válasz Könyvkiadó, Budapest 2002

ERŐSZAKMENTES KOMMUNIKÁCIÓ

■ AZ EGYÜTTÉRZÉS NYELVE

Egy hathatós módszer az együttérzésen alapuló kapcsolatok kialakítására és fenntartására. Segít megelőzni és megoldani a konfliktusokat, valamint lehetőséget nyújt olyan cselekvési program kialakítására, ahol mindenki szükségletei kielégülnek.

A programokat vezeti:

RAMBALA ÉVA

a Nemzetközi Erőszakmentes Kommunikációs Központ által akkreditált tréner

Időpontok:

Február 18. Kedd 9.00-15.30

Március 25. Kedd 9.00-15.30

Április 8. Kedd 9.00-15.30

Május 27. Kedd 9.00-15.30

Helyszín:

Budapest Főváros Önkormányzatának Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat
1081 Budapest, Alföldi u. 9-13.

A programon való részvétel ingyenes.

Létszám: 6-18 fő.

Jelentkezni lehet: TEGYESZ Módszertani és Elemző Szolgálat, Kohári Krisztina, telefon: 3232-944.

dalmas, konfliktusokba torkolló „kommunikációt” fokozatosan valódi párbeszéddé alakítsuk át.

- Stresszmentesítés, az érzelmi terhelést könnyebben viseljük.

- Egészséges önbizalom és tudatos, odafigyelő életszemlélet alakuljon ki és fejlődjön.

- Hogyan törjük át azokat a gondolkodási mintákat, amelyek haraghoz és depresszióhoz vezetnek.

- Hogyan használjuk fel az empátia gyógyító erejét az oktatásban, a nevelésben, a gondozásban.

- Hogyan tegyük az életet csodálatosabbá magunk és mások számára.

- Hogyan fejezhetjük ki magunkat őszintén kényelmetlen helyzetekben.

- Hogyan halljuk meg együttérzéssel tanítványainkat, munkatársainkat akkor is, amikor agresszívek, követelőzőek, s tegyük mindezt anélkül, hogy feladnánk a saját értékrendünket.

- Képesek legyünk minden helyzetben megtalálni azt a megoldást, amivel mindenki szükségletei kielégíthetőek.

- Az eddig is jól működő kapcsolatunkat gazdagítani tudjuk, a problémákat rendezni.

- Mennyire fontos a köszönetnyilvánítás: ennek szerepe, formái.

AZ ERŐSZAKMENTES KOMMUNIKÁCIÓ KÉT FŐ RÉSZE:

- Önmagam kifejezése egyértelműen és őszintén, anélkül, hogy bárkit is vádolnák vagy kritizálnék,
- Empátiával meghallani a másikat, függetlenül attól, hogyan fejezi ki önmagát.

A képzés során a módszer megismerése mellett minden résztvevőnek lehetősége nyílik próbálkozást tenni saját konfliktusainak békés rendezésére. A modell értékét emeli, hogy hatékonysága független attól, hogy partnerünk ismeri-e, vagy gyakorlott-e alkalmazásában.

AZ ALÁBBI KÉSZSÉGEK FEJLESZTÉSÉBEN NYÚJT SEGÍTSÉGET:

- Hogyan motiváljuk a gyerekeket megfélemlítés, büntudatkeltés és megfélemlítés nélkül.
- Hogyan lehet a demokratikus értékeket, a toleranciát, az együttműködést és a harmóniát megalapozni, fejleszteni.
- Konfliktusainkat oly módon tudjuk megoldani, hogy az erősítse a kölcsönös bizalmat és egymás megértését.
- Hogyan mondjunk NEM-et tiszteletteljesen és visszautasítás nélkül.
- A teljesítményt úgy értékeljük, hogy azzal ne elnyomjunk, hanem növekedésre és tanulásra buzdítsunk.
- Képesek legyünk harmonikus kapcsolatokat kialakítására, azok fejlesztésére.
- Az eddig sikertelen és sokszor fáj-

GYERMEKALKOTÁSOK GALÉRIÁJA

ZÁNKAI GYERMEK ÉS IFJÚSÁGI CENTRUM KHT. 8250 ZÁNKA

Az idén 17. alkalommal hirdetjük meg az Országos Gyermek Képző- és Iparművészeti Pályázatot.

A zánkai Gyermekalkotások Galériájának állománya e pályázatok csaknem három évtizedes múltjából gyűlt össze, 110 ország 17500 gyermekmunkáját őrizzük a múzeumi leltározásnak megfelelően. E gyűjtemény, talán világviszonylatban is egyedülálló!

■ ORSZÁGOS GYERMEK KÉPZŐ- ÉS IPARMŰVÉSZETI PÁLYÁZAT, ZÁNKA 2003.

Tevékenységi körünk a folyamatos tehetséggondozásra és az itt felhalmozott csodálatos gyermeki fantáziavilág bemutatására is kiterjed. Az elmúlt évben Pozsonyban, Bukarestben és Párizsban nyitottunk tárlatot a Magyar Kulturális Intézetekben, az idén Budapesten és a Moszkvai Kulturális Központban, egy művészeti neveléssel foglalkozó tudományos konferencia háttérrendezvényeként fogunk bemutatkozni.

Az évente meghirdetésre kerülő gyermek képző- és iparművészeti pályázatunk tehetséggondozó munkánk és állományi gyarapodásunk alapja, tehát nem üzleti és reklámcélokat szolgál, inkább a rajzpedagógusok és tanítványaik megmérettetését jelenti. Tevékenységünket a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma is támogatja.

A zánkai Gyermek és Ifjúsági Centrum Kht.

Gyermekalkotások Galériája

17. alkalommal hirdeti meg Országos Gyermek Képző és Iparművészeti Pályázatát Magyarország összes gyermeke számára

■ PÁLYÁZATI FELTÉTELEK:

- **Életkor:** 4-18 év

■ TÉMA:

- *A gyermeki fantázia által megelevenedett gondolatvilág, az átélt élményekből táplálkozó különös események, a mindennapi élet szépsége, a gyermek és ifjúsági korosztályt foglalkoztató problémák*
- *A bennünket körülvevő természetes és tárgyi környezetről szóló tanulmányok.*

- **Technika:** Szabadon választott: lehet grafika, festés, plasztika, bármilyen iparművészeti technika, fotó vagy számítógépes eljárás, de nem lehet termésekből összeállított kép!

- **Mérete:** Rajz esetén maximum 50x60 cm-es, egyéb iparművészeti technikában tetszőleges.

- **Egyéb feltételek:** Egyénenként max.3 művel, Alkotóműhelyenként maximum 30 db. alkotással lehet pályázni (kivéve sorozat) Csak eredeti példányban 2002 vagy 2003-ban készült, más pályázaton még nem szerepelt munkát fogadunk el.

Csoportos beküldés esetén, kérjük, szíveskedjenek összesítő listát mellékelni! A pontos adatokat a hátoldalon kell feltüntetni a mellékelt Adatlap szerint (A formátum fénymásolható.) A sérült, késve érkezett vagy a kiírásnak nem megfelelő munkákat nem fogadjuk el, az alkotásokat nem küldjük vissza!

A Galéria a pályázattal kapcsolatos minden jogot fenntart. A beküldött alkotások a Zánkai GYIC Kht. Gyermekalkotások Galériája tulajdonába kerülnek, a Galéria azokkal szabadon rendelkezhet.

A pályamunkákat művésztanárokból álló zsűri értékeli, a legjobbnak ítélt alkotásokat Különdíjjal, Fődíjjal, Korosztálydíjjal,

valamint Arany, Ezüst és Bronz Diplomával jutalmazza.

A díjazott művek a Gyermekalkotások Galériája gyűjteményébe kerülnek, a továbbiakban bel- és külföldi kiállításokon vesznek részt, illusztrációként, stb. kerülnek bemutatásra. A nem díjazott alkotásokat tovább küldjük külföldi pályázatokra, ajándékozásra, reklámgrafikai felhasználásra, stb.

**BEKÜLDÉSI HATÁRIDŐ:
2003. MÁRCIUS 31.**

Támogatóink:

- Nemzeti kulturális örökség Minisztériuma,
- Gyermek és Ifjúsági Centrum Kht. Zánka

ADATLAP

A MŰ CÍME:.....

AZ ALKOTÓ NEVE:.....

ÉLETKORA:.....

LAKCÍME:.....

BEKÜLDŐ INTÉZMÉNY CÍME:.....

PEDAGÓGUS NEVE:.....

Alulírott, mint kiskorú törvényes képviselője kijelentem, hogy az általa készített alkotást a Zánkai GYIC Kht. Gyermekalkotások Galériája tulajdonába adom, azzal szabadon rendelkezhet.

Dátum:

.....
alíírás

a kiskorú szülője, ill. törvényes képviselője.

További információ kérhető: 06-87-568-500/2401 mell. telefonon.

Szociális ágazatban dolgozók III. országos Video Film Szemléje

■ "EGYÜTT-ÉRZÉSEK"®, 2003. AUGUSZTUS 22-23., GYULA

A Fővárosi Önkormányzat Gyulai Idősek Otthona az idei esztendőben ismételtelen megrendezi – az immár hagyományteremtőnek számító – III. Videó Filmszemléjét, a szociális ágazatban tevékenykedők részére.

A Filmszemlére nevezni egy 7-15 perc terjedelmű, 2 példányban (2 kazettán) elkészített videó filmmel lehet, 2 500.- Ft nevezési díj befizetése mellett.

A FILMPÁLYÁZAT TÉMÁI:

- Új gondozási modellek – Új projektek
- Kulturális élet az intézményben, a területi ellátásban
- Életutak, családsegítés
- Fogyatékos Személyek Európai Éve
- Animációs filmek
- Szabadon választott téma

A jelentkezési lap visszaküldését követően intézetünk megküldi Önöknek a filmenkénti 2 500.-Ft nevezési díjról kiállított számlát, melyet annak alapján kérnénk kiegyenlíteni. A nevezési díj befizetését követően regisztráljuk a nevezőket.

• A nevezési lapok visszaküldésének határideje: 2003. április 10.

• A filmek leadási határideje: 2003. július 1.

• Filmszemle: 2003. augusztus 22-23.

A Filmszemle minősített továbbképzési programként történő akkreditálása folyamatban van, azt követően a részvételért kredit pont adható. Díjazásban a témánkénti első három helyezett pályamű részesül.

■ JELENTKEZÉSI LAP

Ezennel bejelentem részvételi szándékomat a Gyulán megrendezésre kerülő, Szociális Ágazatban Dolgozók III. Országos Videó Filmszemléjére

2003. augusztus 22-23.

Pályázó intézmény neve:

Címe:

A témafelelős neve:

Elérhetősége:

A film témája:

A film címe:

Dátum:

Ph.

.....
Cégszerű aláírás

MindenGyermek Konferencia

■ 2003. MÁJUS 26-28.

A MindenGyermek Konferenciát az ELTE BTK Szociológiai és Szociálpolitikai Intézetének Szociális Munka és Szociálpolitika Tanszéke a Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesületével közösen kelti életre a gyermekekkel foglalkozó szakemberek számára.

A konferencia fővédnöke Ferge Izabella akadémikus

Szervező: a Gyerekparadicsom Alapítvány

Vendégeink: A Bécs belvárosi kerületi gyerekjóléti szolgálata munkatársai és partnerei

A konferencia elsődleges célja lehetőséget teremteni az egymástól gyakran elkülönülten dolgozó szakemberek számára a gyermekekkel kapcsolatban felmerülő aktuális problémák, kezdeményezések, legújabb eredmények megismertetésére.

Ezért a konferencia programjának kialakításában is lehetőséget szeretnénk adni az aktív részvételre. Örömmel és köszönettel fogadjuk előadások, workshopok szervezését, továbbá projecteket, szervezeteket bemutató poszterek készítésének, standok működtetésének felajánlását.

A beérkező ajánlatok elfogadásáról szakértők segítségével döntünk.

Kérjük, akik élni kívánnak az általunk felajánlott lehetőségekkel, azok egy oldalas ajánlatukat, szakmai önéletrajzukat és a szervezet bemutatkozóját, illetve a

Új dimenziók

■ INNOVATÍV ÉS INTENZÍV CSALÁDTÁMOGATÓ PROGRAMOK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK

2003. április 3. csütörtök – Szakmai konferencia
Jókai Klub - XII. ker. Hollós u. 5.

■ PLENÁRIS ELŐADÁSOK (10 – 14 h):

- *dr. Göncz Kinga, politikai államtitkár, EszCsM*
Köszöntő
- *dr. Hendrikus Vermeulen (Hollandia)*
"Intenzív, videofilmeket használó családtámogató programok Hollandiában"
- *Katherina Beaufortova (Csehország)*
"Csinálni, reflektálni, és tanulni" – új dimenziók Csehországban – elmélet és gyakorlat"
- *Léna Szilvási (Hungary)*
"Partneri kapcsolat szülők és szakemberek között – az együttműködés fontossága a családokat segítő intézményekben."

■ EBÉDSZÜNET

■ SZEKCIÓ ÜLÉSEK (15 – 17 h):

- "Videotrénings nevelőszülőkkel és hálózatépítés -
Amsterdamban"
(*Henk Vermeulen – pszichológus, VHT-szupervízor*)
- "Kapcsolatépítés a nulladik szinten - kórházi koraszülött osztályokon végzett videotrénings és a Kenguru program"
(*Vecsei Kinga - szociális munkás, videotrénings-szupervízor*)
- C) "Családsegítés másképp- innovatív programok bemutatása civil szervezetek részvételével"

- D) "A pedagógusok és szülők együttműködésének segítése –videotrénings óvodákban, iskolákban és a családokban"
(*dr. Sallai Éva – egyetemi oktató; Molnárné Nagy Anna – fejlesztő pedagógus; Ugrin Erzsébet – pszichológus, nevelési tanácsadó*)

■ POSZTEREK

A rendezvény ideje alatt az épület előterében és folyosón lehetőséget kínálunk civil szervezeteknek posztereik, szórólapjaik, programjaik ismertetésére, terjesztésére. (A limitált helyek miatt a szervezetek részvételi szándékát folyamatosan várjuk irodánkban!)

A RENDEZVÉNY SZERVEZŐJE:

Magyar Videotrénings Egyesület,
1124-Budapest, Hegyalja u. 41-43.
Tel: 248-1316, fax: 248-1317,
e-mail: videotraining@mail.datanet.hu,
www.videotraining.hu

Részvételi díj: 2000.- Ft; diákoknak: 1000.-

A konferenciáról részletesebb programot, szinopszisokat keressék az érdeklődők a későbbi felhívásokban és az Internetes oldalunkon!

kapcsolattartáshoz szükséges adatokat a Gyerekparadicsom Alapítvány 1191 Budapest, Katica utca 15. vagy az mindengyerek@ngo.hu email címre küldjék el.

A konferencia középpontjába a most induló intézményeket - a gyermekjogi biztost és a gyermekjogi képviselőket, a települések önkormányzatai által kötelezően nyújtandó ifjúsági információs és tanácsadó szolgáltatást, a gyermekek napközbeni ellátásának alternatív formáit - állítjuk, de nem feledkezhetünk meg a fogyatékos gyerekek és családjaik segítéséről sem, s a fogyatékosok nemzetközi éve külön alkalmat ad az új kezdeményezések, eredmények, és a szakmaközi együttműködési lehetőségek bemutatására.

A KONFERENCIA EGYBEN

- az iskolai gyermekvédelmi felelősök,
- szabadidő-szervezők,
- a gyermekjóléti intézményrendszer

munkatársainak,

- az önkormányzati ifjúsági referenseknek,
- a gyermek-közművelődés szakembereinek,
- a védőnőknek,
- a gyerekorvosoknak,
- az ifjúságkutatóknak,
- a gyermekekért dolgozó szervezetek aktivistáinak,
- s „mindenkinek” a találkozási pontja lesz.

Kezdeményezzük a konferencia akkreditálását a pedagógusok, a személyes szolgáltatást nyújtó szociális szakemberek és a közművelődésben dolgozók továbbképzési rendszerében is.

Várjuk jelentkezéseiket a Gyerekparadicsom Alapítvány 1191 Budapest, Katica utca 15. vagy az mindengyerek@ngo.hu email címen.

Video Interaction Guidance konferencia

EDE (HOLLANDIA)

A Grundtvig alapítvány támogatásával 2002 novemberében részt vehetem a hollandiai EDE városában megrendezett kétnapos konferencián, melynek célja a videotrénings módszerének alkalmazásával kapcsolatban a különböző országokban szerzett tapasztalatok bemutatása, illetve megbeszélése volt.

■ A videotrénings módszere néhány éve hazánkban is megjelent, a képzés 1999 óta elérhető. Videotréninként és szupervizorként szerzett tapasztalataimat érdekes volt összevetni más országokban élő és dolgozó kollegáikkal. A továbbiakban a konferencia legfontosabb eseményeit összefoglalom a reménnyel, hogy ez ötleteket adhat a magyarországi videotrénereknek is a módszer alkalmazásával kapcsolatban.

A konferencia első napján 36-an vettünk részt, ebből hat fő Hollandiából, 30 egyéb más országból érkezett. A résztvevők itt többnyire videotrénings szupervizorok, nemzeti szervezetek vezető munkatársai voltak. Két workshopon vettem részt, melyek tartalmi ismertetésével egyben megfogalmazom azokat a módszertani újításokat is, melyeket ezek során megismerhettem.

■ **CSALÁDSEGÍTÉS:
INTENZÍV CSALÁDTÁMOGATÁS
VIDEOTRÉNING ALKALMAZÁSÁVAL.**
Henk Vermeulen, az amszterdami SaC-Amstelstad (Ifjúsági Segítő Szolgálat) munkatársa ismertette meg a hallgatóságot egy újonnan kifejlesztett családsegítő eljárással, melynek lényege a következőkben foglalható össze:

Tekintettel arra, hogy szakmai szempontból bizonyítottnak tekinthető, miszerint a gyermekek családból történő kiemelése traumatikus hatású mind a szülőre, mind a gyerek(ek)re nézve, valamint a családon kívüli nevelés veszélyei és kárai is bizonyítottak, kiemelésére csak közvetlen életveszély, vagy súlyos testi-lelki károsodás, illetve a szülő hozzáférhetlensége (pszichotikus, alkoholos, drogos állapota) esetén kerül sor, és akkor is

csak addig tart, míg a szülő ismét hozzáférhetővé nem válik. A gyermeket ekkor nem intézményes keretek közé, hanem speciálisan képzett nevelőszülőkhöz helyezik el, akik nem csak a gyermekkel foglalkoznak, hanem annak vér szerinti családjával is.

Megfigyelték azt is, hogy az ilyen helyzetek rendezéséhez a szokásosnál intenzívebb segítségre van szükség, hiszen ezekben az esetekben általában sokféle problémával régóta sikertelenül megbirkózni próbáló, rossz állapotban lévő szülővel (és általában leromlott környezettel), rögzült rossz probléma-megoldási kísérletekkel, valamint gyenge szociális támogató hálójával számolhatunk. Az intenzív segítő beavatkozások hatékonyabban segítik a helyzet rendezését, a szülői kompetencia növelését, biztonságosabb és kontrolláltabb feltételeket teremtenek a gyerek hazatéréséhez.

Mikor a szülő a gyermek kiemelése után ismét hozzáférhetővé válik, a gyermekvédelmi szakemberek felteszik neki a kérdést: kíván-e kialakult helyzeten változtatni annak érdekében, hogy gyermekét ismét maga nevelhesse? Amennyiben igen a válasz, szerződést kötnek vele, és ekkor kezdődik az említett segítségnyújtás a családnak, melynek szereplői a családtagokon kívül egy intenzív támogatást nyújtó segítő (gyermekotthoni nevelő, esetleg önkéntes főiskolás, egyetemista), valamint a videotrénings.

A segítségnyújtásra a család otthonában, a szerződésben megállapodott időszakban és módon kerül sor, de ennek intenzitása elérheti a heti 20 órát is. A segítő konkrét, gyakorlati segítséget nyújt a szülőknél a gyermekük ellátásával, nevelésével, a valódi együttéléssel kapcsolatos konkrét

helyzetekben. Nem veszi át a szülők feladatait, hanem a szülői képességek megerősítésével hozzásegíti őket, hogy ezeket maguk is képesek legyenek el látni. A segítő nem általános tanácsokat ad, hanem a mindennapi élet során előálló problémahelyzetek megoldásának segítségével, a szülők és a gyerekek közötti kommunikáció javításával járul hozzá a szülői kompetencia fejlődéséhez.

A videotrénings ebben a kontextusban kettős szerepet tölt be: egyrészt videotréningsgel segíti a szülői képességek fejlődését, másrészt szuperviziót nyújt a segítőnek, mindezt ugyanazon folyamat keretében. A munkamódszer a videotrénings más alkalmazási területeiből jól ismert: a tréner a család otthonában előzetesen megállapodott időpontban (mikor a segítő is jelen van) videofelvételt készít a szülők, a gyerek és a segítő közötti kommunikációról, majd megfelelő előkészületek után ezt a felvételt együtt megnézik és elemzik. Kiemelik és ezzel tudatosítják, megerősítik a szülő-gyerek kommunikáció sikeres pillanatait, a szülő így saját viselkedés-készletének hatékony elemeivel kapcsolatban kap intenzív, képpel is megerősített visszajelzést, valamint az eredeti helyzettől eltávolodva viselkedési alternatívákat dolgozhat ki a tréner segítségével a közeljövőben valószínűleg ismét előálló konfliktusos helyzetekre. A segítő a család mindennapi életében elősegítheti és támogathatja a felvételeken látott hatékony szülői viselkedést.

A felvételek elemzése egyben lehetőséget nyújt a segítő munkájának, a családban betöltött szerepének, módszereinek megfigyelésére, a sikeres beavatkozások kiemelésére és megerősítésére, a segítségnyújtás folyamatában felmerülő dilemmák megbeszélésére, tehát a segítő tanulási folyamatának támogatására. A segítő megoszthatja a rá nehezedő felelősséget a videotréningsrel: ő maga is támogatást kap nehéz feladatának végzése során.

Ezzel a módszerrel megelőzhető, hogy a családban rövid időn belül újabb, esetleg még a korábnál is súlyosabb krízis álljon elő, mivel a családban másodfokú változások (a működésmódot és a szerkezetet érintő változások) létrejöttét támogatja.

Henk Vermeulen egy olyan esetet prezentált videofelvétel segítségével, melyben egy egyedülálló anya kapott segítséget mindennapi életének irányításához, kilenc éves fia neveléséhez. Az anyánál kora-gyerekkorban elszenvedett traumák nyomán erős fóbiák alakultak ki, hosszú ideje nem lépett ki a lakásból, egyre kevésbé tartotta a kapcsolatot a külvilággal és erősen alkoholizált. A fiú már hosszabb ideje nem járt iskolába, ő gondoskodott az anyjáról. Mindketten fordított életet éltek: nappal aludtak és éjszaka voltak ébren.

Az iskola és a szomszédok hívták fel a gyermekjóléti szolgálat figyelmét a családra. Mivel az anya hozzáférhetetlen volt, más rokon, aki a gyerek nevelését átmenetileg vállalhatta volna, nem állt rendelkezésre, így a fiút nevelőcsaládnál helyezték el arra az időre, míg az anya az alkohol elvonásának fizikai tüneteinek enyhítése céljából kórházi kezelésben részesült. A fizikai elvonás lezárultával az anya vállalta az intenzív együttműködést a segítővel annak érdekében, hogy visszakaphassa a gyereket. A segítő ettől kezdve a megállapodott időszakokban (reggel, iskolakezdés előtt, valamint délután, a fiú hazatérése után) megjelent a családnál, és hozzájárult ahhoz, hogy az anya el tudja látni azokat a feladatokat, melyek a gyerek életkori szükségleteiből adódnak (felkeltés, tízórai készítés, iskolába indítás, stb.). Ezzel párhuzamosan igyekezett a kezdetben nagyon lehangolt és bezárkózó anya figyelmét felhívni a gyerek kezdeményezéseire, megtanította fogadni ezeket, megfelelően reagálni rájuk. Az anya egy, a segítő folyamat végén készült interjú során elmondja, hogy felvételek megnézése és elemzése során mennyire átalakult a saját magáról alkotott képe.

Korábban tökéletesen értéktelennek, a gyermeke megfelelő nevelésére képtelennek gondolta magát, ekkor azonban korábban ismeretlen képességeivel szembesült.

Néhány hónapnyi intenzív segítségnyújtás után a támogatás időtartamát csökkenteni lehetett, mára a család külső segítség nélkül működik. Problémáik nem nagyságrendekkel nagyobbak, mint amik más, átlagos családokban is előfordulnak.

■ A VIDEOTRÉNING ALKALMAZÁSA A SZUPERVÍZIO FOLYAMATÁNAK SEGÍTÉSÉRE

A egyesült államokbeli Joe Costa és Terri Pease egy nyugat-massachusettsi, komplex szociális és egészségügyi szolgáltatásokat nyújtó szervezetben videóra rögzített szupervíziós ülések példáján mutatta be, hogyan alkalmazzák a Video Interaction Guidance módszerét a szupervízorok segítésére.

Tekintettel arra, hogy a szupervíziós ülés is egy segítő-segített helyzet, a kommunikáció videofelvétel segítségével történő elemzésével, a sikeres beavatkozások azonosításával és megerősítésével a szupervízor szakmai készségei eredményesen fejleszthetők.

A konferencia második napján a nemzetközi résztvevőkhöz számos holland videotréner, illetve a módszer iránt érdeklődő segítő foglalkozású szakember csatlakozott. Ezen a napon plenáris előadásokra került sor, az előzetesen meghirdetett programnak megfelelően.

Jane Nestel-Patt és Terri Pease előadásának számomra legérdekesebb pontja az volt, hogy ők a Video Interaction Guidance módszerét a családi csoport-konferenciák facilitátorainak képzésére és szupervíziójára alkalmazzák. A családi csoport-konferencia a magyar gyermekvédelmi gyakorlatban még kevésbé elterjedt, leginkább az ún. elhelyezési értekezlethez hasonló beavatkozási forma, melyen a család tagjai és az érintett szakemberek együttesen hoznak döntéseket a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben. A legfon-

tosabb eleme ennek a módszernek, hogy a szakemberek a felelősséget a lehető legteljesebb mértékig meghagyják a családnál, és csak akkor avatkoznak be, ha a család nem képes semmilyen, a kontroll-intézmények számára elfogadható megoldást kidolgozni. Ez a család erejére, a családi erőforrások mozgósítására épülő gyakorlat nehezen működik olyan szakemberek körében, akik korábbi szakmai szocializációjuk során nem ezeket az értékeket követték, illetve nem tudnak megfelelően vezetni egy ilyen vegyes: felnőttekből és gyerekekből, szakemberekből és a szolgáltatások igénybevevőiből álló csoportot. A videofelvétel segítségével mód nyílik a családi csoport-konferencián résztvevők kommunikációjának részletes és alapos megfigyelésére, elemzésére, a sikeres beavatkozások tudatosítására és megerősítésére, mindezzel a konferenciát vezető facilitátor készségeinek fejlesztésére.

Hilary Kennedy előadása során azt mutatta be, hogyan lehet az integrált oktatásban résztvevő sérült gyerekek speciális oktatási szükségleteire ráirányítani a velük foglalkozó pedagógusok figyelmét videofelvétel segítségével, miként lehet a filmek elemzésével segíteni a nevelőt abban, hogy rátaláljon azokra az egyedi módszerekre, melyekkel a gyerekek fejlődését a leginkább támogathatja.

Hannelore Gens és Ruth Caldewey előadása a visszajelzés (feed-back) helyett az előrejelzésre (feed-forward) koncentrált. Segítő munkájuk során a viselkedés változásának a felvételeken látható, de egyelőre még ritka, sporadikus előfordulásait használják fel arra, hogy a pillanatok kimerevítése és felnagyítása segítségével elképzelhetővé és hihetővé tegyék a segítséget kérő családok számára, hogy képesek a kívánt változások véghezvitelére. Ezt a módszert az Egyesült Államokban, ill. több fejlett országban más területeken is alkalmazzák.

A következő nemzetközi videotréning konferenciára 2004-ben kerül sor Németországban.

Bányai Emőke

Az Országos Köznevelési Tanács Állásfoglalása

■ A DROG-PROBLÉMA PEDAGÓGIAI KEZELÉSÉRŐL ÉS AZ ORSZÁGOS KÖZNEVELÉSI TANÁCS SZEREPVÁLLALÁSÁRÓL, ENNEK SZÉLESKÖRŰ TÁRSADALMI ÖSSZEFOGÁSSAL TÖRTÉNŐ MEGVALÓSÍTÁSÁBAN

Az Országos Köznevelési Tanács a fiatalokat érintő drogfogyasztás, vagy akárcsak drog-kísértés bonyolult társadalmi-szociológiai problémakörében elsősorban a pedagógiai-pszichológiai, nem pedig a kriminológiai megoldásokat tartja célravezetőnek, és ekként való kezelést javasolja az iskolák vezetőinek, pedagógusainak, diákjainak és szervezeteiknek. Ennek körébe tartozónak ítéli a drogfogyasztásnak, vagy akárcsak a drog kipróbálásának az iskola részéről történő határozott tiltását is. Ugyanakkor amellet foglalt állást, hogy a büntetőjog eszközeivel a megtévedt fiatalok esetében is csak végső esetben szabad élni, míg kérlelhetetlen szigorral kell eljárni azokkal szemben, akik fiatalokat a drog-élvezés útjára csábítanak. Szükségesnek tartja, hogy a dilerekkal és más terjesztőkkel szembeni fokozott védelem érdekében az iskolák környékét védett övezetté nyilvánítsák.

Az OKNT a legújabb hazai kutatások eredményeire is hivatkozva arra hívja fel az iskolák tanítóinak, tanárainak és az iskolai önkormányzatoknak, diákszervezeteknek a figyelmét, hogy az elmúlt években fokozódott a diákok körében a magukra maradottság érzése, a bizalmatlanság a felnőtt társadalommal szemben. Bizonyíthatóan csökkent az osztályfőnök és osztálya egymáshoz való kötődésének ereje, nagymértékben gyengült a tanár-diák viszony bizalmas, személyes jellege, az iskolán belüli viszonyok aggasztó mértékben elszemélytelenednek. A jelenlegi iskolai pedagógiai gyakorlatban „szinte senki sincs, aki a diákokra mint egyénekre hivatalból figyel, aki érdemben segíti őket szocializációjuk, perszonalizációjuk bonyolult folyamatában.” (Aszmann Anna írásából). Annak tudatában, hogy a drog-veszedelem alapvetően megoldatlan társadalmi és családi problémákból ered, hogy lelkiismeretlen üzleti érdekek is nagy szerepet játszanak előidézésében és terjedésében, az OKNT meggyőződése, hogy mind megelőzésében, mind orvoslásában az iskoláknak, a pedagógusoknak, a gyermek- és ifjúságvédelemmel foglalkozóknak döntő szerepük és semmire át nem hárítható felelősségük van. Ezért szorgalmaz és a maga erejével támogat minden olyan kezdeményezést, programot, összefogást, amely fiatalok, szülei és tanárai kapcsolatainak elmélyítésére és személyes jellegének erősítésére irányul. Ajánlja, hogy az iskolák különös hangsúllyal jelenítsék meg ezzel kapcsolatos álláspontjukat és teendőiket pedagógiai programjaikban. Kéri az iskolafenntartókat, hogy ehhez minden támogatást adjanak meg az iskoláknak.

Szükségesnek tartja az OKNT felhívni a jogalkotók figyelmét arra, hogy jelenleg az egyes személy belügyeibe beavatkozni képes munkakörök, illetve hivatások közül egyedül a pedagógus az, amelyet a tudomására jutott bizalmas információk belátása szerinti kezelését illetően nem véd a jog. Védettek az orvosok, a papok, az ügyvédek, a szülők, a pszichológusok, de a pedagógusok nem. A pedagógus bizalmi személyként való funkcionálásához erre a védettségre elengedhetetlenül szükség volna.

Az OKNT álláspontja szerint döntő jelentősége van annak, hogy az iskolákban, kollégiumokban, minden nevelési intézményben olyan légkör alakuljon ki, amely lehetővé teszi a fiatalok, szülei és nevelőik őszinte, félelem nélküli dialógusát annak érdekében, hogy megelőzhető, feltárható és együttes erőfeszítésekkel orvosolható

legyenek azok a problémák, amelyek a droghoz való menekülés hátterében húzódnak meg. Az OKNT a drog-kérdés iskolai, nevelésügyi vonatkozásait, a drog-prevenció országos méretű szervezésében, illetve megvalósításában való részvételt valóságos kompetenciájába tartozónak tartja. Javaslatait e felelősség jegyében teszi meg.

Az OKNT szükségesnek tartja, hogy az eddigieknél átfogóbb, komplexebb felvilágosító munka folyjék mind a fiatalok, mind szülei és tanáraik körében a droggal való élés és visszaélés tényeiről, káros hatásairól. Felkéri az Oktatási Minisztérium, a Gyermek-, Ifjúsági és Sport Minisztérium, az Igazságügy Minisztérium, az Egészségügyi Minisztérium és a Foglalkozáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium vezetőit, hogy a tömegkommunikáció minden lehetséges eszközével gondoskodjanak az általános és középiskolák, a pedagógus szakmai szervezetek és a szülői szervezetek, diákönkormányzatok, ifjúsági szervezetek, iskolafenntartók folyamatos tájékoztatásáról a droggal való élés és visszaélés aktuális adatairól, veszedelmeiről. Kapjanak a címzettek az információk mellett szakszerű segítséget, megfontolandó javaslatokat a drog-probléma komplex kezelésének értelmezéséhez. Az OKNT különösen fontosnak tartja, hogy az ifjúság ügyeiben illetékes hatóságok mind családi, mind intézményi összefüggésben kiemelten foglalkozzanak a kisgyerekkor érzelmi biztonságának megteremtéséhez, egyfelől az iskolai szorongás oldásához, másfelől az iskolai unalom száműzéséhez és a kudarc sorozatok elkerüléséhez szükséges tárgyi és személyi feltételek biztosításával.

Tekintettel arra, hogy a kábítószer fogyasztó fiatalokra, a kábítószer függőségre, illetve a gyakori és rendszeres kábítószer fogyasztásra vonatkozó szociológiai kutatások tanúsága szerint a súlyos kábítószer fogyasztások mögött mikroközösségi nevelési és életvezetési problémák, különös hangsúllyal pedig a családi élet, a családi nevelés, a gyerekeknek a családban való elmagányosodásának problémái húzódnak meg, az OKNT kezdeményezi a szülői szervezetekkel való szoros együttműködést e témában.

Tekintettel továbbá arra, hogy a drogfogyasztás, de legalább is a drog kipróbálása az ifjúsági kortársi közösségekben divatjelenséggé vált, az OKNT a téma szakembereinek bevonásával önálló napi-rendként programjába iktatja az egészséges életmód komplex problémakörének megvitatását azoknak az eszközöknek, eljárásoknak és cselekvési módoknak az elterjesztése érdekében, amelyek elősegíthetik, hogy az ifjúság körében az egészséges életmód váljék divattá.

Az OKNT – az oktatási miniszterrel történt előzetes elvi egyetértés birtokában javasolja, hogy az Oktatási Minisztérium, a Gyermek-, Ifjúsági és Sport Minisztérium, az Igazságügy Minisztérium, az Egészségügyi Minisztérium és a Foglalkozáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium közös szervezésében szakemberek bevonásával, szülők, pedagógusok és diákok részvételével 2003. február vége, március eleje táján valósuljanak meg regionális konferenciák. Ezek felett az Országos Köznevelési Tanácsa védnökséget vállal.

Budapest, 2002. 12. 16.

Loránd Ferenc
az OKNT elnöke

A változások küszöbén

1999 elején szülők és orvosok közös gondolkodásának találkozási pontján megszületett a Nyitott Kapu Közhasznú Alapítvány. Munkánk fókuszába a védőoltásokat és a hazai védőoltási helyzetet helyeztük. Miért? – teheti fel a kérdést joggal az olvasó. Hiszen ez a terület a magyar egészségügy látszólag leghatékonyabban működő része. Ennek ellenére számos fontos kérdés foglalkoztat orvost és szülőt egyaránt a védőoltásokkal kapcsolatosan.

Ma a világon két szélsőséges szakmai álláspont feszül egymásnak a védőoltások terén. A védőoltásokat kritika nélkül támogató és a védőoltásokat teljesen elutasító nézet. Az egyik szerint az oltás gyakorlatilag veszélytelen beavatkozás, aminek csak előnyei vannak, míg a másik oldal ezzel ellentétesen azt képviseli, hogy az oltás – immunológiai beavatkozás révén – súlyosan károsítja és rombolja szervezetünket, ráadásul alkalmazása semmiféle haszonnal nem jár.

A Nyitott Kapu Alapítvány a polarítások helyett egy harmadik megközelítésre törekszik, és megpróbál utat találni a fekete és fehér álláspontok között. Szeretnénk mindenki javára tevékenykedni, a jelenlegi értékeket megtartva európaivá tenni oltási rendszerünket. A tudomány, az emberi jog, de az alapvető orvosi morál és etika keretei ma már messze túlnőttek azon, ami évtizedekkel ezelőtt, egy más típusú „demokrácia” szellemében

épült be a hazai járványügybe.

E téren változtatni különösen nehéz feladatnak tűnik Magyarországon, pedig ma-holnap az Európai Unió tagjává válunk. Egy olyan Unió tagjává, amelynek országaiban elképzelhetetlen egy, a miénkhez hasonló jogi szabályozás. Ahol olyan tagországok, mint Nagy-Britannia, Németország, Svédország, Finnország vagy az Unióon kívüli, ám közismerten fejlett kultúrájú Svájc soha nem is alkalmazott vagy már évtizedek óta egyáltalán nem alkalmaz kötelező védőoltást.

A szabad oltási rendszer kialakítása abban a nyilvánvaló és természetes felismerésben rejlik, hogy a védőoltás – minden orvosi beavatkozáshoz hasonlóan – nem várt hatásokkal, szövődeményekkel, ritka esetben tragikus következményekkel is járhat. Ebből következően a szülőnek – választott orvosával közösen – mindig a gyermek egyéni egészségi állapothoz, szociális helyzetéhez mérten

kell döntenie, hiszen e döntés pozitív vagy negatív következményeit is neki kell vállalnia.

A szabad döntés és az ezzel járó megnövekedett morális és anyagi felelősség érzékenyebbé és sokkal óvatosabbá tesz orvost és szülőt egyaránt. Ennek köszönhetően a fejlett országokban hamar nyilvánosságra kerül a vakcinákkal kapcsolatos összes egészségügyi probléma, így az alkalmazók, de maguk a gyártók is sokkal óvatosabbak. Gyorsan és rugalmasan képesek akár az oltóanyagok összetételén, akár ezek alkalmazásán változtatni.

Az elmúlt évtizedekben, amíg a nemzetközi orvosi gyakorlat és közvélemény hangos volt néhány oltóanyaggal kapcsolatos problémától, és változtatást követelt, addig nálunk – figyelemre méltó és aggodalomra okot adó módon – a problémás oltóanyagokkal kapcsolatban nem jelentkeztek gondok, nem keletkeztek elgondolkoztató statisztikák. Amíg hazánkban az oltások nem várt hatásait regisztráló visszajelzési rendszer mutatója rezzenéstelenül állt és áll a „0” pont környékén, addig csupán az Egyesült Államokban az NVICP (Oltáskárosodásokat Kompenzáló Nemzeti Program) a VAERS-el (A Vakcinák Biztonságosságát Felügyelő Szervezet) karöltve, 1988-tól az évezred végéig közel 1 milliárd dollárt fizetett ki oltási károsodások, halálesetek anyagi kompenzációjaként.

Oltási naptárunk ma is kötelezően alkalmaz olyan oltóanyagot, amelyek alkalmazását a nyugati oltási rendszerek már beszüntették, hogy helyette ma korszerűbb, biztonságosabb oltóanyagot ajánlhassanak a gyermekek védelmére.

Egyszóval, minden jól hangzó retorika és állásfoglalás ellenére, van bizony tennivaló e területen. A változtatás a sokoldalú informálódással kezdődhet, hiszen ma még a legnyitottabban gondolkodó orvosokhoz és

szülőkhöz sem jutnak el a lényeges információk. Ez egyrészt érthető is, mert ha valami oly módon kötelező, mint ma nálunk a védőoltás, akkor valójában értelmetlen önbosszantásnak tűnik információkhoz jutni róla. Így inkább sokan megadóan elfordítják a tekintetünket. Pedig nyilvánvalóan közös célunk, hogy gyermekeink hosszú távon is egészségesebbek lehessenek. Ezért szeretnénk, ha a védőoltások egy előremozdító, problémafeltáró párbeszéd középpontjába kerülnének. A kétséges részek feltárásával, a konzekvenciák levonásával az összes érintett kedvezőbb helyzetbe kerülne. A hazai oltási rendszer alapos átvilágítása és rugalmasabbá tétele, az oltásokat feltétel nélkül elfogadóknak is fokozott biztonságot jelent. Nem kérdés, hogy egy jobb, kiforrottabb, a gyermek, és a lakosság aktuális egészségi állapotához rugalmasan igazítható oltási rendszer mekkora előnyt jelentene az ország összes lakosa számára.

Mindezek mellett – de semmiképpen sem mellékesen – érvényesülnének az alapvető emberi szabadságjogok, és megteremtődhetne ezen a területen is a másként gondolkodás szabadsága.

A független gondolkodás és cselekvés kereteinek megteremtése közös ügyünk, morális, szakmai és jogi értelemben egyaránt. Teremtjük meg a lehetőségét annak, hogy a jó és hatékony védőoltások kényszer nélkül, a belső meggyőződésnek és a társadalmi konszenzusnak megfelelően kerüljenek felhasználásra. Ezzel szemben a kevésbé lényegesnek vagy kétségesnek mutató oltások ne legyenek kötelezőek, de továbbra is ingyenesen kapják azok, akiknek erre igényük van.

▪ *Végül ízelítőnek néhány kérdés, amely a világ orvosi és szülői közvéleményét - így bennünket is - foglalkoztat:*

Mi történik az immunrendszer egészével a védőoltás hatására? Hogyan súlyozzuk az egyes oltásoknál

azokat a tényezőket, amelyek egy oltás mellett vagy ellen szólnak? Hosszú távon van-e, lehet-e összefüggés az allergiák, az autoimmun, a hematológiai betegségek egyre gyakoribbá válása és az egyes oltások immunrendszer-módosító hatása között?

Melyek azok a hatások és mellékhatások, amelyeknek a kutatók, valamint az oltóanyagipar túl kevés figyelmet szentel? Valóban megfelelően informálnak-e bennünket a gyártók, illetve a velük együttműködő vakcinológusok?

Mi a különbség az oltás által vagy az önerőből leküzdött gyermekbetegség között immunológiai szempontból? Túlterhelhető-e a csecsemő immunrendszere, a korán és egyszerre beadott kombinált oltóanyagokkal?

Melyek a valóban veszélyes betegségek, amelyek ellen nagyon fontos oltanunk, és melyek azok, amelyek ellen oltani értelmetlen, és alkalmazásuk csak bizonyos gazdasági érdekeket szolgál? Nem illúzió-e így módon törekedni a teljes betegségmentességre?

▪ *És végül, de nem utolsósorban:*

Hogyan dönthetünk mégis félelemmentesen a betegség veszélyeinek és az oltások nem kívánatos és ismeretlen hatásainak kettősségében?

Amennyiben az olvasó kielégítő válaszokkal rendelkezik a fenti kérdésekre – meglehet - feleslegesen fordítaná idejét további tanulmányozásukra. Amennyiben ez mégsem így lenne, kérjük, tartson velünk ebben a közös gondolkodásban. Ez az írás csupán „mag” kíván lenni. Olyan mag, amely a felelősségteljes és tiszta motivációjú gondolkodás talajára hullva, egy egészségesebben felnövekvő nemzedéket terem.

További információ:
NYITOTT KAPU KÖZHASZNÚ
ALAPÍTVÁNY
e-mail: csillag-kapu@axelero.hu
Hajdú-Ráfi Gábor 20/340 7301
dr. Leleszi Zoltán 30/393 5756

Való világ

■ GYERMEKVÉDELMI SHOW

A valóságról mindeddig azt gondoltam, hogy egyfelől materiális, tapasztalható, megélhető, másfelől pedig, ami létezik, végbemegy, leírható: természettudományos módszerekkel, szükség esetén filozófiai fogalmakkal. A negyedik X után kellett rádöbbenem, hogy amit eddig a valóságról sejtettem, fatális tévedés volt, mint sok más egyéb, ami a bölcsészkar számlájára írható. Szóval a valóság, a való világ nem az, ami úgy nagyjából magától létezik, látszik, hanem egészen más. Azt mondják újabban, inkább olyan, amilyenné tesszük, amilyennek látni akarjuk. Pl.: vegyél egy villát, tegyél bele egy tucat optimistát, adj nekik enni-inni, és ez a valóság. Milyen egyszerű és derűs!

Akkor a valósághoz való viszonyommal is baj lehet? Valószínűleg. Biztosan azért voltam eddig frusztrált gyermekvédelmis, mert a valóságot helytelenül értelmeztem, és negatívan-racionálisan álltam hozzá. Az eddig lenyomott öt év a gyámhivatalban lehetett volna operetesen könnyed is, ha már időben eltanultam volna az új valóságzemléletet.

Szerencsére a sors kegyes volt hozzám, adott egy utolsó esélyt. Hallottam kinyilatkoztatni hazánk pádréját, egyben fitneszfilozófusát, és ezzel megváltozott az életem. A nagy asztrológus delejes hatására hagytam, hogy átjárjon az életerő, és arra eszméltem, képes vagyok urán nélkül is pozitív energiák kisugárzására. Ezek után, nem mint kilátástalan ügyek intézője léptem át reggelenként a gyámhivatal küszöbét, hanem a gyermekvédelem jedijeként, az erő ugyanis már velem volt.

A sorsdöntő naptól kezdve a gyermekvédelmi törvényt is másképp látam. Erő nélkül azt tartottam róla, hogy olyan eurokonform jogszabályrendszer, amely tétován mozog e kies keleti tájékon. Csukott szememmel rést véltem észlelni a jogalkotás és jogalkalmazás terén. Pedig nem így van. A módosítás óta pláne nem!

Most már tudom, e törvény úgy tartja a szöveget és irányt Európa nyugatabbi része felé, hogy közben szülőföldileg is végrehajtható. Keep smiling.

Ezzel az új hittel, meggyőződéssel fogadtam a minap is ügyfeleimet a gyámhivatalban. Először egy anyukával vettem fel jegyzőkönyvet, akinek a gyermekei átmenetileg 5. éve vannak nevelésben. Elmondta, hogy munkahelye megszűnt, albérleti díjat két hónapja nem fizet, így egyelőre csak látogatni tudja a gyerekeket, kihozni nem. Korábban erre szemlesütve a szociális osztályról igényelhető segélyt és közhasznú munkát javasoltam volna, néhány vigasztaló szó kíséretében: legalább a srácok rendben vannak bent, egészségesek, lesz belőlük valami. Most azonban - pozitív energiaözönben úszva - együtt számolni kezdtünk: másfél év múlva már vége az átmeneti nevelés egyik felének, a nagyobb fiú 18 éves lesz, azután kisvártatva az öccse is. Munkába áll a fiúkkal, hármásban, megfelelő beosztással 15-20 év alatt egy lakást is összehozhatnak, mert a gyerekeknek, tudja, joguk van...

Aztán egy apa jött azzal a panasszal, hogy a határozattal szabályozott kapcsolattartás és az újabb felszólítás ellenére volt felésége nem engedi hozzá gyermekét. Régi reflexszel már a Soros bizonyítási eljáráson, az újabb szankción, esetleg egy működőképesebb határozaton

törtem a fejem. Az apa, közben régi motorosként, szkeptikusan számoltgatótt: újabb határozat, újabb fellebbezés, újabb közigazgatási per, újabb hónapok. Ekkor jött az erő, vele a megvilágosodás. Apuka! Vegyen egy üveg konyakot, azzal credjen le alfábal! Ott a lélektől lélekig tartó úton annyit, de annyit találkozhat a gyerekekkel, amennyit akar, nincs az a feleség, aki útjába állhatna, nincs az a hatóság, amelyik tehetetlenkedne maga körül.

Sikereimtől megittasodva fogadtam az otthonteremtési támogatást kérő 20 éves fiút. (Olyan marhájó dolog csuklóból életeket megoldani, és pozitív gondolkodással ez nagyon megy.) Szóval, ennyit voltál bent, ennyi járna tisztán, ebből lejön a végszámadásban szereplő összeg, így kb. 300 000 Ft-ra leszel jogosult. Ha ehhez hozzátesszük a saját pénzedet, szerencsés esetben megcsíphatsz egy bérleményt az albérlők házában, öt évre. A pályázathoz 540 000,- Ft kell, a maradék elég lesz a legszükségesebb (használt) bútorokra.

De a sajátot ne tessék belekalkulálni, mert amikor kijöttem az otthonból, anyámnak vettem egy üveg kevertet, apámnak meg egy doboz cigit. De a többi félmillió? Ja, azt kölcsönkérték. Régen azt mondtam volna tanácstalanságtól és bosszúságtól kikerekedett szemmel: öreg, az otthonteremtési így max. 3 havi albérletre elég, ha Pesten szeretnél maradni. Utána mi lesz? Próbáld megkeresni inkább az utógondozódat, nézzetek befogadó otthon után, menj el dolgozni vagy regisztráld magad. Keress annyit az otthonteremtésihez, hogy legalább pályázhass később a Kórákásba.

De hol van már a realista-pesszimista szemlélet! Átható, mintegy nindzsás tekintetemet rávettem a fiúra, erőátadó mozdulattal vállára tet-

tem a kezem: a bizakodás csodákra képes, ha kezeden lesz az otthonteremtési, keresd meg az első lottózót, találd el a nyerő számokat, lesz lakás, kocsí, a többivel irány a tőzsde... Don't worry, be happy.

A srácnak nem volt ideje hálálkodni, mert máris kopogott az utolsó ügyfelem. Előadta, hogy egyedül neveli három gyermekét, a férje évek óta nem fizet tartásdíjat (havi 3x 2000 Ft), több mint 200 000 Ft-tal tartozik, amit egyre nehezebben tud nélkülözni. Hitetlen, avittas ügyintézőként arról világosítottam volna fel a szülőt, hogy forduljon sürgősen bírósági végrehajtóhoz, a foglalást követően eldől, mi lesz, átmeneti behajthatatlanság esetén van mód a tartásdíj megelőlegezésére, ha minden egyéb feltétel is összeáll.

Ehelyett pozitív gondolkodásra ösztökéltem ügyfeletem. Képzeld el, mennyivel rosszabbul járna, ha volt férje 200 000 dollárral tartozna, de szerencsére csak ugyanennyi gyenge forinttal sáros. Mert nem láttam rajta a teljes megnyugvást, azt is hozzátettem: örülhetünk, hogy nálunk nincs háború. Ekkor láttam arcán a metamorfózist, el tudott szakadni partikuláris érdekeitől, helyzetét képes volt globálisan látni. A földkerekség bajainak, éhezőinek viszonylatában mi az a havi rongyos 6000 Ft?

Kollégáim irigykedve kérdezték a nap végén, mi a titkom, miért tudok mindent megoldani? Válaszul mutattam nekik egy fotót az aurámról, amely a pozitív töltöttség okán rózsaszínben tündökölt, majd a druidák beavatott, misztikus köszönésével távoztam: csá csumi csá.

Pinezics Mária

Görög Ilona Örökbefogadás című novellájának jogi és gyermekvédelmi kérdései

■ ELŐSZÓ

A különböző korok irodalmi alkotásai hűen tükrözik a társadalomban élő erkölcsi és jogi normákat. Az írók, költők műveiben lépten-nyomon találkozunk jogi esetekkel. Új sorozatunkban egy-egy irodalmi mű bemutatásával az a célom, hogy összehasonlítsam a korabeli és a mai jogintézményeket.

Több gyermek- és fiatalkorú elkövetőre vonatkozó felvetés érhető tetten pl. Csáth Géza elbeszéléseiben. Az emberi jogokkal kapcsolatos kérdések pedig F. Kafka:

„Fegyencgyarmaton” című novellája alapján is megválaszolhatóak. Elkövető vagy áldozat Oscar. Wilde Saloméja? Bűnös-e Toldi Miklós és Ágnes asszony?

A fiatal Toldi Miklós története közismert. A bűnösségével kapcsolatos kérdések is ilyen egyértelműek? Ha ma bíróság elé állítanák Arany hősét, milyen szempontok szerint ítélnék felette? Hogyan minősülne az általa elkövetett bűncselekmény? Milyen büntetést kapna? A kérdésekre a válasz a mű alapján is megadható. Arany ugyanis mindent leírt és feldolgozott, amely a cselekmény minősítése és a büntetés kiszabása szempontjából lényeges lehet. A kérdés már csak, bűnös-e Toldi Miklós.

Arany János más műveiben is lépten-nyomon találkozunk jogi esetekkel. Itt van például a nagykőrösi balladák közül az „Ágnes asszony”, amely megtörtént tényeken alapul. A költő egy geszti esetet dolgoz fel ebben a művében. Arany gyakran találkozott azzal a szótlan parasztszasszonnyal, aki reggeltől-estig a patakban mosott. Felfigyelt rá, érdeklődött utána, s balladának dolgozta fel az akkori közvéleményt is foglalkoztató szerelmi háromszöget. „Szörnyű a bűn, terhes a vád”, mivel a tényállás szerint Ágnes asszony szeretőjével együtt megölte férjét. Mégsem a pozitív jog sújt le rá, nem az ember által alkotott jogszabály alkalmazói, a bölcs bírák ítélnék felette, hanem a bűn és bűnhődés bibliai szigorának megfelelően az erkölcsi normák mondják ki a végső „verdict”-et. A büntett bomlasztó hatására Ágnes asszony megőrült, így „a bölcs törvényszék” döntése: „Eredj haza, szegény asszony! / Mosd fehérre mocsokos leped: / Eredj haza, isten adjon / Erőt ahhoz és kegyelmet.”

A hétköznapi emberek számára a jog világa gyakran nehezen érthető szabályok útvesztőjeként jelenik meg. Ezért szeretném a fontosabb jogi kérdéseket - cikkről-cikkre - ismert és kevésbé ismert alkotásokon keresztül bemutatni. Az elemzéskor természetesen hű maradok a kiválasztott művek jogi tényállásához.

■ GÖRÖG ILONA: „ÖRÖKBEFOGADÁS” CÍMŰ NOVELLÁJÁNAK JOGI KÉRDÉSEI

„Állástalan pincér örökbeadná hároméves, egészséges leánygyermekét úricsaládhoz, csekély végkielégítésért. Kruspér-utca 8, III. 29.” E sorokkal kezdi elbeszélését Kosztolányi felesége, Harmos Ilona, közismertebb írói álnévén Görög Ilona. A novella a Nyugat 1935/10. számában jelent meg. A mű segítségével egyrészt betekintést nyerünk a gyermektelen Barabás család hétköznapi életébe, másrészt viszont megismerjük a harmincas évek örökbefogadási eljárásának sajátos szabályait.

„Barabásné az ágyban hangosan olvasta a vasárnapi reggeli újság apróhirdetését. Mellette a másik ágyban a férje már jó ideje ébren volt, de ábrándjaiba merülve tovább mímelte az alvást...Az asszony tudta, hogy férje nem aludt. Ő is gyakran menekült így az örömtelen valóság elől. – Hallod? Egy állástalan pincér örökbeadná a hároméves kislányát – ismételte az asszony, saját szavaival a hirdetést. – Nézzük meg. Jó? – Megnézhetjük éppen, -mondta az ura kelletlenül. Már unta a sok ellentmondást ebben a kérdésben...? kitűnően megvolt gyermek nélkül is.” Ennek ellenére - mint ahogy a novella második feléből kiderül -, éppen a férfi volt az, aki megszerette a kislányt, Ibolykát. Barabás volt, aki sürgette az örökbefogadást. Felesége nem tudott közel kerülni a gyermekhez, ezért meghátrált. Barabásné „...a vacsoránál nagyon ünnepélyes volt. Minduntalan mondani akart valamit, de elnyelte. Végül is nagynehezen kibökte, hogy ő kezd félni ettől az örökbefogadástól és nem bánná, ha vissza lehetne csinálni. Ez a pincérnépség neki sehogysem tetszik. Raffinált banda és a kislány is már pont olyan raffinátnak látszik, mint az apja. Barabás magából kikelve kiabált, hogy ne csináljon belőle senki bolondot. Eddig nem hagyta őt élni a gyerekért, most meg egyszerre neki nem kell. És hogy most már nem lehet visszatáncolni. És hogy Emma romlott, ha egy hároméves gyermekről feltételezi, hogy az romlott.” A férfi ugyanakkor igazán megszerette a kislányt. Már az első találkozáskor kiderült, hogy ők ketten, és csak ők ketten, összetartoznak. „A kislány a melléhez szorított babával közvetlenül Barabás széke előtt állt s most hirtelenül a férfi öléhez támaszkodott. Ezzel a mozdulattal köszönte meg Barabásnak az Emmától kapott babát. A meleg gyermeki test egy pillanatra andalító érzéseket keltett Barabásban. Szerette volna ölebe kapni ezt a tündéri kislányt és elrohanni vele, vinni haza máris. Nem moccant, nehogy megtörje a varázst...A kislányt még egyre szorította magához. Ebben a pillanatban már...hitte, hogy ez a kislány az övé volt mindig, kezdettől fogva.” A varázs nem szállt tova, örökre megmaradt, „Másnap Barabás, amikor kijött a hivatalból, a Belvároson ment hazafelé. Több ízben

azon kapta magát rajta, hogy gyermekruha-, gyermekcipő- vagy játékosbolt előtt ácsorog s maga sem tudja, hogy mit is néz voltaképpen. Máskor legfeljebb azért állt meg, hogy egy nyakkendőt szemügyre vegyen, vagy sajátmagát a tükörablakban." Minden gondolata Ibolyka körül forgott. Az örökbefogadással kapcsolatban is mindent ő intézett, egyedül ő látogatta a kislányt, feleségét kirekesztette mindenből. A vita estéjén „Emma csak nézte az urát. Ilyen izgatottnak még nem látta. Ettől még jobban elkeseredett. Tisztán érezte, hogy most már az ura a cselekvő fél ebben az ügyben, hogy most már ő az, akinek a gyerek kell, mindenáron, még a béke árán is. Tehetetlen volt ezzel a nagy kívánsággal szemben.” A novella legvégén, a történet utolsó napján „úgy robbant be ez a fiatal élet a homályos lakásba, mint valami fényes-éles, arany napsugár. Emma lehunyta előtte a szemét. A kislány pogány bájjal vette birtokába az egész házat, új apját, aki máris engedelmes, boldog szolgáljaul szegődött... Emma... nem tudott résztvenni ebben a játékban... végül is ingerültté vált és minduntalan beléjük kötött. Rosszkezdű volt. Folyton rendre intette férjét és a gyermeket. Ezzel azonban csak még inkább cinkosokká tette őket. Ellenfeleivé.”

Az elbeszélés történetének eddig idézett részei a novella mondanivalója szempontjából mindenképpen jelentős tényeket ír le, témánk szempontjából viszont nem releváns. (Az apróhirdetést kivéve.) Az örökbefogadási eljárással kapcsolatos szabályok nem a fabulából – a meséből, vagyis a kötött motívumokból –, hanem a „szűzsé”-ből – szabad motívumok rendszeréből – bukkannak elő.

Barabásék Kruspér utcai első látogatásuk alkalmával „egyetlen megjegyzés, egyetlen kérdés sem hangzott el, de kölcsönösen tudták, hogy miről van szó és egész magatartásukkal, apró mozdulataikkal már valóságos alkudozás indult meg közöttük.”

A szavak nem voltak szavak többé, csupán gondolatok. A pár perces némaságban a történés fonala belülről szövéődött. A kimondatlan szavak súlya megdöbbeníti az olvasót.

„Ide nézzenek az urak, micsoda gyönyörű kislány ez. – És milyen okos, hogy tud köszönni. – Szép kis világban élünk. – Előbb majd megnézzük, hova adjuk. – Csak pénzt lássunk minél előbb, pénzt lássunk. – Lóversenyre akarok menni. – Csak nyernék a lóversenyen, dehogy adnám oda. – Kellene a fenének nekem ez az öt gyerek. – Az apám is itt van, munka nélkül, meg a feleségem öccse, állástalan borbély. – Vigyék már, vigyék innen ezt a kislányt. – Ingyen is odaadom, - közölte némán a pincér. – Csak vigyék. – Lóverseny – gondolta Emma és Barabás is. Meg ezt: - Nagy felelősség egy gyermeket örökre fogadni. – Különösen lányt. – Ki tudja, mi lesz belőle? – Aztán élnek a szülei is. – És már hároméves elmúlt. – Emlékezni fog apjára-anyjára. – Ki tudja milyen rossz ösztönöket hoz magával ilyen környezetből. – És vajjon nem fognak zsarolni a szülők?”

Súlyos gondolatok néma köntösben. A későbbi zsarolás lehetőségétől olyannyira megrettent Barabás, hogy bár

megszelídített formában, de szóban is hangot adott ezen aggodalmának. „De kérem, látogatni nem lehet a gyereket, amennyiben... - mondta befejezetlenül... - Különben is sok mindent meg kell még beszélni, el kell intézni. Az ügyvéddel, az árvaszékkel. Nem olyan egyszerű ez a dolog.”

Az örökbefogadási eljárás megindítása előtt a novella szerzője érzékeltetni akarja a procedura bonyolultságát. Pedig, ha összehasonlítjuk az akkori eljárást a maival, megdöbbenünk, s felkiáltva kérdezzük: „Nem olyan egyszerű ez a dolog?” Élnének a XXI. század elején, vagy a XX. század végén! Újságban apróhirdetés? Ma ez elképzelhetetlen, szerencsére. Az eljárás menete is jóval bonyolultabb és hosszabb.

Amennyiben a figyelmes olvasó összeadja a novella történéseinek napjait, úgy láthatja, hogy Ibolyka örökbefogadása - ha az első látogatás napját nem veszi figyelembe - mindössze 12 napot vett igénybe. Maga az eljárás sem volt bonyolult.

Még aznap, „ebédután Barabás, amikor a felesége aludt, főlészlítettta ügyvéd barátját a lakásán és hosszan tárgyalt vele erről az ügyről.” Másnap, szintén „ebédután hosszan tárgyalt az ügyvéddel. Mindent részletesen megbeszélte vele. Az ügyvéd biztosította, hogy miután semmiféle akadály nincs, ha a felek az árvaszék előtt együttesen megjelennek, két héten belül nyélbeüthetik az egész ügyet. Majd ő megsürgeti az igazságügyi tanácsnál, ahová jóváhagyás végett küldik az iratokat.” A következő nap, vagyis „harmadnap reggelén Barabás nem ment be a hivatalába. Fogadott egy nagy gépkocsit, átment a Kruspér-utcába, fölpackolta a Ledninszky-házaspárt Ibolykával együtt, aztán visszament a feleségéért. Az ügyvéd már várta őket az árvaszéken. Ott jegyzőkönyvet vettek fel az örökbefogadásról. Érzelmes szavak hangzottak el, nemes, emberbaráti szívekről... Ibolykát is megkérdezték, akarja-e apukájának Barabás Tibor urat, anyukájának Barabás Tiborné, Gavera Emmát. Ibolyka erre a kérdésre azt felelte, hogy van neki egy szép nagy babája meg mackója is és babakocsija is. Egy nagyságos úrtól kapta... Az árvaszék kapujában elköszöntek egymástól. Ibolykát Ledninszkyék vitték haza, mert Barabás úgy döntött, - az ügyvéd tanácsára - hogy amíg a felsőbb hatóság jóvá nem hagyja az örökbefogadás tényét, a gyermek csak maradjon a szüleinél. Hátha valamely oknál fogva füstbemegy az egész, akkor legalább nem származhat belőle semmiféle bonyodalom.”

A novella nem szól arról, hogy a felsőbb hatóság hogyan döntött. Az elbeszélés befejező része mégis egyértelműen mutatja, hogy helybenhagyó határozat született. Az árvaház előtti eljárás utáni „tizedik napon egy órával később jött az ebédhez, mint máskor (Barabás), és kézenfogva magával hozta Ibolykát is.”

■ AZ ÖRÖKBEFOGADÁS JOGI SZABÁLYOZÁSA RÉGEN ÉS MA

Az örökbefogadás rendeltetése a történelem folyamán többször változott. Jogi szabályozásának gyökerei csakúgy,

mint a legtöbb jogintézményé, a római jogból ered. Az örökbecfogadás lényegében a patria potestas létrehozatalának mesterséges útja volt. A jogintézmény létrejöttében valószínűleg nagy szerepe volt a nemzetségek és a vagyonos családok között dúló harcnak. Ennek oka nagyon is érhető. Amennyiben ugyanis a családfő mint örökhagyó gyermektelen volt, akkor halála után a vagyont a nemzetség örökölte. Ezt a szabályt az örökbecfogadással igyekeztek kijátszani. Ez viszont sértette a gens érdekeit.

Az örökbecfogadás két ősi fajtája: az arrogatio és az adoptio. Az előbbi az önjogú, az utóbbi pedig a hatalom alatti személy örökbecfogadását jelentette.

Az arrogatio esetében is más volt az eljárás a császárság előtt és alatt. A köztársaság idején, amíg a comitiák, azaz a népgyűlések működtek, az eljárás előttük folyt. Ebből is következik, hogy csak önjogú személyt, vagyis fegyverforgatásra képes férfit lehetett örökbecfogadni. Őt is csak akkor, ha a comitia calata előtt az örökbecfogadó előadta, hogy koránál vagy betegségénél fogva nem képes már gyermeket nemzeni. A szavazás eredményétől függően jött létre az örökbecfogadás. A császárság idején már nem működtek a comitiák, így az arrogatio császári rescriptummal ment végbe. Az örökbecfogadható személyek köre pedig bővült a nőkkel és a serdületlenekkel.

Az adoptio a hatalomalatti személy örökbecfogadását jelenti. Két látszólagos ügylet előzte meg, a színlelt eladás és a színlelt per. A pert az örökbecfogadó indította a pater familias ellen. Ez utóbbi - mint alperes - nem védekezett, így a praetor az örökbecfogadónak ítélte meg a gyermeket (az alperes fiát vagy lányát). További feltételt jelentett, hogy az örökbecfogadó önjogú római állampolgár legyen, és legalább 18 évvel legyen idősebb az örökbecfogadottnál. Az adoptio két fajtáját különböztették meg: teljes örökbecfogadás (adoptio plena) és nem teljes örökbecfogadás (adoptio minus plena). Az előbbi esetében apai hatalom is keletkezett, feltétve, hogy az örökbecfogadó az örökbecfogadott felmenője volt. A nem teljes adoptio csak öröklési jogot jelentett.

Az adoptio említett két fajtája a történelem folyamán változásokon ment keresztül, és jelentése megváltozott. A modern jogrendszerekben a teljes örökbecfogadás esetében az örökbecfogadott nemcsak az örökbecfogadóval, hanem annak rokonaival is rokoni viszonyba kerül. A nem teljes vagy egyszerű örökbecfogadás esetében viszont a rokoni kapcsolat csak az örökbecfogadó és az örökbecfogadott között jön létre.

Magyarországon is többféle célja volt az örökbecfogadásnak. Egyrészt vagyoni-öröklési jellegű jogintézményként működött, másrészt viszont új családi kapcsolatok megszerzésére is hivatott volt. A hazai jogfejlődés tanulmányozásakor szembetűnő, hogy a XIX. század végéig a jogintézmény főleg öröklési jelleget öltött. Az 1877. évi XX. tv., az ún. Gyámtörvény viszont már kimondta, hogy az atyai hatalom általában átszáll az örökbecfogadóra.

1953-ig, a Csjt. hatálybalépéséig megengedett volt a

nagykorúak közötti örökbecfogadás is. Ezt szerződés hozta létre, amelyet közokiratba kellett foglalni. Nem csupán öröklési, vagyis vagyoni célra irányulhatott. Fontos lehetett az örökbecfogadó állampolgárságának, családi nevének, címének a megszerzése is.

Kiskorúak esetében is szerződéssel jött létre a jogviszony, de azzal a különbséggel, hogy az ilyen okirat gyámhatósági jóváhagyásra szorult. További feltételt jelentett az igazságügy-miniszter megerősítése.

Más államokhoz hasonlóan, hazánk is ismerte az adoptio két fajtáját. Az adoptio plena, a teljes örökbecfogadás esetében nálunk is átszálltak a szülői jogok. Az adoptio minus plena, a nem teljes örökbecfogadás létrejöttkor viszont a szülői felügyeleti jog a vér szerinti szülőknél maradt.

Érdekesen alakult a XX. század első felében a jogi gyakorlat. Elvileg mindkét adoptio ismert volt, a hétköznapi világban viszont csak a teljes örökbecfogadás működött. Ennek az oka abban kereshető, hogy a gyámhatóság csak azokat a szerződéseket hagyta jóvá, amelyek alapján a szülői felügyeleti jog is átszállt. A Gyámtörvény céljait szem előtt tartva, minden esetben vizsgálták, hogy fennáll-e az új családi kapcsolat megteremtésének szándéka.

1953-tól megszűnt a szerződéssel létrehozható örökbecfogadási jogügylet. A Csjt. már az örökbecfogadás engedélyezését szabályozta. Az elsődleges cél a kiskorú számára biztosított családi környezet létrehozása volt. Bár a Csjt. kezdetben nem adott arra lehetőséget, hogy az örökbecfogadott és az „új” család között teljes rokoni kapcsolat létesüljön, ezt a hiányt azonban egy párhuzamos jogszabály pótolta. A Csjt.-vel ugyanis egyszerre lépett hatályba az anyakönyvekről szóló 1952. évi XIX. sz. törvényerejű rendelet, amely kimondta, hogy - ellenkező kérelem hiányában - a kiskorú születését újra kell szabályozni. Ez a szabályozás a teljes rokoni kapcsolat megteremtésére utal.

A jogfejlődés következő állomása a Ptk. hatálybalépése és a Csjt. módosítása (1960. évi 12. sz. tvr.) volt. A Ptk. szerint az örökbecfogadott úgy örököl, mint az örökhagyó vérszerinti leszármazója. A módosított Csjt. pedig létrehozta a teljes rokoni kapcsolatot: a kiskorú rokoni kapcsolatba került az örökbecfogadó családjával is. (A korábbi joggyakorlatban az anyakönyvi bejegyzés ezt már lehetővé tette.)

A hatályos szabályok értelmében örökbecfogadó nagykorú és teljesen cselekvőképes személy lehet. Olyan, aki alkalmas az örökbecfogadni kívánt gyermek nevelésére. Az örökbecfogadott csak kiskorú lehet. Örökbecfogadók házastársak is lehetnek. A közös örökbecfogadás más esete nem megengedett.

A mai szabályok értelmében az örökbecfogadás mindig teljes, vagyis szülői felügyeleti jogot, valamint gyermeki jogállást eredményez. A vérszerinti szülő felügyeleti joga megszűnik. Az örökbecfogadott gyermek az új családban a vérszerinti gyermekkel azonos családi és öröklési jogot szerez.

Az örökbecfogadás fennállása alatt új örökbecfogadás nem jöhet létre. Ez alól természetesen kivételt jelent, ha az örök-

betegségek iránti fogékonyság. Enyhe jódhány esetén egész életen át gyakoribb a magasabb koleszterin szint, az érlelmeszedés és az elhízás.

A legújabb kutatások szerint jódhányos területen nagyobb az emlőrák előfordulási gyakorisága is. A jódhány gyermek és felnőtt esetén egyaránt csökkenti a testi és szellemi teljesítőképességet.

■ A JÓDHIÁNY MINT NEMZETKÖZI KÖZEGÉSZSÉGÜGYI PROBLÉMA

A XX. század utolsó évtizedében a Föld csaknem 2 milliárd lakosának egészségét veszélyeztette a jódhányos táplálkozás. 750 millió ember szenvedett golyvában és 43 millióra becsülték azoknak a számát, akiknél a jódhány enyhébb fokú idegrendszeri károsodást okozott.

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) és az ENSZ gyermekvédelmi szervezete, az UNICEF, 1992-ben közös levélben hívta fel a világ kormányfőinek figyelmét arra, hogy a jódhány kialakulása könnyen és kis befektetéssel megelőzhető. Az étkezéshez használt só jódozásával sok-sok millió gyermeket óvhatunk meg az egészségkárosodástól.

A legtöbb fejlett országban már a XX. század elejétől alkalmazzák ezt a módszert a jódhány megelőzésére. Svájc 1922-ben, az Egyesült Államok 1924-ben vezette be az étkezési só jódozását.

Amikor a két világszervezet széleskörű kampányt indított a só jódozására, a fejlődő országokban még csak 20%-os volt a jódozott só használatának elterjedtsége. Ma, tíz év elteltével ez az arány meghaladja a 70%-ot. Latin-Amerikában különösen eredményes volt a kezdeményezés, a háztartások 88%-már jódozott só használ. Közép-Kelet-Európában a 70-es években még sikeresen működött a jódhány megelőzése.

Napjainkban azonban már csak a háztartások egynegyede fogyaszt jódozott só. Magyarországon ez az arány a kilencvenes évek közepén 20% alatt mozgott, ma erre nézve még becsült adat sem áll rendelkezésre.

Az UNICEF és a WHO az elmúlt években többször sürgette Közép-Kelet-Európa kormányait, lépjenek fel hatékonyabban a jódhány megelőzése érdekében.

■ JÓDOZOTT SÓ HASZNÁLATA MAGYARORSZÁGON

Hazánkban a Nemzeti Jódbizottság 1997 óta szorgalmazza az előrelépést. 2001-ben úgy foglaltak állást, hogy a jódozott konyhasó használatát az egész országra ki kell terjeszteni oly módon, hogy a forgalmazott sónak legalább 90%-a jódozott legyen. Úgy látták, az egészségügyi felvilágosítás, és propaganda egymagában nem vezethet eredményre.

A Bizottság által végzett számítás szerint, ha sikerülne 300 ezer golyva kialakulását megelőzni, ez 1997-es árfolyamon néhány tíz millió forintos befektetés mellett, 1,77 milliárd megtakarítást jelenthetne a költségvetésnek.

■ AZ EURÓPAI GYAKORLAT

Németországban felvilágosítással és egészségügyi propagandával sikerült elérni, hogy a háztartások több mint 70%-a jódozott só használ, az élelmiszerfeldolgozó iparban szintén elterjedt a jódozott só használata.

Svájcban a felhasznált étkezési só 95%-a, az élelmiszerfeldolgozó iparban használt só 70%-a jódozott.

Ausztriában jogszabály írja elő, hogy a kereskedőnek elsősorban jódozott só kell tartania. Nem jódozott sóval csak akkor szolgálhatja ki a vevőt, ha az kifejezetten ezt kéri.

Ha növekedne a golyva előfordulásának gyakorisága, a tartományi főnök elrendelheti, hogy kizárólag jódozott só kerüljön forgalomba, és a sütőipar és a cukrászat is csak jódozott só használjon fel.

Hasonló szabályozást fogadtak el nemrégiben Olaszországban is.

Romániában 2002. december 31-től csak jódozott só használhat fel az élelmiszeripar és csak ilyen só kerülhet kiskereskedelmi forgalomba is.

Lengyelországban ugyancsak a háztartási só kötelező jódozásával sikerült néhány év alatt felszámolni a jódhányt.

■ TENNIVALÓK: UNICEF KAMPÁNY

A most érvényben lévő népegészségügyi program 2010-ig szándékozik 2%-ra csökkenteni a golyva gyakoriságát. Ez nagy erőfeszítést igényel, hiszen egyes megyékben a golyva aránya jelenleg ennek a tízszerese.

Ugyanakkor az ENSZ Közgyűlésének 2002. májusi rendkívüli ülészaka arról határozott, hogy a tagállamok 2005-ig felszámolnak minden jódhány okozta egészségkárosodást.

Az UNICEF most induló kampánya szeretné felhívni a közvélemény figyelmét a jódhányra, ennek egészségügyi következményeire. Megelőzési módként a jódozott só használatát ajánlja.

2002. november 4-én az Országos Tisztifőorvosi Hivatal szervezésében konferencián vitatták meg a szakemberek a jódhányval kapcsolatos kutatások eredményeit és az egészségügy előtt álló teendőket.

2002. november elejétől külön honlap foglalkozik a jóddal, jódhányval, melynek elérhetősége: www.unicef.hu/jodlap.

Az UNICEF egyidejűleg az egészségügyi szakemberek és az egészségügyi kormányzat döntését és intézkedéseit is sürgeti a jódhány mielőbbi hatékony megelőzéséhez.

A közlemény az UNICEF sajtóanyaga alapján készült.
További információ: UNICEF Magyar Bizottság
telefon: 201-4923

